

OKV

**jaargang 2005
nummer 4**

drienvestigste jaargang
december/januari/februari
driemaandelijks tijdschrift
onder de auspiciën van de
Vlaamse provincies
Afgiftekantoor: Gent
Erkenningsnummer P3A8116

6.20 EUR

Schilderkunst

in Vlaanderen na 1980

Inhoudsopgave

Schilderkunst in Vlaanderen na 1980

- 3 Het **Picturaal** Verlangen
door Johan Pas
- 10 **Schilderkunst** in Vlaanderen na 1980
door Marc Ruyters

[cover]
Luc Tuymans,
Der Diagnostische Blick, 1992,
olieverf op doek, 57 x 38
Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen

Dit themanummer
is ook in het Engels beschikbaar

Deze publicatie kwam tot stand in samenwerking met het Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond in Amsterdam, www.brakkegrond.nl

Linklaters De Bandt

Met ondersteuning van de Vlaamse minister bevoegd voor Cultuur

Kostprijs van een abonnement

Een abonnement biedt 4 themanummers en 4x OKV-TENTO, met Museumkaart. U kunt zich abonneren door storting van 25 Euro (zonder opbergband) of 36 Euro (met opbergband) op rek.nr. 448-0007361-87 van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Antwerpen. Vanuit Nederland: 28 Euro (zonder opbergband) of 42 Euro (met opbergband) uitsluitend op gironummer 135.20 van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Antwerpen. Een abonnement kan elk moment ingaan.

Vormgeving

Rob Buytaert
Annie Vandezande

Beeldredactie

Gudrun Heymans

Coördinatie en eindredactie

Mark Vanvaeck

Productie

Peter Wouters
Greet Vlegels

Abonnementendienst

Gerrie Coomans
03/224.15.30

Druk

Drukkerij Die Keure, Brugge

Pre-press

Grafisch Buro Geert Lefevre

Publiciteit:

03 231 28 00 (B-promotion)

Verantwoordelijke uitgever:

P. Wouters Huis 'den Rhyne'
Hofstraat 15 2000 Antwerpen

Copyright OKV

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorgaande toestemming van de uitgever.

ISSN 1373-4873
WD 2005/7892/14

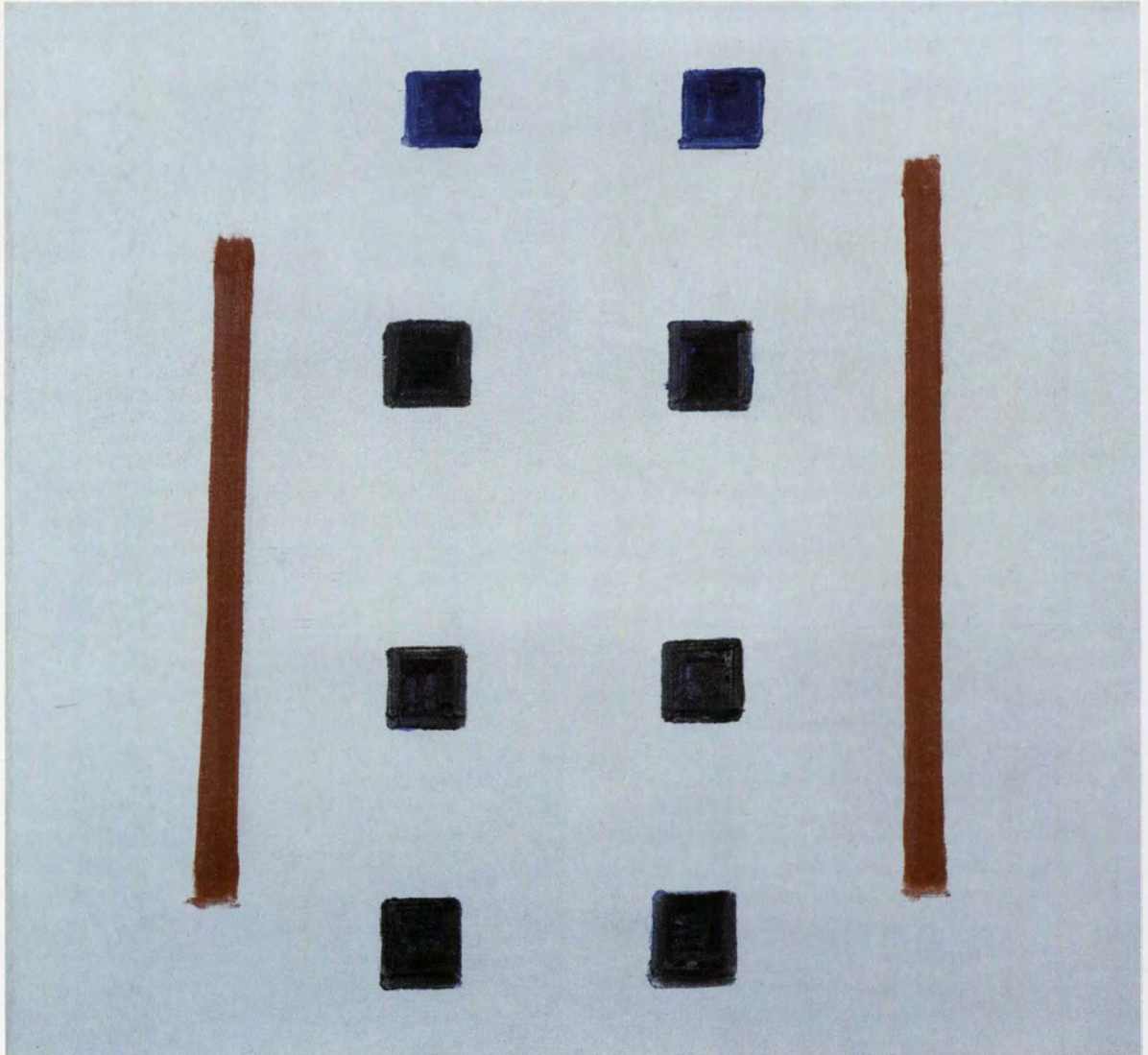
Inleiding

Het Picturaal Verlangen

**Schilderen in Vlaanderen
voor en na de tentoonstelling *TroubleSpot.Painting***

**Raoul De Keyser, *Untitled*,
2001, olieverf op doek,
50 x 55**

Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen

Tot diep in de jaren zestig van de twintigste eeuw, leek 'moderne kunst' zo ongeveer samen te vallen met 'moderne schilderkunst'. In tegenstelling tot de beeldhouwkunst, had de schilderkunst zich in het begin van de twintigste eeuw relatief snel losgeweekt van de traditie, en had daardoor in veel gevallen het karakter aangenomen van een avant-garde manifest. Net als in Noord-Amerika en de rest van West-Europa, waren ook in België groepstentoonstellingen met niets anders dan schilderijen een vanzelfsprekendheid. Vanaf het einde van de jaren 1960, en vooral in de loop van de jaren

1970, raakt de schilderkunst haar quasi-monopolie op de moderniteit voorgoed kwijt. Minimalistische objecten, conceptuele projecten, videoprojecties, happenings, performances en installaties werpen zich alle op als meer experimentele, en dus meer progressieve artistieke praktijken. Daardoor wordt de schilderkunst geleidelijk in het defensief gedrongen. Waar een abstract schilderij in 1965 nog een dynamisch signaal van radicale moderniteit was, is hetzelfde gebaar tien jaar later gestold tot een statisch teken van traditie en ambachtelijkheid.

instelling van nationale opvoeding en Nederlandse cultuur

internationaal cultureel centrum antwerpen

meir 50 b2000 antwerpen
dagelijks vrij toegankelijk
van 10 tot 17 uur

tentoonstellingen

18 april - 31 mei 1981

picturaal 1
(recente schilderkunst in Vlaanderen)

1 mei - 7 juni 1981

gerard hemsworth

1 mei - 7 juni 1981

judith turner

Sindsdien willen schilderijtentoonstellingen altijd iets aantonen. In de meeste gevallen lijken ze te willen suggereren dat de schilderkunst wel degelijk nog leeft en er artistiek toe doet in een kunstwereld waarin fotografie, video, teksten, objecten en handelingen het spel lijken te bepalen.

Wanneer tegen het einde van de jaren zeventig progressieve kunstpraktijken als conceptkunst en videokunst op hun beurt een identiteitscrisis doormaken (ze lijken immers niet aan een aantal utopische verwachtingen te kunnen voldoen) grijpt de schilderkunst haar kans. Rond 1980 vindt er een 'boom' plaats van schilderijtentoonstellingen, in vele gevallen gekoppeld aan een eerder nationalistisch (en anti-Amerikaans) klinkend discours: de 'Nieuwe' Duitsers (Neue Wilde) en Italianen (Transavantguardia) lijken een passend antwoord op de door de Amerikanen gedomineerde avant-garde van de jaren zeventig. Sindsdien zijn schilderkunst en nationalisme nauw met elkaar verbonden. In het begin van de jaren tachtig proberen diverse landen en regio's hun versie van het nieuwe, expressieve schilderen op de markt te brengen. In Vlaanderen gebeurt dat voor het eerst met de tentoonstelling *Picturaal 1. Recente schilderkunst in Vlaanderen*, die in het voorjaar van 1981 plaats vindt in het Antwerpse ICC (Internationaal Cultureel Centrum). Deze groepstentoonstelling vormt de eerste van een reeks schilderijtentoonstellingen die in Vlaanderen het discours over schilderkunst tot op vandaag bepaald hebben.

De eerste poging om het nieuwe, expressieve schilderen in Vlaanderen op de markt te brengen: de tentoonstelling *Picturaal 1, 1981* in het Antwerpse ICC
Collectie AMVC-Letterenhuis, Antwerpen

Export van de nieuwe Vlaamse schilderkunst: de Vlaamse gemeenschap organiseert een tentoonstelling in het pas opgerichte Vlaams Cultureel Centrum De Brakke Grond in Amsterdam, 1983

Catalogus van de tentoonstelling Peinture, peinture. Zeven Vlaamse schilders

In plaats van over individuele schilders, waar auteur Marc Ruyters het verder over heeft in dit nummer, willen we het dus hier hebben over de keuzes en de presentaties die het debat omtrent de hedendaagse schilderkunst in Vlaanderen gevoed en gestuurd hebben. Te vaak zien we immers over het hoofd dat niet zozeer het kunstwerk an sich, maar de publieke presentatie van het kunstwerk en de receptie daarvan, de artistieke ontwikkelingen bepalen. Wat in de beginjaren van deze 'imagebuilding' opvalt, is de eerder triomfantelijke toon waarmee, zowel internationaal als in België en Vlaanderen, over de post-conceptuele schilderkunst gesproken en geschreven wordt. Een in dat opzicht baanbrekende tentoonstelling in Londen draagt de bijna hysterische titel *A New Spirit in Painting* (Royal Academy of Arts, 1981), terwijl enkele Belgische presentaties, in 1982 samengesteld door (ex-) ICC-directeur Flor Bex, namen krijgen als *Het Picturaal Verlangen* (Galerie Isy Brachot) en *De Magie van het Beeld* (Paleis voor Schone Kunsten). De nieuwe Vlaamse schilderkunst wordt ook geëxporteerd. In 1983 organiseert de Vlaamse Gemeenschap de tentoonstelling *Peinture, peinture. Zeven Vlaamse Schilders* in het pas opgerichte Vlaams Cultureel Centrum De Brakke Grond in Amsterdam.

Uit deze en andere picturale presentaties spreekt een haast euforisch gevoel van opluchting: na de koele, intellectualistische en theoretische conceptkunst, was er weer sprake van felle kleuren, heftige gebaren, begrijpbare verhalen en grote formaten. De musea en de galerieën geuren eindelijk weer naar verf.

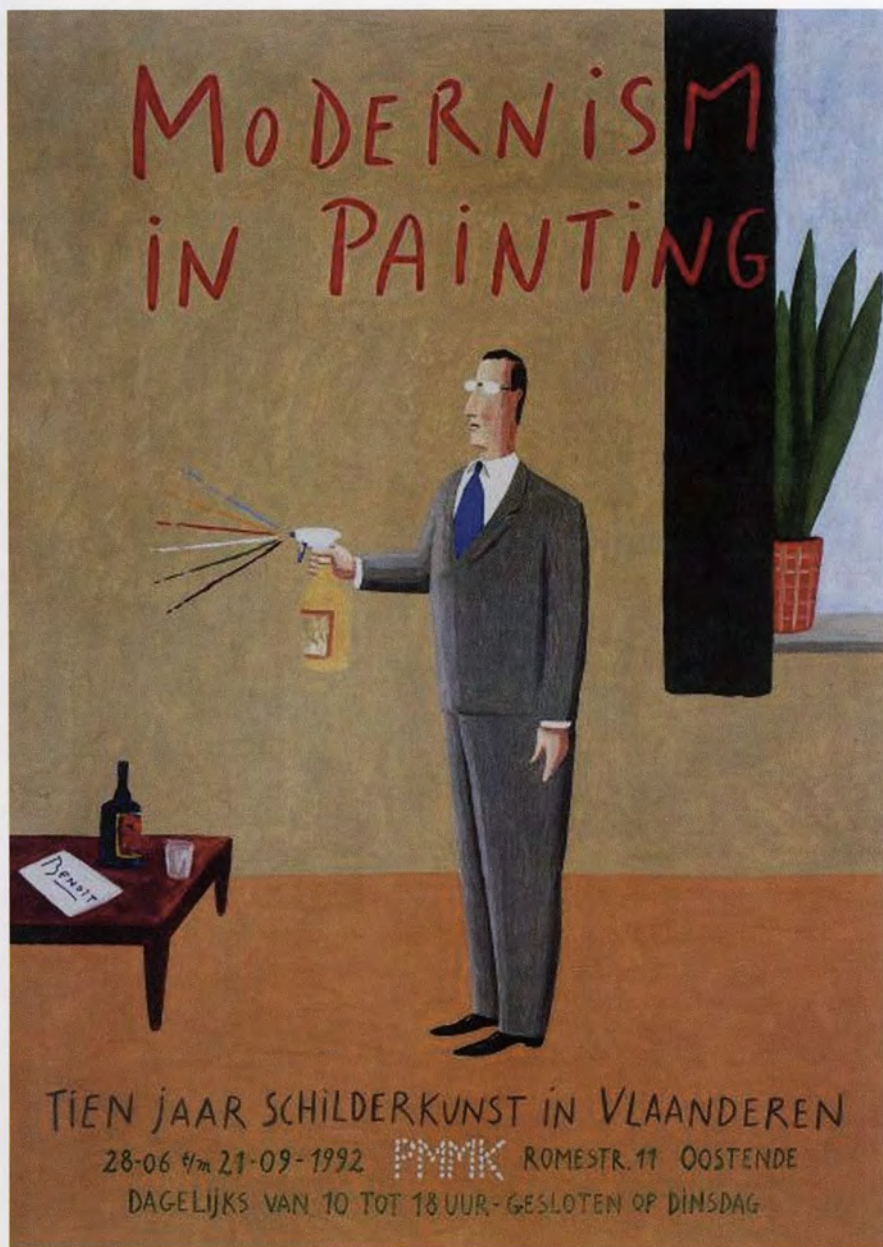
Peinture, peinture

Zeven Vlaamse schilders

Vlaams Cultureel Centrum,
De Brakke Grond, Amsterdam,
van 4 juni tot en met 30 juli 1983.

Muziekenhof, Bergen-op-Zoom,
van 1 oktober tot en met 13 november 1983.

Met de tentoonstelling *Modernism in Painting* (1992) wilde het Oostendse PMMK bewijzen dat de Vlaamse schilders stevig werk hadden geleverd
 Afficheontwerp: Benoît

Na deze geestdrift wordt het opmerkelijk snel stil rond de Nieuwe Belgische en Vlaamse schilderkunst. De lokale en nationale dynamiek lijkt internationaal niet echt aan te slaan. Op Documenta 7, samengesteld door de Nederlander Rudy Fuchs, waar de Duitse en Italiaanse 'nieuwe' schilderkunst een grote rol speelt, valt er in 1982 geen enkel werk van een Belgische schilder te bespeuren. Op de volgende Documenta 8, in 1987, is het schilderij al veel minder prominent aanwezig, en schitteren de Belgen en Vlamingen weer door hun afwezigheid. De malaise lijkt compleet. In 1992 telt Documenta IX, onder leiding van Jan Hoet, misschien wel veel Belgische kunstenaars, maar ook hier blijven de schilderijen beperkt tot die van Marcel Maeyer, Raoul De Keyser en Luc Tuymans. Reeds eerder had Hoet zijn vraagtekens bij de nieuwe schilderkunst van de jaren tachtig duidelijk kenbaar gemaakt. In hetzelfde jaar neemt het Oostendse PMMK (Provinciaal Museum voor Moderne Kunst) het initiatief de zieltoegende schilderkunst een hart onder de riem te steken. Met de prestigieuze tentoonstelling *Modernism in Painting*. *Tien jaar schilderkunst in Vlaanderen* wil Willy Van Den Bussche, tegen de opvattingen van Hoet in, in het PMMK bewijzen dat er in Vlaanderen sinds de schildersrevival van de vroege jaren tachtig wel degelijk stevig werk was geleverd.

Zowel het werk van Raoul De Keyser als dat van Luc Tuymans figureert in Kassel én in Oostende. Beide schilders, die ieder een generatie lijken te vertegenwoordigen, zullen in de loop van de jaren negentig picturale uithangborden van een Belgische of Vlaamse schilderkunst worden in de internationale kunstcontext. Vooral het werk van Tuymans lijkt na zijn deelname aan Documenta IX internationaal bijzonder in de smaak te vallen. Enkele belangrijke presentaties van zijn werk (zoals in de Kunsthalle te Bern) en zijn deelname aan Documenta 11 (Documenta X, samengesteld door Cathérine David, voer bewust een anti-schilderkunstige en neo-conceptuele koers), bestendigen Tuymans' reputatie in het buitenland. Rond het midden van de jaren negentig lijkt het dan ook onmogelijk over Belgische of Vlaamse schilderkunst te spreken zonder Tuymans ter sprake te brengen. Vooral in Antwerpen lijkt er zich een groep schilders rond Tuymans te vormen, die door criticus Marc Ruyters omschreven wordt als 'de Antwerpse School', maar in het artistieke milieu ook wel smalend bekend staat als de 'Bruine' of 'Grijze' school (wegens het gereduceerde coloriet van hun schilderijen).

In 1997 barst de bom. In dat jaar vinden er, in het kader van een grootscheepse culturele uitwisseling, gelijktijdig twee tentoonstellingen plaats in Barcelona waarin de jonge Vlaamse schilderkunst centraal staat. De ene, *Reality Revisited. De herinnering als verlangen* (in de Fundacio de Caixa) werd samengesteld door MUHKA-directeur Flor Bex, en brengt een bilan van de neo-figuratieve, intimistische en kleinschalige schilderkunst zoals die zich rondom en na Tuymans ontwikkeld had. Voor Bex belichaamt deze schilderkunst in de eerste plaats een reactie op een fundamentele onzekerheid en op een wantrouwen ten opzichte van de technologische beeldcultuur. De andere tentoonstelling is samengesteld door criticus Luk Lambrecht en draagt de titel *Trapped Reality* (Centre d'art Santa Monica). In deze presentatie had de curator samen met de kunstenaar Richard Venlet een 'Space for Painting' gecreëerd, waar 19 schilderijen van evenveel Vlaamse schilders, alfabetisch op naam van de kunstenaar geordend, op een rijtje opgehangen werden. Lambrechts presentatie lijkt in zekere zin haaks te staan op die van Bex. De twee door de pers uitgeroepen gangmakers van de nieuwe 'Antwerpse School', Luc Tuymans en Bert De Beul, zijn dan ook bewust niet in het rijtje opgenomen. Hiermee wil de curator aantonen dat er in Vlaanderen nog wel over schilderkunst gesproken kon worden zonder Tuymans ten berde te moeten brengen. Maar dit gebeurt uiteindelijk toch, zij het in negativo. In de tentoonstellingscatalogus van *Trapped Reality* verschijnt namelijk een polemische tekst van de Britse kunstenaar en criticus Jon Thompson (*Revivalism and the Luc Tuymans Effect. A Personal View*) waarin deze de schilderkunst van Tuymans bestempelt als reactionair, en het aantal adepten van deze schilderkunst in Vlaanderen doeltreffend omschrijft als 'het Tuymans-effect'. De Vlaamse kunstgemeenschap, voltallig op verplaatsing in Barcelona, reageert geschokt. Tot dan toe had niemand dit inzicht met zoveel woorden durven articuleren.

Geen Luc Tuymans en Bert De Beul op de tentoonstelling *Trapped Reality*, samengesteld door Luk Lambrecht, 1997, Barcelona

Een kunstenaar die vreemd genoeg in het hele debat omtrent de recente Vlaamse schilderkunst afzijdig was gebleven, is Narcisse Tordoir. Tordoir was in 1981 wel vertegenwoordigd op *Picturaal 1*, maar was in de loop van de jaren tachtig een eerder enigmatische, semi-abstracte schilderkunst gaan beoefenen, met uitstapjes naar de derde dimensie, waardoor zijn werk moeilijk leek te passen in een discours waarin de terugkeer van de figuratie toch een centraal bestanddeel vormde. Terwijl Tordoir in ondermeer Nederland zekere successen boekte, leek hij in het België van de jaren negentig een eerder perifere figuur. Noch Hoet, noch Van Den Bussche, noch Bex, noch Lambrecht namen zijn werk op in hun overzichten. Uitgerekend met deze relatief 'onzichtbare' schilder organiseert Luc Tuymans aan het einde van de jaren negentig een tentoonstelling die zich tot doel stelt de schilderkunst uit haar mediale eenzame opsluiting te verlossen. In 1999 herbergen het MUHKA en het NICC de prestigieuze tentoonstelling *TroubleSpot.Painting*, waaraan niet minder dan 68 kunstenaars participeren. De ambities zijn niet enkel de actuele schilderkunst te laten interageren met andere disciplines (er zijn ook video's, foto's en installaties te zien), maar bovendien wordt ze in een historisch kader geplaatst (er wordt ondermeer werk getoond van Robert Ryman en Gerhard Richter, terwijl er op de affiche zelfs een zelfportret van El Greco prijkt). In *TroubleSpot.Painting* wordt schilderkunst voor het eerst sinds 1980 niet meer opgevat als een statisch product of gefixeerd eindpunt van een picturale traditie, maar als een opening naar andere media en naar de toekomst. De dialectische posities van Tuymans en Tordoir zorgen er immers voor dat er geen consensus over wat een schilderij dient te zijn wordt geventileerd. Bovendien wordt er geen exclusief Vlaams of Belgische discours beleden, maar wordt een aantal Vlaamse kunstenaars subtiel in dialoog gebracht met buitenlandse kunstenaars. Daardoor ook weet deze tentoonstelling aan het defensieve karakter dat zoveel schilderijtentoonstellingen tot dan toe kenmerkte, te ontsnappen. Kort daarop wordt deze veelbelovende ideologische opening echter opnieuw flagrant dichtgereden. Dit gebeurt in de presentatie *Het Versluisd Beeld*, die in 2001 plaats vindt te Hasselt (Provinciaal Centrum voor Beeldende Kunsten, Begijnhof). Alsof er geen vuiltje aan de lucht is, wordt daar een (door Jos Uytterhoeven samengesteld) bilan van Vlaamse schilders gepresenteerd die allen "vertrekken vanuit de actuele waarneembare wereld of vanuit hun beleefde ervaring": "Het beeld aarzelt tussen figuratie en abstractie en er wordt soms bewust vaag geschilderd, alsof er een sluier over hangt. De verf wordt meestal dun uitgestreken." *Het Versluisde Beeld* en *TroubleSpot.Painting* belichamen dus twee tegengestelde posities in het denken over hedendaagse (Vlaamse) schilderkunst aan het begin van de 21ste eeuw. De ene badend in nostalgie en picturale regressie, de andere reflexief en experimenteel. De ene regionaal/nationalistisch gedetermineerd, de andere internationaal gedacht met oog voor lokale kwaliteiten. En hoe je het draait of keert, in beide gevallen speelt Luc Tuymans een cruciale rol.

In 1999 herbergen het MUHKA en het NICC de prestigieuze tentoonstelling *TroubleSpot.Painting*, waaraan 68 kunstenaars deelnamen

Praten over de Vlaamse schilderkunst na *TroubleSpot.Painting* impliceert in die zin ook praten over de Vlaamse schilderkunst na Luc Tuymans. Diens recente tentoonstellingen (Tate Modern, 2004) en commerciële successen zijn ondertussen zo gemediatiseerd, dat Tuymans tegen wil en dank een instituut wordt. En instituten dienen bevochten te worden. Het ziet er dan ook naar uit dat het door Thompson in 1997 gesignaleerde Tuymans-effect uitgewerkt raakt. Natuurlijk zullen er in kunstacademies Tuymans-adepten blijven, net zoals er wellicht altijd Richter- en Marlene Dumas-klonen zullen zijn. Maar in bepaalde gevallen is er wel degelijk sprake van een nieuwe generatie figuratieve schilders voor wie Tuymans zeker geen baken meer is. Sommige jonge Antwerpse kunstenaars nemen zelfs centraal stelling in tegen elke vorm van Tuymans-esthetiek zoals Cindy Wright, Kati Heck en Tom Liekens of kiezen voor een schilderkunst die zich vertaalt in objecten, installaties en performances zoals Sergio De Beukelaer, Boy & Erik Stappaerts en Vaast Colson. Nog anderen hanteren een radicaal stijlpluralisme dat een liefde voor het klassieke picturale koppelt aan een gezonde argwaan ten opzichte van het schilderij-ding: Joris Ghekiere, Vincent Geyskens, Tina Gillen. Indien 'De Antwerpse School' ooit bestaan heeft is ze niet meer. Ze is dan bijgezet waar ze thuis hoort: in de donkere crypten van de kunstgeschiedenis.

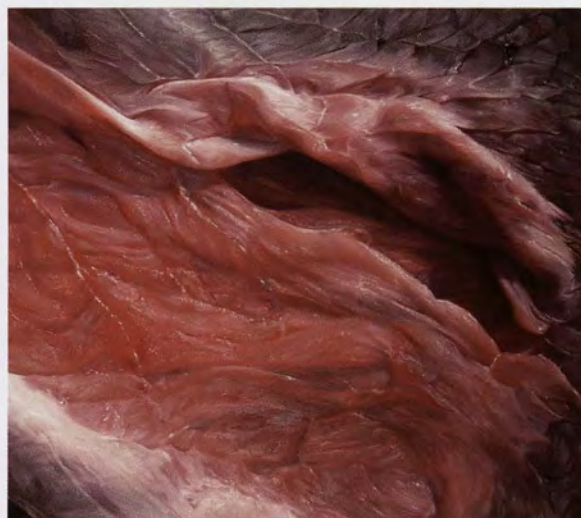
Johan Pas

Deze tekst verscheen eerder in Achtergrond. Tweemaandelijks tijdschrift van het Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond in Amsterdam, september/oktober 2005.

**Cindy Wright, *Pieter Vermeersch 2*, 2004,
olieverf op doek, 120 x 105**

**Cindy Wright, *Rosbief*, 2005,
olieverf op doek, 150 x 170**

Schilderkunst in Vlaanderen na 1980

Wie het over de geschiedenis van de schilderkunst in Vlaanderen heeft, kan niet heen om dat ene haast clichématige adagium: Vlamingen hebben altijd uitgeblonken door hun beeldend vermogen en door hun zin voor picturaliteit.

Dat gold alvast voor de gebroeders Van Eyck, voor Memling, Rubens, Van Dyck en Jordaens, James Ensor, René Magritte en Paul Delvaux, en nog vele anderen, tot en met misschien wel Roger Raveel.

Wie het over de geschiedenis van de schilderkunst in Vlaanderen na 1980 wil hebben, moet echter eerder zeggen: de hedendaagse Vlaamse schilders hebben hun beeldend vermogen en hun zin voor picturaliteit zoveel mogelijk weggemoffeld. Dat deden ze om toch maar mee te kunnen met de nieuwe, sterk conceptueel getinte stromingen die halverwege de jaren zestig in de internationale hedendaagse kunst opdoken, met performance, minimal art, land art en dergelijke waarin het picturale schilderen schier helemaal verdween.

Schilderen om het schilderkunstige, om het organisch omgaan met pigment, olie of acryl, borstel, canvas en kader werd al van in de jaren zeventig met een scheef oog bekeken. De Amerikaanse abstracte expressionisten en nadien Pop Art waren tot het uiterste gegaan in het extreem uitpuren dan wel relativeren van het medium. Met de opkomst van het conceptuele denken, met axioma's als 'art as an idea, an idea as art', 'art in progress' en 'art as process', werd het nu al zo'n zes eeuwen oude medium schilderen als zo niet dood, dan toch compleet achterhaald beschouwd.

En toch, de Vlaming bleef schilderen, zoals hij dat al deed sinds de Vlaamse Primitieven. Dat stukje genetische roots kon niet zomaar opgegeven worden. Met de opkomst van de conceptuele kunst was de schilderkunst aan een overlevingsstrategie begonnen. Begin jaren tachtig leefden in de Verenigde Staten en in Europa nog drie belangrijke picturale stromingen op: het neo-expressionisme in de USA (met Philip Guston en Julian Schnabel als grote namen), de Neue Wilden in Duitsland (Georg Baselitz, Anselm Kiefer) en de Transavanguardia in Italië (met Sandro Chia, Francesco Clemente, Enzo Cucchi, Mimmo Paladino). Met een beetje kwade wil zou men kunnen stellen dat de Vlaamse schilders die in die vroege jaren tachtig actief waren wel naar een van die richtingen neigden. Maar dat is hen oneer aandoen: elk van hen zocht zich min of meer een eigen weg.

Een geschiedenis begint met een voorgeschiedenis

Roger Raveel (1921) is de nestor van de hedendaagse Vlaamse schilderkunst. In de jaren vijftig en begin zestig was hij met zijn klare, heldere verftoets, het inbrengen van vreemde elementen op het doek en 'het laten uitvloeien van het schilderij buiten het kader' een echte vernieuwer. Dichter-criticus Roland Jooris zou die stijl de 'Nieuwe Visie' noemen (met onder de vele volgelingen die andere nestor Raoul De Keyser). Alleen wist de wereld er niet van, want Raveel was niet de man om zijn inzichten op een efficiënt-commerciële manier van de daken te schreeuwen. En de Vlaamse (toen vooral Belgische) culturele overheidsstructuren waren niet van die kwaliteit dat zij een gedurfd artistiek exportbeleid konden voeren. Pas eind jaren zestig kreeg Raveel de erkenning die hij verdiende en sindsdien is zijn werk, tot vandaag, wezenlijk niet veranderd. Dat maakt hem minder tot een 'hedendaags schilder', maar zijn pioniersrol in de na-oorlogse schilderkunst is en blijft belangrijk.

Roger Raveel, *Ontmoeting met het blauw van de vrouw*, 1983, olieverf op doek, 114 x 145

Privé-verzameling

Roger Raveel, *Wij zijn vrij*, 2001, olieverf op hout/mixed media, 220 x 250 x 151

Galerie Pieters (in bruikleen)

Raoul De Keyser (1930) wordt, ook al is hij intussen 75, nog wel tot de hedendaagse schilders gerekend.

De Keyser is, na zijn eerste jaren in het spoor van zijn leraar Raveel, dan ook een heel eigen weg opgegaan. Hij ging kleine, autobiografisch getinte beelden (een stukje voetbalveld, een boontak in zijn tuin) verbinden met een almaar verdergaande abstrahering, waarbij hij er toch altijd in slaagde (en nog in slaagt) om zijn doeken en doekjes een ongelooflijke tactiliteit en subtiliteit mee te geven. De Keyser had en heeft nog steeds het talent om tussen die twee polen, het banaal-figuratieve en het 'inhoudsloze' abstraherende, een sterke spanning en geladenheid op te wekken.

Raoul De Keyser, Retour 9, 1999, olieverf op doek, 43 x 60

Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen

Raoul De Keyser, Untitled, 1988, olieverf op doek, 167 x 124

Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen

Dan Van Severen (1927) lijkt met zijn minimalistisch ogend werk het toonbeeld van verregaande abstrahering. In zijn vroege werk zat nog enige lyrische expressie, maar nu al veertig jaar lang neemt hij de raamstructuur, met de horizontale en verticale lijnen, als basis voor zijn schilderijen waarin het in essentie gaat om uitdieping en uitzuivering. Toch behoudt zelfs die cerebrale werkwijze een warmte en een betrokkenheid, die bij de geometrische abstracten veelal afwezig was.

Met Raveel, De Keyser en Van Severen waren ook een hele reeks andere oudere schilders in de jaren tachtig nog actief, elk met hun eigen expressie: Octave Landuyt, Jan Burssens, Pol Mara, Gilbert Swimberghe, tot en met Hugo Claus.

**Dan Van Severen, Zonder
titel, 1990, inkt op canvas
en paneel, 18,5 x 14,5**
Courtesy Richard Foncke Gallery

Fred Bervoets, Zelfportret in huiskamer, 1991, acryl op doek, 194 x 205

Courtesy MUHKA, © Ludo Geysels

Kritiek en ironie, zoeken en botsen

Een (toen) jongere generatie kunstenaars, geboren in de jaren veertig, zou in de jaren zestig en zeventig op het voorplan treden en ook begin jaren tachtig een hoofdrol opeisen. Zij werden geconfronteerd met het (post)modernisme: hoe ga je op een nieuwe manier, van kritisch tot ironiserend, om met het medium schilderen? Hoe geef je dat medium een plek binnen de hele nieuwe, sterk intellectueel gerichte constellatie van de hedendaagse conceptuele kunst? Die vragen stelden de Vlaamse schilders zich niet alleen. Zij zagen de Neue Wilden, de Transavanguardia en nog andere stijlen opkomen, de een al wat krachtiger dan de andere, en zochten aansluiting. Maar het fenomeen 'stijl' was op de terugweg, de individualisering in (ook) de schilderkunst zou zich verder doorzetten.

Fred Bervoets (1942) bleef nog het sterkst bij het haast nostalgische concept van de 'peintre maudit', maar ontwikkelde tegelijk ook een Bervoets-touch die men in één woord kan samenvatten: heftigheid. Hij is een schilder pur sang, die zijn eigen leefwereld op een sterk expressieve wijze op doek zet. Hij wordt wel eens de Antwerpse versie van de Neue Wilden genoemd, maar dat is een eenzijdig beeld. Bervoets gebruikt vele technieken (hij is bijvoorbeeld ook een virtuoos etser) en thema's, en maakte diverse periodes door die vaak parallel liepen met bepaalde gebeurtenissen in zijn leven. Bervoets werd bekend met zijn 'Spaghetti's': doeken op groot formaat vol met wriemelende en fantastische vormen en figuren. Hij zou ook een 'grijze' en een 'witte' periode doormaken, die telkens voor een versobering in zijn werk zorgden, maar ook heftige periodes, zoals de reeks 'Cicatrices', rond plastisch-chirurgische operaties.

Pjeroo Roobjee (1945) voert een lucide eenmans-guerrilla als schilder. Zijn stijl is figuratief, fantasma-gorisch, barok en mystifiërend tegelijk en roept een wereld op van narren, dwazen, geile bokken en dwingelanden. Doeken van Roobjee zijn een bombardement van grote en kleine visuele speldenprikken, waarbij men welhaast kan spreken van een etnische kunst, zoals verwaande westerlingen dat doen bij Afrikaanse of aboriginal-schilderijen. Alleen is de aboriginal hier een (Oost)-Vlaming, die met evenveel leedvermaak als medevoelen naar zijn stamgenoten kijkt.

**Pjeroo Roobjee, Kapoenen
in café De Kolk, 2001,
olieverf op doek, 180 x 220**

Foto: Volcke - Woregem

Karel Dierickx (1940) is een plastisch introverte schilder, al kunnen zijn doeken ook kleine explosies van verf en tonaliteit zijn. Dierickx vertrekt vanuit een bekend beeld of gegeven (zo maakte hij hele reeksen rond hoofden), om er laag na laag op verder te werken en de mogelijkheden van de schilderkunst tot op het bot uit te zoeken. Het levert abstract werk op, dat al naargelang de gemoedstoestand wisselt van donkere naar lichte reeksen, en waarbij de kleuren op het palet of op het doek zelf worden gemengd. Veel wordt weggeschilderd of weggelaten, alsof ook het schilderij uiteindelijk een symbool van onontkoombare vergankelijkheid is.

Nog andere schilders zochten zich een weg naar een vernieuwd omgaan met verf en expressie: Willy de Sauter maakte van verf een tweedimensionale sculptuur met strak afgelijnd en meerlagig schilderwerk; Hugo Heyrman onderzocht alle mogelijke interpretaties, van Gerhard Richterachtige experimenten (de Belgiëleireeks) tot computerbeelden (de pixelschilderijen); Renaat Ivens ging experimenteren met de textuur van verf, doek en ander materiaal. Marcase, Cel Overberghe en anderen onderzochten de mogelijkheden van de abstrahering, schilders als Yvan Theys, Etienne Elias en Jean Bilquin behielden het herkenbare beeld om van daaruit verder te gaan. Hugo Duchateau deed alle mogelijke twee- en driedimensionale experimenten met verf.

Deze generatie, geboren in de jaren veertig, had nog altijd dit gemeen: ze had weinig of geen voeling met het conceptuele in de kunst (behalve misschien Hugo Heyrman en Hugo Duchateau in hun later werk), het schilderkunstige an sich primeerde. Daardoor kwamen ze geregeld in botsing met de artistieke tijdsgeest.

**Karel Dierickx, Omsloten
situatie, 1985, olieverf op
doek, 250 x 199**

Courtesy SMAK

Philippe Van Snick,
Territorium, Venetië 1999
Foto: Dirk Pauwels

De tussengeneratie

Het is een onvermijdelijke cyclische beweging in de geschiedenis: na elke generatie die een verandering teweeg bracht komt een tussengeneratie. En die mag nog zo'n sterke en briljante koppen opleveren, zij hebben de grootste moeite om zich uit de schaduw van hun voorgangers te werken. Dat is een beetje wat de generatie Belgische kunstenaars overkomen is die geboren werd ergens begin jaren vijftig, zeker de schilders onder hen. De diverse vormen van conceptuele kunst: performance, minimal art, land art, arte povera en dies meer beheersten de internationale kunstscène. België had Marcel Broodthaers, Jef Geys en Panamarenko (we mogen ook Lili Dujourie niet vergeten), maar in die beginjaren tachtig stond dit land nergens op de wereldmap van de hedendaagse kunst. Er was geen enkel museum voor hedendaagse kunst, geen enkele kunsthall die naam waardig (het ICC in Antwerpen en het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel deden lofwaardige, maar totaal ondergesubsidieerde pogingen), kunstgaleries met enige uitstraling waren op een hand te tellen. Dat was zelfs in de jaren zestig beter geweest, met Ad Libitum en Wide White Space in Antwerpen, MTL in Brussel en Richard Foncke in Gent.

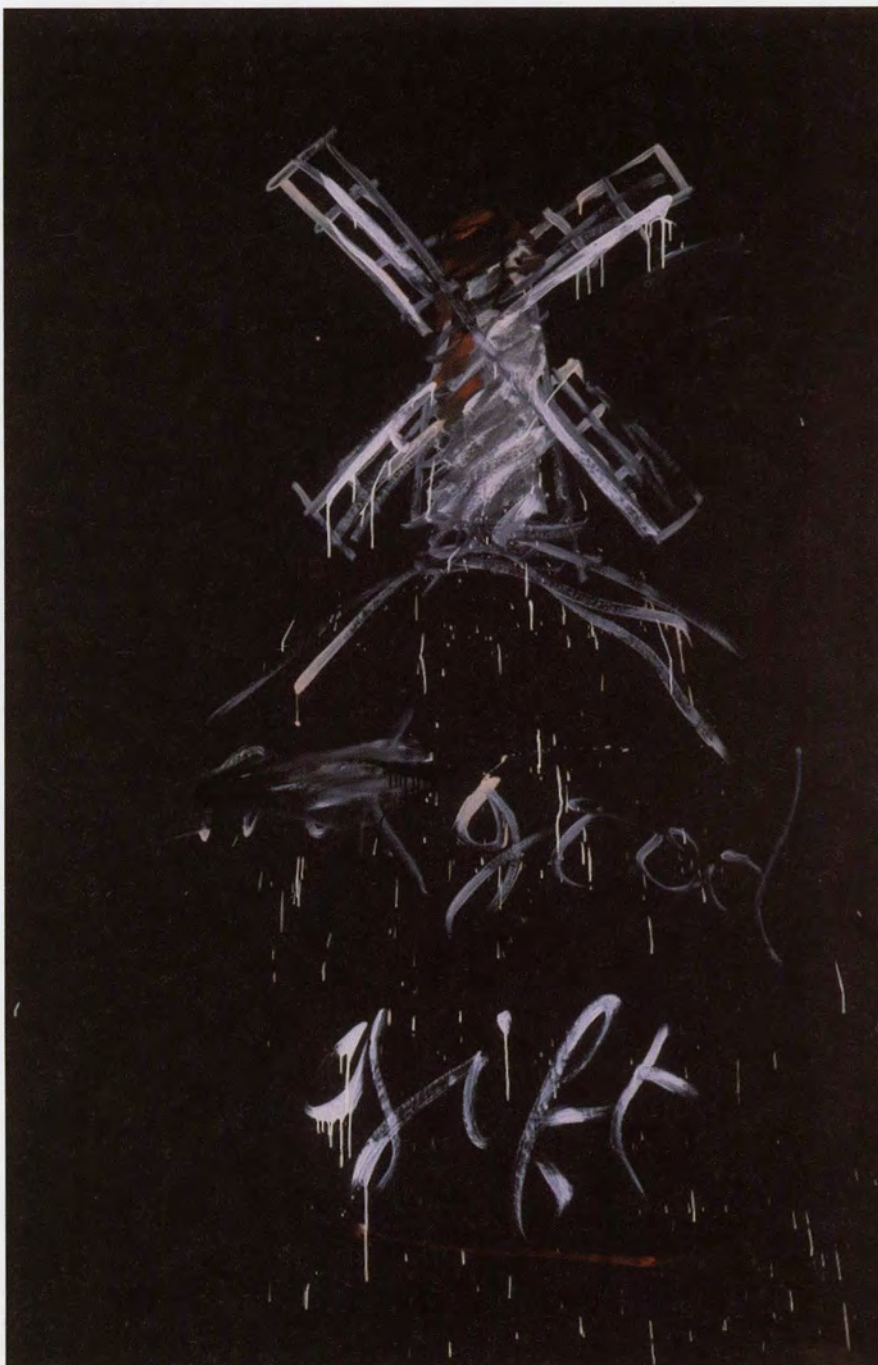
In dat klimaat moesten jonge kunstenaars, en vooral schilders, opboksen tegen de grootst mogelijke onverschilligheid. Maar hun belang is groot gebleken voor de revival die er nadien zou aankomen.

Philippe Van Snick bijvoorbeeld is weliswaar geboren in 1946, maar zou pas vanaf het begin van de jaren tachtig een concept ontwikkelen rond kleur. Met drie hoofdkleuren, drie secundaire kleuren, de niet-kleuren wit en zwart en de metaalkleuren goud en zilver zou hij een oeuvre opbouwen dat gaandeweg meer en meer driedimensionaal werd en waarbij de combinatie van rationele waarneming, esthetische representatie en de wisselwerking tussen het natuurlijke en het synthetische essentieel zijn.

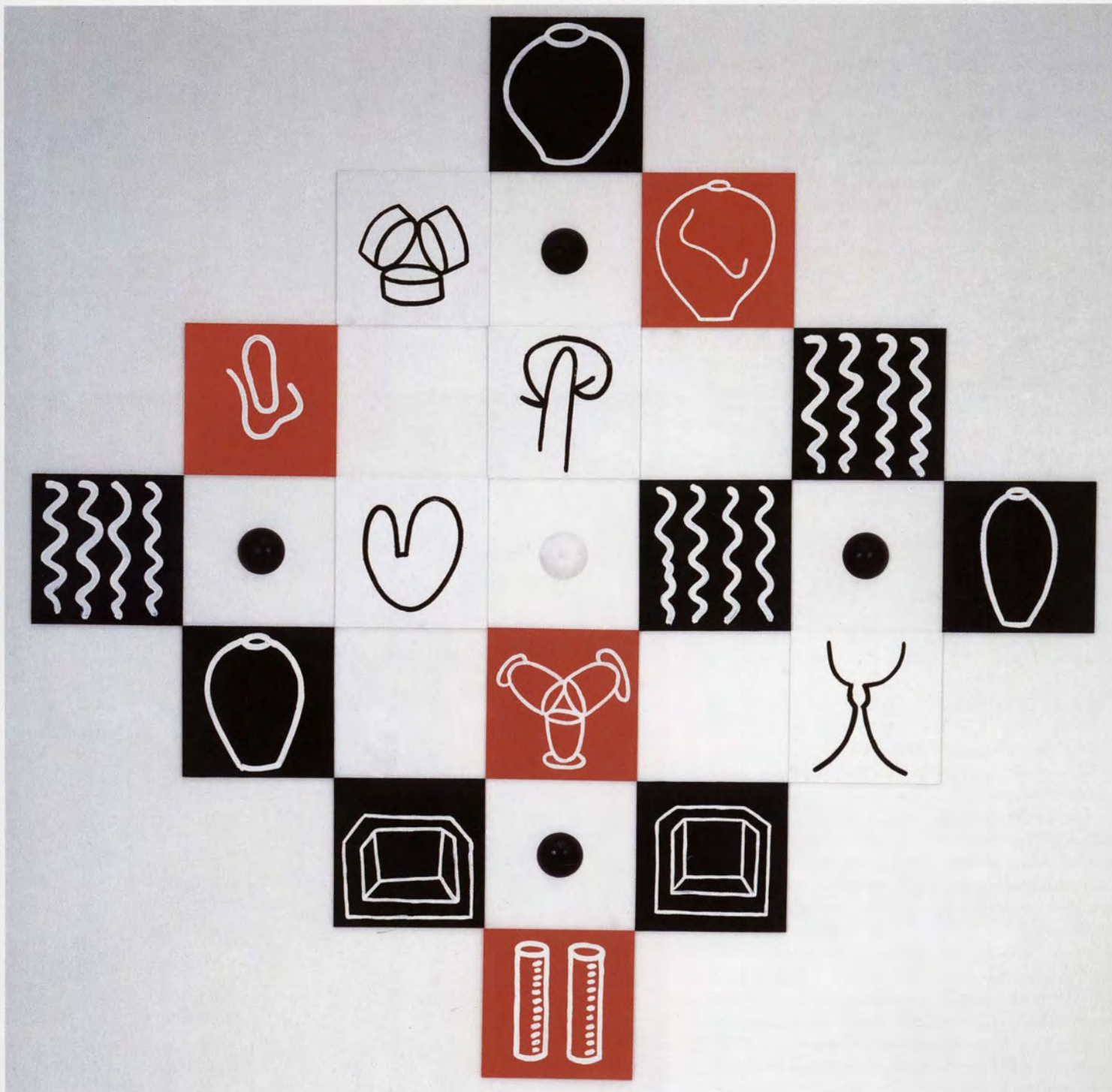
Walter Swennen is eveneens van 1946, en net als Van Snick een laatbloeier. Ook hij zou, via het omgaan met archetypische beelden, sjablonen, cartoons, tekst en dergelijke in zijn schilderijen een weg zoeken tussen neo-expressionisme en surrealisme, waarbij de verschuiving van beelden, van teken en betekenis, belangrijk werd. Hij zou een grote invloed uitoefenen op de jongere schilders.

Walter Swennen, Zonder titel, 1982, olieverf op papier gemaroufleerd op doek, 231 x 150

Courtesy MUHKA, © Syb'l S. Pictures

Narcisse Tordoir,
Zonder titel, 1985, acryl op
hout/acryl op gips, 40 x 40
(16x), dia. 12,5 (5x), totaal
280 x 280

Courtesy MUHKA, © Syb'1 S.
Pictures

Dat laatste geldt ook voor Narcisse Tordoir (1954). Hij is een schilder die voortdurend de grenzen van de schilderkunst opzoekt. Na een korte uitstap richting de performance eind jaren zeventig, schilderde hij in verschillende stijlen en probeerde hij voortdurend nieuwe dingen uit: hij maakte werk waarin de figuratie buiten het doek trad en zich op de grond eronder in drie dimensies herhaalde, schilderde sjablonen op houten paneeltjes die loodrecht op de muur hingen en maakte letterschilderijen. De jongste vijf jaar werkt hij telkens met een andere kunstenaar samen. Tordoir gold in de jaren tachtig als een van de grote vernieuwers van het medium schilderkunst.

Philippe Vandenberg, De grens (de boodschappers), 1998-1999, olieverf en houtskool op canvas, 80 x 100

Courtesy Richard Foncke Gallery

Willy Van Sompel, Denk an uns, 1986, acryl op canvas, 200 x 200

Courtesy Richard Foncke Gallery

Nogal wat generatiegenoten probeerden in die jaren tachtig met verf, doek en talloze nieuwe ideeën tegen de tijdsgesit in te gaan.

Philippe Vandenberg (1952) ging grote doeken maken, waarbij existentiële, getormenteerde levensvragen omgezet werden in exuberante beelden, een obsessieve mix van figuratie, abstractie en tekst. Vandenberg schilderde zeeën van bloed, dolende mensen, flagellanten, onthoofdingen, dansende beren en dies meer, beelden vol verwijzingen naar de eros en thanatos.

Willy Vansompel (1948) maakte in die tachtiger jaren ook grote doeken, ogenschijnlijk vrolijker en kitscheriger dan die van zijn Gentse stadsgenoot Vandenberg, maar achter die laag vrolijke bloemen, bergtoppen en andere decoratieve elementen zat net zo goed een onderlaag van existentiële rebelle en van artistiek anarchisme.

Thé Van Bergen (1946) liet en laat de gestiek primeren: de beweging in het schilderen is essentieel, of ze nu beredeneerd dan wel emotioneel is, abstraherend dan wel figuratief. Via de geste van het schilderen kan de emotie geuit worden, kunnen nieuwe vormen gestalte krijgen. Voor Van Bergen zijn beelden en sjablonen slechts archetypes die hem toelaten om verder te zoeken met verf en beweging.

Gelijkaardige dingen kunnen gezegd worden over Marc Maet (1955-1999). Hij paste alle mogelijk schilder-technieken toe, voerde evenveel figuratieve en abstracte beelden in zijn doeken in, vanuit slechts één zekerheid: dat hij een (linkshandige) schilder was en dat van daaruit alles vertrok en eindigde.

Ook Fik Van Gestel (1951) zit in deze hoek van de geste en de archetypes, met de extra-dimensie dat de ervaringen die hij opdeed tijdens zijn reizen in Afrika in het werk doorschemeren.

Marc Maet, Naakt, 1984,
olieverf op doek en houten
bedstijlen, 180 x 222

Courtesy SMAK

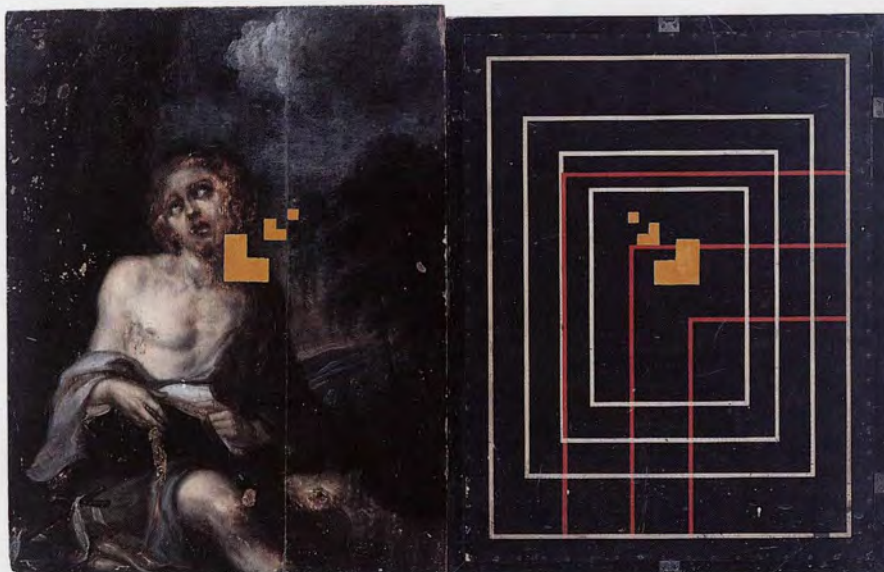

Fik Van Gestel, Wenende boom, 1998, acryl op doek, 200 x 130
Collectie nv Van Roey, Rijkevorsel

In die jaren werkten ook schilders die doorgingen op de pure abstrahering, het uitpuren van kleuren, vormen, lijnen en vlakken: Ignace De Vos (1954) en Ingrid Casteleyn (1953) zoeken tot vandaag in hun doeken vooral harmonie en evenwicht. Hans Van de Kerckhove (1957) combineert menselijke figuren met gestileerde abstractie of geconstrueerde natuurbeelden.

Er zijn ook Einzelgänger: Franky D.C. (1957) bijvoorbeeld, die in se geen nieuwe beelden creëert, maar oude recupereert en bewerkt. Hij stelt het unieke auteurschap ter discussie, maar ook de originaliteit van een werk. Is het oude beeld, de drager, echt minder belangrijker dan het nieuwe beeld, de ingreep van de hedendaagse artiest? Of Werner Mannaers (1954), qua thematiek de meest iconoclastische schilder, die in zijn doeken alle mogelijke heilige huisjes aanvalt. Frans Gentils (1951) van zijn kant voert een sterk mythologische wereld op, met soms menselijke, soms dierlijke wezens (of beide), die vanop grote zeildoeken de 'beschaafde' kijker confronteren met duisternis, dreiging en industrieel verval.

Franky D.C., About Balloon Help, 1995, olieverf op 17de-eeuws paneelfragment, Heyden-Kassette voor röntgenopnamen, alkydverf, 48 x 75,5

Courtesy SMAK

Frans Gentils, Zonder titel, 1995, houtskool en pastel op zeildoek, 295 x 370

Courtesy SMAK

Jan Vanriet, *Compte à Régler*, 1988, olieverf op doek en paneel, 200 x 260 cm,
Collectie National Museum of Contemporary Art Seoul

Een heel eigen taal hanteert laatbloeier Paul De Vylder (1942), die pas in 1980 zijn eerste solotentoonstelling had. Paul De Vylder is een buitenbeentje in het Vlaamse kunstwereldje. Zijn werk wordt gewantrouwd door het gevestigde kunstmilieu, dat het te beredeneerd, te geconstrueerd en te moeilijk vindt. De ambigue relatie tussen teken en betekenis heeft een centrale plaats in zijn werk. Zijn schilderijen, tekeningen, sculpturen en installaties bekijk je inderdaad niet zomaar. Er is meer aan de hand dan deze 'onopgeloste mediaraadsels' op het eerste gezicht tonen. De Vylder refereert steeds weer aan de machtsverhoudingen die in de alledaagse taal en tekenwereld verborgen zitten.

Nog meer aan de zijlijn staat, bewust, Jan Vanriet (1948). Hij legt in zijn tekeningen en schilderijen verbanden tussen de Klassieke Oudheid, de Bijbel, de Renaissance en de meest gewelddadige eeuw totnogtoe, de twintigste. Vanriet komt daarbij tot voor de hand liggende conclusies: homo homini lupus, de mens is een wolf voor de ander. En tegelijk: schoonheid en geweld zijn van alle tijden. Vanriet hanteert een heel eigen stijl: weinig of geen harde lijnen en vlakken, geen scherpe contouren. Soms gaan kleuren en vlakken naast elkaar leven, soms vloeien ze in elkaar over, soms duiken figuren op uit een abstraherende achtergrond. Het geheel baadt in een schriftuur van ingehouden melancholie.

De ommekeer

Er zijn dus nogal wat schilders in die vroege jaren tachtig in Vlaanderen, maar er heerst enige ontmoediging onder hen. Schilders komen in tentoonstellingen, als die er al zijn, weinig aan bod. Wie er de tentoonstelling-schronologie vanaf 1980 in het boek 'Kunst in België na 1975' (Flor Bex e.a., Kunst in België na 1975, Mercatorfonds, Antwerpen) er op naslaat merkt het: het zijn jaren met weinig animo, de Belgische kunstscène is klein, heeft geen slagkracht.

Maar in en om Antwerpen is er iets aan de gang. Enkele jonge schilders werken op hun atelier, ontmoeten elkaar, of delen zelfs samen een atelier. Ze hebben een andere attitude: zij zoeken niet meer naar de spanning tussen lijnen en vlakken, tussen figuren en abstraheringen, tussen teken en betekenis en dies meer. Hun queeste is van een heel andere orde: het gaat hen vooral om de herinterpretatie van bestaande beelden. Zij selecteren die beelden in hun omgeving, op foto's, film, video, in tijdschriften, kranten en magazines. Bovendien hebben ze onmiskenbaar enkele dingen gemeen: het werken op klein formaat (zeker in die eerste jaren), het vlakke schilderwerk met vaak vale kleuren, de thematiek van verlatenheid en/of ontmenselijking. Het is kortom 'cool' werk, dat aanslaat bij critici en publiek en snel enigszins ironisch omschreven wordt als 'de grijze Antwerpse schilderschool'. De meeste van deze schilders houden overigens niet van deze term, ze zien zich niet als een 'stijl', laat staan 'Antwerps' en 'grijs'. Maar een enkeling durft toch wel toegeven dat er inderdaad 'iets' is geweest in die periode en dat men daar moeilijk omheen kan.

Luc Tuymans, Waterloo (nr. 13-15), 1989, foto op papier, 41,7 x 49

Courtesy MUHKA

**Luc Tuymans, *Still-life*,
2002, olieverf op doek,
347 x 500**

*Courtesy Zeno X Gallery,
Antwerpen*

Daarnaast is er de recuperatie van het 'conceptuele' aspect. Deze schilders passen hun werk in een concept, waarbij het schilderen 'slechts' een middel wordt om een idee uit te werken, vaak in een reeks.

Voorals Luc Tuymans (1958) heeft zijn concept op punt gesteld: dat van de diagnostische blik. Tuymans registreert bestaande beelden, bekijkt ze zo onthecht en afstandelijk mogelijk, interpreteert ze als schilder en geeft de beelden terug. Ze worden een uitgezuiverd eindproduct van een lange retoriek. Een beeld komt tot leven in de vertraging, in wat Tuymans ooit de 'herinneringsvrije zone' noemde, de zone tussen het haast onbewust zien van het beeld en het vastleggen ervan. Dat creëert een mentale verplaatsing, een ontwikkeling van talloze beelden die uiteindelijk niet, of gedeeltelijk, of anders op het doek terecht komen.

Schilderen is voor Luc Tuymans overigens niet zomaar een 'interessant medium', het is vooral een beweeglijk en zich altijd vernieuwend medium, omdat de kunstenaar het hele scala van verbeelding kan opzoeken, van de kleinste nuancerings tot de subtielste pointe, en dat tot in zijn meest doorgedreven vorm: de filmfoto, het (voorlopige) einde van de beweging. Van de ene filmfoto naar de andere, van het ene doek naar het andere: de beelden staan in relatie tot elkaar, in een serie van drie of meer (zie 'Embitterment' uit 1991, of in reeksen als 'Suspended' (1989), 'Disenchantment' (1991), 'Intolerance' (1993), 'Heimat' (1995), 'Mwana Kitoko [Beautiful White Man]' (2001), 'Niks' (2002) enzovoorts.

Het fenomeen

Niemand kan er omheen: dankzij Luc Tuymans kent de schilderkunst in Vlaanderen (buitenlandse critici zeggen: in Europa) een onmiskenbare revival. Die duurt nu al ruim vijftien jaar, van een eendagsfenomeen kan dus nog moeilijk sprake zijn.

Hoe is het zover gekomen? Luc Tuymans was de juiste man op de juist plek op het juiste moment.

De juiste man: internationaal wordt hij erkend als een talentvol, origineel en intelligent kunstenaar. Maar dat volstaat niet meer in deze gemediatiseerde tijden: Tuymans is ook een uitstekend prater en debater, kan zijn werk zelf zeer goed duiden en heeft uitgesproken meningen over de kunstwereld, wat de media wel lusten.

Het juiste moment: de kunstscène leed eind jaren tachtig aan bloedarmoede. Door de hegemonie van de conceptuele kunst was alles intellectuele ernst geworden, elke esthetiek was ver af, wat overbleef was loodzwaar en hermetisch. Alle frisheid was weg, de behoefte aan 'iets nieuws' ontstond.

De juiste plek: zijn opkomst, eerst in eigen land, ging samen met de heropleving van de plaatselijke kunstscène. Na het Museum voor Hedendaagse Kunst Gent en het Provinciaal Museum voor Moderne Kunst in Oostende opende in 1986 ook het Museum voor Hedendaagse Kunst Antwerpen (MuHKA) en vestigden zich rond dat MuHKA talloze galeries op het Antwerpse Zuid. In één van die galeries, het nog altijd bestaande Ruimte Morguen, hield Tuymans in 1988 zijn tweede tentoonstelling 'Josefine c'est pas ma femme' (zijn eerste expositie vond in 1985 plaats in de galerij van het Therae Palacehotel in Oostende, maar daar kwam geen enkele bezoeker op af). Twee jaar later stapte hij over naar Zeno X Gallery van Frank Demaegd, die hem tot vandaag als galeriehouder vertegenwoordigt. En wellicht heeft ook meegeïmagineerd dat, in het zog van Tuymans, een generatie andere schilders de neus aan het venster stak die voor een 'scene' zorgden: Bert De Beul, Guy Van Bossche, Eddy De Vos, Marc Vanderleenen en anderen.

Dat geslaagde combineren van persoon, plaats en moment werd nadien op een haast virtueuze wijze geconsolideerd, in een geolied samenspel tussen de kunstenaar en zijn galeriehouder. Toen Luc Tuymans door Jan Hoet geselecteerd werd voor de Documenta IX in 1992, nodigde Frank Demaegd directeur Ulrich Loock van de prestigieuze Kunsthalle Bern uit om naar Antwerpen te komen. Loock was dermate onder de indruk van het werk dat hij Tuymans een solo-expositie gaf in de Kunsthalle, vlak voor de Documenta. Daarmee werd een solide basis gelegd voor de internationale erkenning. Vervolgens werkten Tuymans en Demaegd, via tentoonstellingen in galeries, kunsthallen en musea aan het veroveren van de Duitse en de Amerikaanse markt. Ook het prijsniveau van de werken werd op een internationaal niveau gebracht, lees: vertienvoudigd. Want iets wat goedkoop is, kan niet goed zijn, zo luidt het ook op de internationale kunstmarkt.

Een grote solotentoonstelling ('The Purge') in het Bonnefantenmuseum in Maastricht en nadien in het Kunstmuseum Wolfsburg was een belangrijke tussenstap in die ontwikkeling, net als Tuymans' aanwezigheid in het Belgisch paviljoen op de Biënnale van Venetië in 2001. De grote Tuymans-show in 2004 in Tate Modern (nadien in Düsseldorf) en enkele hoge prijzen op internationale kunstveilingen (met als voorlopig record 1,16 miljoen euro voor het doek 'Sculpture' bij Christie's New York in mei 2005) deden de rest.

Luc Tuymans, Sculpture, 2000, olieverf op doek, 155 x 64 x 2,2

Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen

De 'boom'

Er tekent zich begin jaren negentig een interessante periode af. In Vlaanderen is onmiskenbaar jong kunsttalent aanwezig, met de Documenta IX van Jan Hoet lijkt deze regio een plekje te krijgen op de internationale kunstwereld, en de Vlaamse overheid begint het nut van een betere begeleiding van beeldend kunstenaars in te zien. De euforie zal eind jaren negentig overigens snel wegebben, maar in die eerste jaren is er sprake van een beweging. Vele galleries, musea en kunstinitiatieven staan open voor het werk van de nieuwe schilders, ook de media gaan mee en publiceren lovende kritieken.

De nieuwe 'boom' in de schilderkunst wordt aangevoerd door Luc Tuymans en Bert De Beul (1961). De 'petite histoire' vertelt dat Tuymans en De Beul samen een atelier hadden en uiteraard veel naar elkaars werk keken. Het was Tuymans die als eerste naar buiten kwam, De Beul 'durfde' toen nog niet. De rest is geschiedenis.

Bert De Beul heeft hoe dan ook een heel eigen, persoonlijke en vernieuwende stijl ontwikkeld. Hij maakt kleine, verhullende doeken in meerdere lagen, waarbij hij zijn eigen herinneringen als het ware wégschildert. Hij huldigt andere schilderopvattingen dan Tuymans: tegenover de sterk communicatieve visie van laatstgenoemde staat het stilzwijgen van De Beul; tegen de kijk op de grote, internationale wereld de inkijk op de kleine, besloten leefomgeving; tegenover het extroverte zelfbewustzijn de introverte bescheidenheid.

De Beul maakt graag foto's van interieurs, huizen, straten en van de mens die zich daar soms in voortbeweegt. Van die foto's maakt hij dan een schilderij, een afbeelding van een afbeelding dus. Fragmentering en kadrering zijn belangrijk, net als perspectief. Over het werk lijkt een sluier te hangen, alsof je de (kleine) wereld door een bewasemde ruit bekijkt. Op de doeken van De Beul lijkt weinig of niks te zien, en toch krijgt de kijker een sterk gevoel van herkenning en vertrouwdheid, die tegelijk soms ongemak, ja zelfs benauwdheid oproept.

**Bert De Beul, Zonder titel,
1994, olieverf op doek,
53 x 45**
Courtesy MUHKA, © Syb' L. S.
Pictures

Bert De Beul, Zonder titel,
1994, olieverf op doek,
53 x 45
Courtesy MUHKA, © Syb' L. S.
Pictures

Een andere naam die in deze periode aan die van Tuymans en De Beul wordt verbonden is Guy Van Bossche (1952). Hij is ouder dan eerstgenoemden en maakte begin jaren tachtig figuratieve doeken. Van Bossche zou nadien subtieler en enigmatischer gaan schilderen, waarbij ook hij vertrok van foto's uit kranten en magazines. Van Bossche creëerde ruimtes waarin elke menselijke aanwezigheid verbannen leek: hospitaalzalen, gevangencellen, lege gebouwen..., of hij schilderde taferelen met anonieme mensen, zoals strandtaferelen met baders. Een ander thema in zijn werk is de manier waarop de kijker de beelden die hij ziet telkens weer anders invult, al naargelang het tijdsbeeld: het geschilderde beeld van een kind bijvoorbeeld wordt in het post-Dutroux-tijdperk helemaal anders gelezen dan voordien. Ook de onmacht en de anonimiteit van het geweld zijn steeds weerkerende thema's, zoals in het doek 'Untitled (Disagreement about violence)' uit 1999, een sleutelwerk in het oeuvre. Het toont, in een sterk kleurcontrast van zwart, rood en lichtgeel, twee in rode hoofdkap gehulde en verder naakte mannelijke figuren tegen een egale achtergrond. Maskers, doodskappen of zakken over het hoofd: Van Bossche schildert identiteitsverlies, dreigend geweld, valse harmonie en mentale wreedheid. Tegelijk is dit geen verhalend schilderen, maar een weergave van mentale vervuilingsbeelden.

Eddy De Vos (1950) begon pas eind jaren tachtig te schilderen. Ook bij hem is het fotografische belangrijk, maar op een andere manier: de schilderijen van De Vos lijken snapshots, waarbij het moment waarop de fotograaf afdrukt dan wel de schilder de verf neerlegt belangrijk is. Eddy De Vos legt flitsen van beelden vast. Tegelijk is de kleur essentieel: elk onderwerp wordt aan een kleur gekoppeld die daarom niet realistisch moet zijn, maar een gevoel, een sfeer rond dat onderwerp weergeeft. De Vos schilderde vijftien jaar lang reeksen rond banale onderwerpen, zoals ruïnes, landschappen en mensen, maar ook veel erotische taferelen. Daarbij primeert bewust het voyeuristische, want dat is in essentie de blik van de kijker: hij bezigt het oog van de fetisjist. Enkele jaren terug ontwikkelde De Vos een nieuwe, specifieke manier van schilderen, niet alleen qua techniek, maar ook qua interpretatie van het beeld. Het oorspronkelijke beeld op een foto wordt helemaal gedeconstrueerd en opnieuw in elkaar gezet, als de duizenden stukjes van een puzzel. Zoals een beeld kan verbrokkelen in dots en pixels als je computerscherm hapert, word je als kijker ook hier met je neus op het manipulatieve gedrukt. Maar toch blijft de kijker onwillekeurig interpreteren en betekenis zoeken. Hij wordt geconfronteerd met de onvermijdelijke vraag naar de authenticiteit: kijken we naar het werk van de fotograaf, naar de reconstructie van de schilder, of naar onze eigen interpretatie van een stukje al dan niet collectieve geschiedenis? Deze vraag is misschien wel essentieel bij het werk van schilders als Tuymans, De Beul, Van Bossche, De Vos en Marc Vanderleenen (1952).

Guy Van Bossche, Zonder titel - Kinderkleedje V, 1995, olieverf op doek, 207, 5 x 127

Courtesy MUHKA, © Syb' L. S. Pictures

Eddy De Vos, Transgression, 1988, acryl op doek, 90 x 105

Courtesy MUHKA, © Syb' L. S. Pictures

**Karin Hanssen, View, 2003,
olieverf op doek, 100 x 70**

Laatstgenoemde is wellicht de meest 'pessimistische' schilder van deze generatie. Zijn vaak vuilgroene, grijsblauwe of vaalbruine doeken bieden impliciete beelden van verval, eenzaamheid, anonimiteit en implosie. Een mensfiguur op een bosweg in deemsterend licht, een vervagend stukje interieur, een half ingestort huis, een leeg maatpak: niets is wat het lijkt, Vanderleenen vertelt geen verhaaltjes, maar toont beelden van een existentiële radeloosheid. 'Oefeningen in het niet tot nauwelijks articuleren', noemt hij het zelf. In het schilderen is elke beweging een vervolg op het vorige, elke willekeurige lijn duwt het verhaal naar een andere afloop, naar een ander beeld. Het leven is twijfelen, volgens Vanderleenen.

Nogal wat Vlaamse schilders werkten en werken, elk op hun manier, in deze vaag-figuratieve, lichtelijk enigmatische trant: Patrick Vanden Eynde, Chantal Chapelle, Jan de Vliegheer, Florent Vermeiren, Jürgen Voordeckers, Koen Broucke, Laurent Cruyt en anderen.

De in ons land wonende Zwitser Robert Suermondt (1961) maakt kleine schilderijtjes waarin ogenschijnlijk lege villa's, groene stukken bos en/of vegetatieve wildgroei de thematiek vormen. Maar precies door de makkelijke identificatie met die beeldfragmenten kan de kijker naar het onderliggende beeld kijken en vaststellen hoe Suermondt een existentiële leegte schildert.

De onderwerpen van Karin Hanssen (1960) gaan (weerom) terug op afbeeldingen uit magazines, met familiale, kleinburgerlijke tot geforceerd-modieuze tafereeltjes waarin de moderne mens zichzelf als volmaakt gelukkig en harmonieus levend wezen presenteert. Maar door de versluisende manier waarop Hanssen te werk gaat krijgt die harmonie een effect van verstikking, sleur en desolaatheid. De tekeningen zijn in hun beperkte afmetingen genadelozer en subversiever dan de schilderijen, die soms nog een realisme in zich hebben dat net niet genoeg stoort. Maar dat is ook de bedoeling van Karin Hanssen: een te unheimliche sfeer ervaart ze als te gemakkelijk.

Talent zonder ruimte

Het nieuwe schildertalent dat sinds eind jaren tachtig en de jaren negentig in Vlaanderen is opgedoken werd geconfronteerd met een onvoldoende toegerust netwerk van galeriën, beeldende kunstcentra en musea die deze 'Vlaamse golf' op een consistente en kwalitatief sterke manier uitdroegen en exporteerden. Al te veel hedendaagse schilders hebben al te veel energie verloren in het krampachtig zoeken naar een galerie die hun werk wou en kon promoten, naar 'kunsthallen' en hedendaagse kunstmusea die hen wilden tonen en internationaal profileren.

In de Belgische galeriewereld zijn er in essentie maar een handvol galeriën die echt internationaal werken. Zeno X in Antwerpen is het bekendste voorbeeld, met de geslaagde promotie van Luc Tuymans, Raoul De Keyser en Michaël Borremans. Enkele anderen volgen op afstand: S65 uit Aalst brengt Bert De Beul op het internationale forum. En met wat goede wil doen ook galeriën als Tim Van Laere, Stella Lohaus, Annie Gentils, Kusseneers, Annette De Keyser, Micheline Szwaiger en Koradberg in Antwerpen, Richard Foncke en Jan Hoet jr. in Gent, Mulier Mulier in Knokke, Fred Lanzenberg en Xavier Huffkens in Brussel en Deweer in Otegem (de lijst is niet exhaustief) lofwaardige pogingen door hun deelname met werk van hedendaagse Belgische kunstenaars (in casu schilders) aan internationale kunstbeurzen als Art Basel, Arco in Madrid, Art Köln, The Armory Show in New York of de FIAC in Parijs.

Maar de infrastructurele en logistieke basis ontbrak op een cruciaal moment. De Vlaamse musea voor hedendaagse kunst (het MuHKA in Antwerpen, het latere S.M.A.K. in Gent, het PMMK in Oostende) organiseerden in die jaren negentig wel solo- en overzichtstentoonstellingen, maar slaagden er weinig of niet in deze tentoonstellingen door te sluisen naar andere Europese en Amerikaanse musea. Ook de prille centra voor beeldende kunst konden of deden dat niet, ook al omdat zij weinig of niet in schilderkunst geïnteresseerd waren en volop de kaart trokken van de conceptuele installatie-, foto- en videokunst.

De golf die begin jaren negentig zeker aanwezig was, ebde weg. Tien jaar na de Documenta IX van Jan Hoet werd door verschillende critici vastgesteld dat er in Vlaanderen (en bij uitbreiding België) nog altijd geen consistent overheidsbeleid rond beeldende kunst op poten was gezet.

Sinds kort is er een nieuwe beweging, zeker in Antwerpen, waar een aantal instellingen (MuHKA, Extra City, Objectif Exhibitions) samenwerken om een platform met internationale weerklank te creëren. Ook het S.M.A.K. in Gent wil de draad weer oppikken, en met de beeldende kunstwerking in Bazar en het nieuwe centrum Wiels in Brussel, Netwerk in Aalst en de Kunsthalle Lophem in Loppem-Zedelgem dienen zich nieuwe kansen aan. De vraag blijft of de actuele Vlaamse schilderkunst daarin voldoende plek krijgt of gaat krijgen.

Het SMAK in Gent: de draad weer oppikken in een nieuw netwerk voor beeldende kunst

Extra City in Antwerpen: een platform met internationale weerklank creëren

Eigen en nieuwe wegen

In de slijpstream van Luc Tuymans en co. hebben andere, al dan niet jongere schilders hun weg gevonden.

In geen tijd is de Gentse kunstenaar Michaël Borremans (°1963) op de internationale kunstkaart gezet. De essentie voor hem is de onverwoestbare kracht van het medium schilderen. 'Mooie schilderijen maken is lang een taboe geweest, maar nu mag het weer', is een van zijn uitspraken. Daarmee komt een nieuwe generatie aan bod die nog weinig voeling heeft met het conceptuele denken en opnieuw kiest voor een herwaardering van het medium schilderen an sich, met respect voor de oude meesters.

Schilderen is sinds de conceptuele kunst in de jaren zeventig aan de macht kwam heel lang een taboe geweest, vindt Borremans. Hij noemt het schilderij het archetype van een kunstwerk, en dat mag niet zomaar weggevaagd worden. Niet dat het mooie volstaat, het moet ook interessant zijn: dat 'interessante' uit zich bij Borremans, naast zijn puur schilderkunstige kwaliteiten, in enkele andere lagen. Neem het werk 'Four Fairies', aangekocht door het Museum of Contemporary Art in Los Angeles: wat de vier vrouwen met hun handen op of onder het donkere oppervlak doen weten wij, maar ook Borremans niet. Of neem het surrealistische element in nogal wat doeken, zoals 'One at the Time': daarin worden diverse elementen op een onlogische manier op elkaar gestapeld, wat tot een intrigerend tafereel leidt. Het werk is gebaseerd op een foto uit de jaren dertig waarin zwart huispersoneel een tafel dekt, maar krijgt tegelijk de glans van een 17de-eeuws genrestuk mee. Het feit dat Borremans in olieverf schildert zorgt mee voor die sfeer. Terwijl nogal wat hedendaagse schilderkunst zich in de acrylverf vermeit vindt Borremans dat maar niks. Met acryl krijg je veel minder diepte, vindt hij, 'met olie kan je tragere beelden maken.'

Michaël Borremans, *Four Fairies*, 2003, olieverf op doek, 110 x 150

Courtesy Zeno X Gallery, Antwerpen

Michaël Borremans,
The Performance, 2004,
olieverf op doek, 71 x 83
Courtesy Zeno X Gallery,
Antwerpen

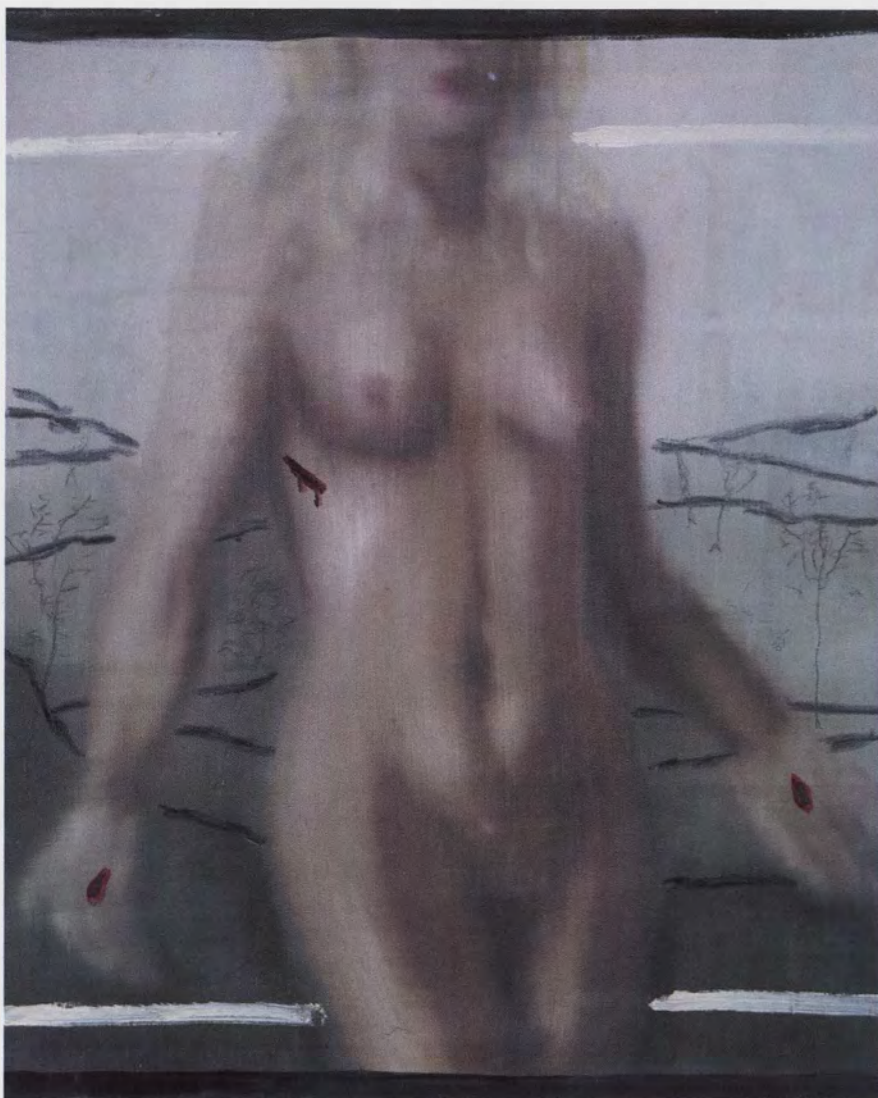

De Gentse actuele kunstschilder Jan van Imschoot (°1963) is even oud als Borremans, maar zijn carrière begon eerder. Schilderijen van Jan Van Imschoot zijn figuratieve bombardementen van eros en thanatos, van Oude en Nieuwe Meesters, van gruwel en passie. Vele eeuwen kunst en sociologie schemeren er doorheen. Van Imschoot speelt met iconografie, bouwt nieuwe verhalen op met oude elementen (de kunstgeschiedenis) en nieuwe elementen (de samenleving vandaag), speelt beeld en taal tegen elkaar uit.

In 2002 had hij 'zijn' grote tentoonstelling in het Gentse S.M.A.K., toen nog onder de leiding van Jan Hoet. Nadien werd het even stil rond hem. Van Imschoot zette zich af tegen de commercialisering en mediatisering van de hedendaagse kunst en overwoog zelfs te stoppen. In 2005 verscheen de monografie *The Testimony of a Barking Dog*. In die monografie zijn alle belangrijke schilderijen van Van Imschoot opgenomen, aangevuld met teksten die de kunstenaar zelf heeft gekozen. In die teksten, van Michel de Montaigne, Arthur Schopenhauer, Peter Sloterdijk en andere cultuurfilosofen wordt de essentie blootgelegd: pro de traagheid, tegen de valse versnelling; pro de eruditie, tegen het diletantisme. Intussen is Van Imschoot weer volop aan het tekenen en schilderen.

Jan Van Imschoot, The Offering, 1993, olieverf op doek, 55 x 45
Courtesy SMAK

Joris Ghekiere, Zonder titel, 2004, olieverf op polyester, 100 x 80
Courtesy Koraalberg Gallery, Antwerpen

Het vergt enige moed om vandaag de dag 'mooi' te schilderen. Joris Ghekiere (1955) doet dat met een haast sardonisch genoegen: zijn taferelen van bloemen, takken, vogels, meisjes, jungles en andere op het eerste gezicht paradijselijke genoegens kregen onder enkele lagen kunsthars een clean en betoverend glanseffect. Alleen zaten en zitten er addertjes onder het gras, of krassen en ongeregelheden onder de glans: de jungle bleek oorlogsgebied, de vogels bloeden, de meisjes was geweld aangedaan. In recenter werk is de harsglans achterwege gelaten, zoals in het 'nachtschilderij' met het Witte Huis vanuit een vogelperspectief.

Ghekiere speelt een dubbel(zinnig) spel met verf: hij behaagt de argeloze kijker, laat flink wat virtuositeit zien, maar maakt volkomen kunstmatige, gezochte beelden. Daarmee wordt de figuratie meteen ontkracht en dekt hij zichzelf in met een forse brok ironie en (zelf)relativering. Tegelijk gaat Ghekiere een verwoed gevecht aan met de materie verf en alle mogelijke hulpmiddelen (meetkunde, fotografie) om uit te zoeken wat er allemaal met het 'reële beeld' kan gedaan worden. In dit land zijn nogal wat schilders elk op hun manier met dat probleem van representatie bezig.

Robert Devriendt (1955) heeft, na een eerder traditioneel begin, naam gemaakt met zijn piepkleine schilderijtjes (vaak nog geen tien op tien cm groot) met beelden van dieren, planten en zelfs bergtoppen. Devriendt schildert bijvoorbeeld de lijven en koppen van dode dieren volgens de regels van de fijnschilderkunst, als ware hij een zeventiende-eeuwse meester. Toch is Devriendt geen kopiïst, integendeel: met deze manier van schilderen stelt hij op een tegendraadse manier het hedendaagse omgaan met het medium schilderkunst in vraag. De schilderijtjes zijn illusies, de opgezette dieren die hij als model hanteert en de fragmentering van hun afbeelding vormen een metafoor voor de manipulatie die achter elk doek schuilgaat, hoe groot of klein, hoe grof of fijn ook geschilderd.

Robert Devriendt, Sans aigle, sans paysage, 2004, olieverf op doek, 12 schilderijen, 13 x 189

Ronny Delrue, Zonder titel, 1994, potlood op papier, 29,7 x 21

Courtesy MuHKA, foto: Maertens

Kris Fierens, Untitled (uit de reeks Kommt Gut), 2005, acryl op papier, 140 x 100

Courtesy Koraalberg Gallery, Antwerpen

Abstraheringen

Nogal wat schilders zijn sinds de jaren tachtig vooral met het vormelijke en abstraherende bezig geweest, eerder dan met het figuratieve.

Ronny Delrue, Kris Fierens, Dirk Vander Eecken, Yves Beaumont, Bart Vandevyvere, Jus Juchtmans, Alex Michels, Mario de Brabandere, Benoît (Van Innis) en anderen zitten op dat spoor.

Ronny Delrue (1957) zit op de grens van figuratie en abstrahering. Hij heeft naam gemaakt met zijn gezichtsloze koppen en anonieme personages, waarbij vervreemding en innerlijke vervuiling de toonaangevende karakteristieken zijn. De thematische essentie in zijn beeldende werk is het geheugen. Delrue probeert in zijn schilderijen en tekeningen zijn eigen herinneringen, hoe geabstraheerd ook ('witgemaakt' is een van de uitdrukkingen) vast te leggen. Gestolde herinneringen lijken het, maar tegelijk worden de hoofden (archetype voor het geheugen) dichtgeschilderd, veelal in donkere, verstikkende kleuren en met dichtslibbend materiaal zoals verf, maar ook bijvoorbeeld teer.

De schilder- en tekenkunst van Kris Fierens (1957) is zowat de moeilijkste die er is, tenminste voor wie er over moet schrijven (of praten). Tegelijk fascineert het werk, omdat het compleet ontdaan lijkt van elke voorgeschiedenis, anekdote of verhaal. Fierens vertrekt niet vanuit een beeld, een idee of een concept, hij bouwt een werk op in een nootie te herhalen combinatie van het gestuele, het emotionele en het onderbewuste. Fierens creëert dan ook nooit bewust een uniek werk, hij maakt tientallen, honderden probeersels, waaruit hij dan dat ene kiest, of beter: waaruit het werk zichzelf laat kiezen. Het werk van Fierens maakt immers zichzelf, de hand van de kunstenaar is slechts de intermediair tussen lukken en (net) niet lukken. Het zit hem fundamenteel in de haast onthechte beweging: één verkeerde borsteltrek, lijn of veeg en het magische, het 'juiste' is weg.

Atelier van Dirk Vander Eecken

**Bart Vandevijvere,
Time Tapes, 2005, acryl,
medium, doek, 50 x 100**

Dirk Vander Eecken (1954) combineert al sinds de jaren tachtig grafiek met collage en schilderkunst. De houtsnede is en blijft daarbij belangrijk als grafisch medium. Daarmee maakt hij sjablonen en eenvoudige vormen: structuren die hij dan combineert en bewerkt met zijn eigen picturale inzichten. In de jaren negentig kwam Vander Eecken terecht in de Oost-Vlaamse landelijke gemeente Watervliet, waar hij gefascineerd raakte door een nieuwe structuur: de voren van het omgeploegde akkerland. Die lijnen gingen zijn werk, dat zich veelal afspeelt in aardse kleuren, een tijd overheersen. Intussen zette hij een volgende stap: werken opgebouwd uit de patronen van een snit- en naadblad, waarop hij dan verder 'het veld bewerkt', met het aanbrengen van lijnen, vormen en sjablonen. Ook ogenschijnlijk monochrome werken blijken opgebouwd uit een geduldig rasterwerk van horizontale en verticale strepen.

De abstracte schilderkunst van Bart Vandevijvere (1961) steunt op muziek. De actie van het schilderen levert bij hem een tegendraadse esthetiek oplevert, verwant met een dissonante partituur. Vandevijvere luistert onder het schilderen naar de muziek van hedendaagse componisten, in het bijzonder naar Morton Feldman. Hij wil de materie vrij laten spreken, maar niet in onverschillig welke taal. Hij improviseert lijnstructuren en patronen, maar laat ook storingen toe. In zijn schilderijen blijven het spontane en de gemoedsstemming doorspelen. Een doek is een drager van verf, gelaagd, vibrerend en transparant, klaar voor zintuiglijke waarneming.

Cerebraal

Een aantal andere jongere schilders gaan cerebraler met het medium om. Jean-Marie Bijtebier (1963) schildert 'geestelijke landschappen' waarin soms verwezen wordt naar een thema dat hij opdiept uit de literatuur, soms naar de wereld van droom en onderbewustzijn. Zo is zijn reeks 'portretten' bekend van anonieme wetenschappers, waarbij hij de hoofden van zijn personages vervangt door een teken dat hun denkactiviteit symboliseert. Andere werken tonen in een wirwar van lijnen, punten en strepen de evoluties van denkprocessen in de hersenen. En soms gaat het gewoon om een stukje landschap of interieur, dat in het oog van de schilder is blijven hangen. Bijtebiers schilderijen zijn bedoeld als vangnetten voor alles wat uit het geheugen wordt verbannen. De onderwerpen worden ontdaan van alle anekdotiek en geabstraheerd tot abstracte of schemerige contouren in vale tot subtiele pastelkleuren die een geheel eigen esthetiek bezitten.

Jean-Marie Bijtebier,
Zonder titel, 1997, acryl
op lijnwaad, 100 x 140
Courtesy MuHKA, © Syb'l S.
Pictures

Johan Clarysse, *J'ai dit ça?*, uit de reeks *Ceci n'est pas de la tristesse*, 2003-2004, acryl op doek, 50 x 72

Johan Clarysse, afficheproject in Roeselare tijdens de verkiezingscampagne in april 2004

Johan Clarysse (1957) stelt sinds 1990 tentoon: schilderijen, vaak in de vorm van een twee- of drieluik, waarbij een figuratief en een abstract-monochroom beeld onlosmakelijk aan elkaar geklonken worden met een filosofisch geïnspireerde zinnsnede. Clarysse volgt een eigen schilderparcours, waarin vooral zijn obsessie voor het manipulatieve en het hybride in de beeldvorming van het canvas spat. Dat doet hij bijvoorbeeld aan de hand van een reeks Japanse prenten of van stills uit films van Hitchcock, Bergman, Fassbinder en anderen: mannelijke en vrouwelijke filmiconen worden op een net niet virtueuze manier geconfronteerd met een puur abstracte pendant en/of een tekst, centraal op het doek. Net niet virtuoos, want Clarysse schuwt bewust de gladheid, laat zijn werken iets ruws hebben.

Het schilderwerk van Gery De Smet (1961) gaat vooral over het ontwrichten van termen als nationalisme, volksverbondenheid, het eigen territorium. De Smet bouwt een oeuvre op waarin ideologieën, en de manier waarop die zich van het beeld bedienen, centraal staan. Hij werd begin de jaren negentig bekend met een reeks schilderijen die op het randje van het rechts-extremisme leken te balanceren, maar precies door die provocaties doorbraken ze een aantal taboes. De Smet wil als vanzelfsprekend aanvaarde betekenissen door zijn 'storende schilderen' in een andere richting duwen. Ook bekend is zijn werk rond thema's als 'Wijzen van wonen' en 'land en eigendom', met bijvoorbeeld een reeks van 24 geschilderde woningen of een schilderij van een berglandschap dat 'Daar wil ik wonen' heet. De Vlaamse sfeer van de invalswegen vinden we terug in schilderijen als 'Dagschotels op 300 m' of 'Nieuwe dienstster'. Naast de kritisch-ideologische context moet de bezoeker ook goed naar de schilderijen zelf kijken: De Smet is ongemeen raak in zijn plastische expressie, waarbij één verfstreep soms al het werk doet.

Gery De Smet, Kost en inwoon, 2001, acryl op doek, 60 x 80
Courtesy MuHKA

Het past hier om twee zijsprongen te maken, met schilders wier werk niet zo makkelijk in een groep of genre onder te brengen is.

Michel Buylen (1953) schildert hyperrealistisch, zonder ook maar enig raakpunt te hebben met de gelijknamige stijl: het gaat hem om op een zo persoonlijk mogelijke manier een beeld terug te geven aan de kijker. Zelf zegt hij: 'Juist op het moment dat iedereen in staat is om de realiteit zo precies mogelijk te vatten met uiterst performante toestelletjes, juist op het moment dat via de digitale technieken de drempel voor het maken van perfecte beelden nog nooit zo laag is geweest in de menselijke geschiedenis, precies dan komt de schilder weer naar voren. Die schilder eigent zich een essentiële rol toe: hij kijkt op een doordachte, gefocuste manier naar die realiteit en komt daarmee tot een pertinente visie'. Een visie die hij doorgeeft aan de toeschouwer. De rol van de schilder is volgens Buylen die van 'ziener': hij of zij reveleert paden, wegen, patronen, decodings in de chaos van beelden die de toeschouwer tot nieuwe inzichten kunnen brengen.

Sam Dillemans (1965) is een schilder die vecht. Met de verf, met het doek, met het thema, met de vorm, met zichzelf. Of Dillemans nu een zelfportret maakt, een vrouwenportret, een naakt, een Oude Meester of een bokser (allemaal reeksen die hij ook effectief maakte), er wordt geen verhaal verteld. Behalve dit: hoe bereik ik met potlood, etsnaald of penseel dat ene, onbereikbare beeld? De thematiek die de kunstenaar uitbeent tot op het bot is geen doel, slechts een middel. Sam Dillemans kan perfect van Titiaan, Michelangelo of Rubens switchen naar Mike Tyson, Mohammed Ali of Freddy de Kerpel. Om dan terug te keren, als moment van meditatie, naar het (zelf)portret.

Schilderen is voor Sam Dillemans een directe voortzetting van de innerlijke driften. Dat klinkt ouderwets, maar voor hem is het essentieel: 'Als ik schilder moet ik maar een heel korte weg afleggen van mijn hoofd en hart naar mijn hand. Het is heel snel mezelf.'

Sam Dillemans, Sugar Ray Robinson - Carmen Basilio, 2005, olieverf op doek, 80 x 120

© De Wit/Cersiaens 2005,
Congo Blue Photography

Vincent Geyskens, *Zelfportret*, 2001, collage op hout, 49 x 35

De jonge generatie

Halverwege het eerste decennium van de 21ste eeuw zit de jonge Vlaamse schilderkunst absoluut niet op een dood spoor. Jongere kunstenaars zoeken en ontwikkelen nieuwe wegen, waarbij vooral een eigen discours naar voren geschoven wordt.

Vincent Geyskens (°1971) verklaart de schilderkunst wel dood, maar dat betekent niet dat het schilderen moet opgegeven worden, integendeel: hij beschouwt zijn werk als een daad van verzet tegen de manier waarop 'het medium door de hedendaagse kunst bepoteld wordt'.

Geyskens vertrekt graag van hyperduidelijke beelden: foto's van vrouwen vormden de basis voor beklivende portretten als 'Sylvia' (1998) of 'Encore une fois' (2000), een foto van zichzelf met opgemaakt gezicht levert een fascinerend 'Zelfportret' op (1999), een kreeft en wat oesters leiden tot het stilleven 'The Mardi Gras'. Al deze werken hebben iets gemeen: het ogenschijnlijk makkelijk te consumeren figuratieve effect wordt subtiel verstoord, en wel door het feit dat Geyskens alles in het werk stelt om de kijker duidelijk te maken dat dit een schilderij is, opgebouwd uit olieverf op doek. Dat is des te duidelijker in de abstracte werken die hij als een soort pendant maakt, en waarin dezelfde thematiek aan de grondslag ligt.

Voor Geyskens maken drie wezenlijk schilder-kundige eigenschappen een schilderij tot wat het vandaag nog kan zijn: de onlosmakelijke band met het verleden, het feit dat het schilderij een gevolg is van een fysieke activiteit en het bewustzijn dat het schilderij een materiële constructie (een fictie) is. Maar precies die drie eigenschappen worden binnen de hedendaagse kunst meestal doodgezwegen en verborgen gehouden. Net dat wil Geyskens weer naar boven brengen.

Pieter Vermeersch (1973) komt uit een bekende Vlaamse kunstenaarsfamilie. Toen hij afstudeerde aan het Hoger Instituut voor Schone Kunsten in Antwerpen viel hij al op met een groot perspectiefschilderij, 'Painting with door' en met een reeks van acht schilderijtjes die het beeld van een ruitenwisser op een autoruit herhaalden. Als off-manifestatie voor de tentoonstelling 'Over the Edge' in 2000 in Gent gaf hij de etalage van een leegstaande winkelruimte elke dag een andere kleur.

Pieter Vermeersch, *Untitled*, 2003
Foto van de installatie in het landschap te Speelhoven-Aarschot, 90 x 120
Courtesy Koraalberg Gallery, Antwerpen

Pieter Vermeersch, *Untitled*, 2005
Foto van een installatie op een tentoonstelling in Koraalberg Gallery, september-oktober 2005
Courtesy Koraalberg Gallery, Antwerpen

Een ander werk van hem was een gigantische fluorescerende lijn die hij door het landschap trok: kleur werd hier een autonome materie. Vermeersch maakt van de wereld een schilderij, of beter: hij legt zijn schilderijen op aan de wereld, niet in de vorm van het obligate 'doek aan de muur', maar in de vorm van beschilderde galerieramen, beschilderde muren, een gigantisch 'doek' op de vloer dat de ruimte nooit meer uit kan zonder dat het vernietigd wordt. Vermeersch speelt met kleur en ruimte op een dusdanige manier dat de ruimte veranderlijker en tijdelijker lijkt dan de kleur zelf. Hij gaat voorbij aan het schilderen, zoekt een tijdelijke sublimiteit die het unieke karakter van een kunstwerk in vraag stelt.

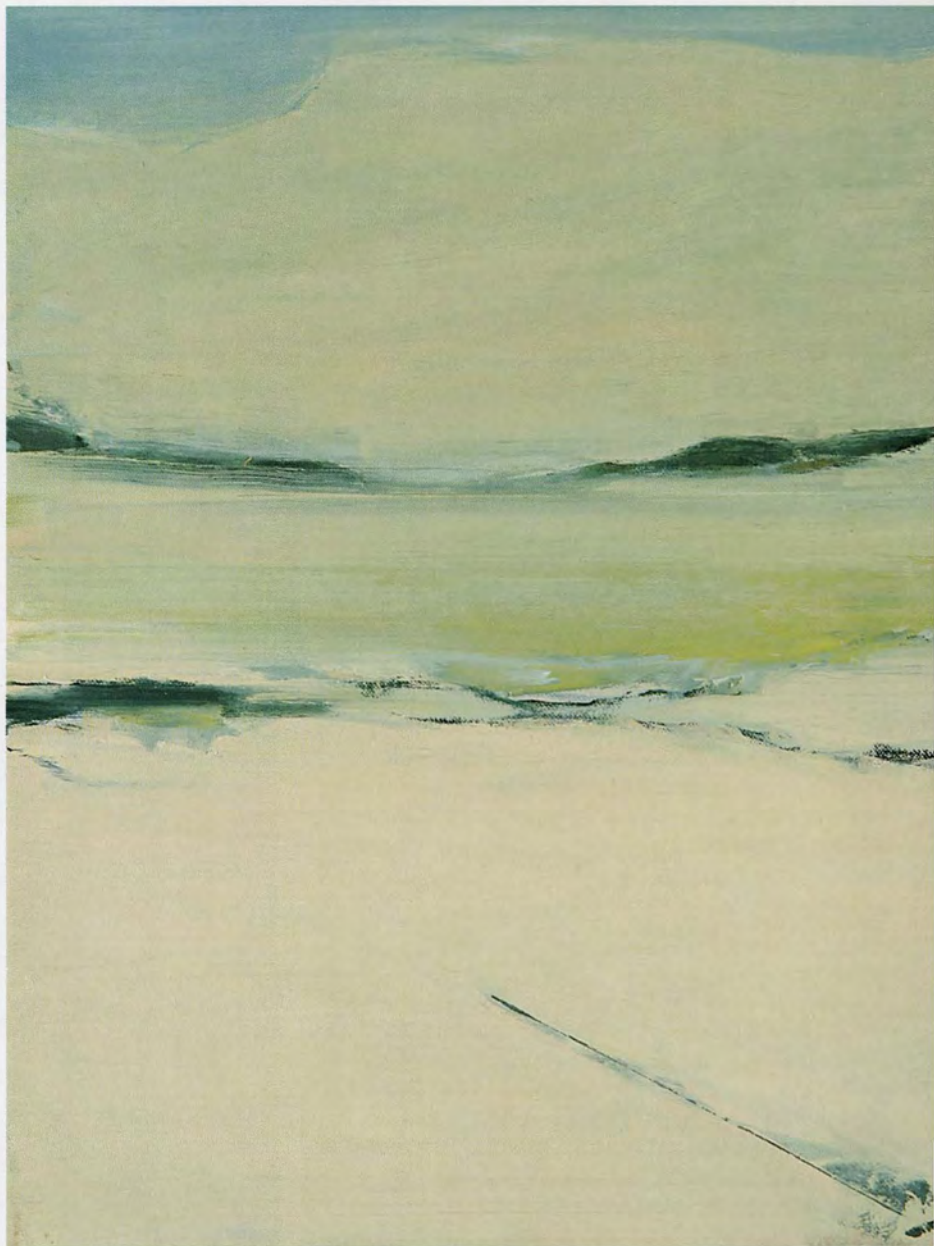

Tina Gillen, *Jockey*, 2004,
 olieverf op doek, 140 x 210
 Courtesy Crown Gallery, Brussel

De Luxemburgse, maar in Antwerpen wonende en werkende Tina Gillen (1972) gebruikt in haar schilderijen vaak felle kleuren, die toch een sfeer van desolaatheid in zich hebben. Ze schildert strakke, afgemeten en gefragmenteerde landschappen, waarbij het architecturale (huizen, villa's) zodanig uitgepuurd wordt dat het naar abstrahering neigt. De meeste van deze schilderijen maakt zij op basis van een foto of een prentbriefkaart, waarin de 'reële' fotografische beelden worden omgebogen tot een enigmatisch beeld dat men nog het best kan omschrijven als een mentale ruimte. Tina Gillen zorgt voor een nieuwe realiteit, door het uitvergroten of het toevoegen van details. Maar door het egale, haast onnatuurlijke kleurgebruik wordt elke herkenning, elke anekdotiek onmiddellijk weer de mond gesnoerd. Elk schilderij lijkt een overbelichte wereld van verlatenheid: het is het resultaat van een proces van keuzes, weglatingen en transformatie. Gillen is geïnteresseerd in de manier waarop beelden gepercipieerd worden, waarbij het gevecht tussen figuratie en abstractie leidt tot een zekere transcendentie.

Yves Beaumont, *Majorcan Landscape*, 2005,
 olieverf op doek, 50 x 40

Yves Beaumont (1970) is een schilder van gesublimeerde landschappen. Hij maakte een hele evolutie door, waarbij het landschappelijke gegeven zowel formeel als qua coloriet almaar uitgepuurder werd. De expressieve abstrahering en de meditatieve sublimering zouden uiteindelijk leiden tot haast monochroom werk. Het zorgde voor een mentale block: Beaumont beantwoordde die door een vijftal jaren terug een meer figuratieve démarche te maken via een aantal Iberische en Ardense landschappen die, wellicht typisch voor zo'n mentale 'vlucht poging', in een nevel van grijsblauwgroen schemerden.

Maar de délclic had resultaat: de angst voor de monochrome systematiek heeft plaats gemaakt voor een sterker technisch besef en voor een nog zelfbewustere, meer gedurfde interpretatie van het gegeven 'landschap'

Sergio De Beukelaer,
Installatie: Fat canvas,
2003, acryl op doek
 Courtesy Tim Van Laere Gallery,
 foto: Johan Luyckx

Sergio De Beukelaer (1971) vertrekt vanuit een internationale omgeving, meer bepaald de naoorlogse schilderstijlen als abstractie, pop art, geometrie, monochromie, minimalisme. Met de verworvenheden van die stijlen maakt hij een mix die opvalt in originaliteit en lichtheid. Maar het werk oogt bedrieglijk licht: tegelijk doorprijkt De Beukelaer de gedateerdheid van die stijlen en zoekt hij naar een nieuw evenwicht tussen vormen, kleuren en verhoudingen.

Maryam Najd (1965) is van Iraanse afkomst, maar woont al jarenlang in Antwerpen. Van daaruit leerde ze de internationale actuele schilderkunst kennen, die toen volop in crisis was. Intussen is dat veranderd en werkt zij mee aan de herontdekking van de schilderkunst. Najd is niet geïnteresseerd in het idee van de man tegenover de vrouw, van de moslim tegenover de westerling, van de abstractie tegenover de figuratie. Haar doeken zijn de beelden die ze zelf droomt. Dat kan gaan van een vage figuratie ('Retranchement I') over abstracte werken ('Sun', 'Dream' of 'Earth') tot diep doordringende beelden ('Self Portrait').

Het werk van Maryam Najd lijkt zich meer en meer te focussen: primaire beelden worden gesublimeerd. De ont-beelding staat voor het almaar meer lagen afpellen van zichzelf, op zoek naar de ultieme kern en zelfkennis. Zo ontstaat een nieuwe verbeelding, een 'betere' wereld die Najd zichzelf droomt en die ze plastisch uitdrukt met een ongemeen sterke schilder-techniek.

Maryam Najd, Zelfportret,
2005, olieverf op doek,
80 x 60

Privé-collectie, Antwerpen
 Courtesy Tim Van Laere Gallery,
 foto: Felix Tirry

**Koen van den Broek, Zion,
2002, olieverf op doek,
100 x 150**

© Koen van den Broek,
foto: Diane Bertrand
Courtesy Jay Jopling/White Cube,
Londen

Koen van den Broek (1973) ten slotte is de jongste rijzende en reizende ster. Van den Broek heeft zelfs geen Belgische galeriehouder, maar laat zich vertegenwoordigen door een Londense galerie (White Cube). Hij maakt grote, heldere en klare doeken, waarbij hij zich uitermate bewust is van wat er de voorbije jaren en eeuwen aan schilderkunst is gecreëerd. Met het schilderen van landschappen, autostrades, stukken weg, of gewoon de stoep van een trottoir, bouwt Van den Broek sterke structuren op, waarbij de contradictie tussen het banale onderwerp enerzijds (het resultaat van snapshots die hij op zijn vele reizen maakt) en de intensiteit van het schilderen anderzijds een verrassende spanning oproept. Verrassend, omdat de werken makkelijk leesbaar en licht ogen, terwijl ze net uitgezuiverd zijn van alles wat niet tot de essentie behoort. Van den Broek toont op een haast pijnlijk perfecte manier dat de scheidingslijn tussen figuratief en abstract in wezen onbestaande kan zijn.

Marc Ruyters

INDEX

B

Baselitz Georg: 10
Beaumont Yves: **47** www.yvesbeaumont.tk
Bervoets Fred: **15** www.muhka.be, www.smak.be,
www.pmmk.be

Bex Flor: 4, 6, 8, 26
Bilquin Jean: 17 www.smak.be, www.pmmk.be,
www.fine-arts-museum.be,
users.pandora.be/jeanbilquin

Borremans Michaël: **33, 34, 35** www.smak.be, www.zeno-x.com

Broecke Koen: 32 www.muhka.be
Broodthaers Marcel: 19 www.smak.be, www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be

Burssens Jan: 14 www.smak.be, www.pmmk.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.museumdd.be

Buylen Michel: 42 www.pmmk.be
Bijtebier Jean-Marie: **40** www.muhka.be, www.pmmk.be

C

Casteleyn Ingrid: 24 www.fine-arts-museum.be
Chapelle Chantal: 32 www.muhka.be,
www.jacobsfinearts.com

Chia Sandro: 10 www.sandrochia.com
Clarysse Johan: **41** www.pmmk.be,
www.johanclarysse.be

Claus Hugo: 14 www.smak.be, www.pmmk.be
Clemente Francesco: 10 www.smak.be

Colson Vaast: 8 www.mac-s.be
Cucchi Enzo: 10 www.muhka.be
Cruyt Laurent (Muhka): 32

D

David Cathérine: 6 www.muhka.be, www.smak.be
D.C. Franky: **24** www.pmmk.be

De Beukelaer Sergia: **8, 48** www.muhka.be,
www.timvanlaeregallery.com

De Beul Bert: 6, **28, 29, 30, 31, 33** www.muhka.be, www.pmmk.be

De Keyser Raoul: **3, 5, 6, 10, 12, 13, 14, 33** www.muhka.be, www.pmmk.be,
www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be, www.zeno-x.com
www.museumdd.be
Delrue Ronny: **38** www.muhka.be, www.smak.be

Demaegd Frank: 28 www.willydesauter.be,
www.muhka.be, www.smak.be,
www.pmmk.be

De Sauter Willy: 17 www.muhka.be, www.pmmk.be,
www.hetzwarthuis.be

De Smet Gery: **42** www.muhka.be, www.pmmk.be,
www.hetzwarthuis.be

de Vlieghe Jan: 32 www.muhka.be
De Vos Eddy: **28, 31** www.lucasdebruycker.be

De Vos Ignace: 24 www.smak.be, www.pmmk.be,
www.nicolekagsbrun.com

Devriendt Robert: **37** www.muhka.be, www.pmmk.be

De Vylder Paul: 25 www.muhka.be, www.pmmk.be
Dierickx Karel: **17** www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be

Dillemans Sam: **43** www.sam-dillemans.com
Duchateau Hugo: 17 www.muhka.be, www.smak.be,
www.pmmk.be

Dujourie Lili: 19 www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be

Dumas Marlene: 8 www.muhka.be, www.smak.be,
www.zeno-x.com

E

Elias Etienne: 17 www.smak.be, www.pmmk.be,
www.fine-arts-museum.be

F

Fierens Kris: **38** www.koraalberg.be,
www.krisfierens.be

Fuchs Rudy: 5

G

Gentils Frans: **24** www.smak.be, www.pmmk.be,
www.fine-arts-museum.be

Geys Jef: 19

Geyskens Vincent: **8, 44**

Ghekiere Joris: **8, 36, 37** www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be,
www.koraalberg.be

Gillen Tina: **8, 46, 47** www.muhka.be, www.smak.be,
www.crowngallery.be

Guston Philip: 10

H

Hanssen Karin: **32** www.karin-hanssen.be

Heck Kati: 8

Heyrman Hugo: 17 www.muhka.be, www.pmmk.be

Hoet Jan: 5, 8, 28, 29, 33

I

Ivens Renaat: 17

J

Jooris Roland: 10

K

Kiefer Anselm: 10 www.fine-arts-museum.be

L

Lambrecht Luc: 6, 8 www.smak.be, www.pmmk.be
Landuyt Octave: 14 www.fine-arts-museum.be

Liekens Tom: 8

Loock Ulrich: 28

M

Maet Marc: **22** www.muhka.be, www.smak.be,
www.pmmk.be,
www.lucasdebruycker.be

Maeyer Marcel: 5 www.smak.be, www.pmmk.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.museumdd.be

Mannaers Werner: 24 www.muhka.be, www.smak.be
Mara Pol: 14 www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be,
www.museumdd.be

Marcase: 17 www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be,
www.lucasdebruycker.be

Marcase: 17

N

Najd Maryam: **48, 49** www.timvanlaeregallery.com

O

Overberghe Cel: 17

P

Paladino Mimmo: 10 www.fine-arts-museum.be
Panamarenko: 19 www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be,
www.panamarenko.be

R

Raveel Roger: 10, **11, 13, 14** www.smak.be, www.pmmk.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.rogerraveelmuseum.be,
www.guypietersgallery.com

Richter Gerhard: 8 www.smak.be,
www.gerhard-richter.com

Roobjee Pjeroo: **16** www.smak.be, www.pmmk.be,
www.fine-arts-museum.be

Ryman Robert: 8 www.smak.be, www.pmmk.be,
www.fine-arts-museum.be

S

Schnabel Julian: 10 www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be, www.mac-s.be

Stappaerts Boy: 8 www.fine-arts-museum.be

Stappaerts Erik: 8 www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be, www.mac-s.be

Suermond Robert: 32 www.fine-arts-museum.be

Swennen Walter: **19** www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be

Swimberghe Gilbert: 14

T

Theys Yvan: 17 www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be

Thompson Jon: 6 www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be,
www.narcissetordoir.com

Tordoir Narcisse: **8, 20** www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be,
www.narcissetordoir.com

Tuymans Luc: **cover, 5, 6, 8, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34** www.muhka.be, www.smak.be,
www.pmmk.be, www.zeno-x.com

U

Uytterhoeven Jos: 8

V

Van Bergen Thé: **22** www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be

Van Bossche Guy: **28, 31** www.muhka.be, www.pmmk.be

Van de Kerckhove Hans: 24 www.smak.be, www.pmmk.be

Vandenberg Philippe: **21** www.muhka.be, www.smak.be,
www.pmmk.be,
www.rfgonline.be

Van den Broeck Koen: **50** www.pmmk.be,
www.whitecube.com

Van Den Bussche Willy: 5, 8 www.muhka.be

Vanden Eynden Patrick: 32 www.muhka.be

Vander Eecken Dirk: **39** www.muhka.be

Vanderleenen Marc: 28, 31 www.muhka.be

Vandevijvere Bart: **39** www.muhka.be, www.pmmk.be

Van Gestel Fik: **23** www.muhka.be, www.pmmk.be

Van Imschoot Jan: **36** www.smak.be

Vanriet Jan: **25** www.janvanriet.net

Van Severen Dan: **14** www.muhka.be, www.smak.be,
www.fine-arts-museum.be,
www.pmmk.be,
www.rfgonline.be

Van Snick Philippe: **18, 19** www.muhka.be, www.smak.be,
www.flacc.info

Vansompel Willy: **21** www.muhka.be, www.smak.be,
www.pmmk.be,
www.rfgonline.be

W

Venlet Richard: 6 www.muhka.be

Vermeersch Pieter: **45** www.smak.be,
www.pietervermeersch.be,
www.koraalberg.be

Vermeiren Florent: 32 www.muhka.be

Voordeckers Jürgen: 32 www.muhka.be

W

Wright Cindy: 8, 9 www.cindywright.org

Op de bladzijden in vet vindt u werk van de kunstenaar

Auteurs

Marc Ruyters (° 1952) is journalist en kunst-criticus. Hij werkte onder meer voor De Morgen, Knack, Humo en De Tijd. Voorjaar 2006

verschijnt zijn boek *Roger Raveel* bij Snoeck Uitgeverij. Hij bereidt momenteel de uitgave van een nieuw tijdschrift rond hedendaagse kunst voor.

Johan Pas (° 1963) is doctor in de kunstwetenschappen en doceert kunstgeschiedenis en kunstactualiteit aan de Hogeschool Antwerpen. Hij is tentoonstellingsmaker en auteur van ondermeer *Nature Morte? Kunst, natuur en biotoop* (1995), *Binnen & Buiten*.

Visies op en door het actuele landschap (1998) en *Beeldenstorm in een spiegelzaal. Het ICC en de actuele kunst 1970-1990* (2005).

THIS IS BELGIUM

Belgische kunst in de kijker: Joëlle Teurlinckx, Jan Fabre, Panamarenko en Luc Tuymans op postzegels.

Het boek This is Belgium – Kunst in België – is het derde deel van de gelijknamige reeks over België in al zijn aspecten. In dit deel worden 10 kunstenaars met wereldwijde erkenning voorgesteld. Hun werk werd gekaderd in een decor van overbekende meesterwerken uit het verleden.

JAN FABRE

BELGIË – BELGIQUE

2005-20d – Luc Derycke

0,44

- vierkleurendruk en gekartonneerde kaft
- 64 pagina's
- formaat 24 x 22,50 cm
- met een vel van 10 postzegels

Slechts
19,50 euro

Te koop bij:

De Post, Stamps & Philately

E. Walschaertsstraat 1

2800 Mechelen

tel. 015 285 810

www.philatelly.post.be

philatelly@post.be

KV

tento

43ste JAARGANG / DRIEMAANDELIJKS
OKTOBER - NOVEMBER - DECEMBER 2005 nr. 4
Uitgave Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen v.z.w.
onder de auspiciën van de Vlaamse provincies
Verantwoordelijke uitgever: Peter Wouters, Hofstraat 45, 2000 Antwerpen • Erkenningsnummer P3A16

Extra bijlage
Jongeren & Musea

Jongeren,
& musea...

Vlaamse meesters in Brugge
Bratkov in het SMAK
Koen van den Broek
Museum aan de Stroom

€ 2,50

2005-4

OKV Club

Abonnees van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen konden met de OKV Club de voorbije maanden kunst van dichtbij beleven. In oktober vond een gratis rondleiding plaats in het Jakob Smitsmuseum in Mol. En op 10 november kregen honderd abonnees een speciaal ingeleid bezoek aan de tentoonstelling Panamarenko. De retrospectieve in de koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België te Brussel, gevolgd door een lunch in The Museum Café. Ook in dit nummer is een bijzonder aanbod: een geleid bezoek aan het unieke Autrique Huis (zie blz. 14-17) en aan de Bratkov-tentoonstelling in het SMAK (zie blz. 26-29).

Kunst onder de kerstboom

Schitterende geschenken voor uw familie en vrienden en... voor uzelf (zie blz. 34-35).

Nieuw OKV-themanummer

Schilderkunst in Vlaanderen na 1980

In de tweede helft van december verschijnt het themanummer *Schilderkunst in Vlaanderen na 1980*. In de inleiding van deze OKV-aflevering schetst Johan Pas de keuzes en de presentaties die het debat omtrent de hedendaagse schilderkunst in Vlaanderen gevoed hebben. Alle baanbrekende tentoonstellingen en initiatieven van musea en galleries komen aan bod, met als sleuteltentoonstelling *TroubleSpot. Painting in 1999* in het MUHKA en het NICC.

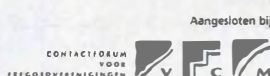
Marc Ruyters tekent voor de portretten van een zestigtal hedendaagse Vlaamse schilders. Hij opent met de 'voorgeschiedenis' (Roger Raveel, Raoul De Keyser en Dan Van Severen), behandelt de hoofdrolspelers van de vernieuwing aan het begin van de jaren 1980 (o.a. Fred Bervoets en Pjeroo Roobjee) en de tussengeneratie die heel veel moeite had om uit de schaduw van de voorgangers te treden (Philippe Van Snick, Narcisse Tordoir, Thé Van Bergen...). Het 'fenomeen' Luc Tuymans komt

uitgebreid aan bod, evenals de boom in de schilderkunst begin jaren negentig met onder andere Bert De Beul, Guy Van Bossche en Eddy De Vos.

De OKV-aflevering behandelt jonge schilders die eigen wegen hebben gevonden (Michaël Borremans, Jan van Imschoot, Joris Ghekiere en Robert Devriendt), abstraherende kunstenaars als Ronny Delrue, Kris Fierens en Dirk Vander Eecken en meer celebrare schilders als Jean-Marie Bijtebier, Johan Clarysse en Gery De Smet. Er is een zijspgong naar het werk van Michel Buylen en Sam Dillemans, om af te sluiten met de jongste generatie (Vincent Geyskens, Pieter Vermeersch, Tina Gillen, Yves Beaumont, Maryam Najd, Koen van den Broek e.a.).

Deze aflevering is inbegrepen in het abonnement van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen.

Losse nummers kosten € 6,20 (België) of € 6,70 (Nederland). Bestellen kan door storting op rekening 448-0007361-87 (België) of 135.20 (Nederland) van vzw Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, met vermelding 'Schilderkunst na 1980'.

Met de steun van de Vlaamse regering

Gratis of niet?

Terwijl het toekomstige Museum aan de Stroom nog heel wat euro's zoekt om het grootse project te financieren, woedt er tegelijkertijd een debat of de museumbezoeker iets zal moeten betalen voor de vaste verzameling. Het is een oude discussie: lukt 'gratis toegang' meer mensen en een ander publiek naar de musea?

Buitenlandse topmusea vragen tegenwoordig meer en meer aan hun bezoekers. Prijzen tussen € 15 à 20 zijn eerder legio dan uitzondering. Nochtans is er geen twistgesprek als het gaat over uitvoerende kunstenaars. Iedereen vindt het normaal dat we voor een theater- of dansvoorstelling moeten betalen. Het lijkt alsof we graag meebetalen voor de gage van zangers, acteurs of dansers. Maar men vergeet dat musea aan ons kunstbezit een stem geven en dat diezelfde musea al decennia lang investeren in het bewaren van dat erfgoed. Wie de conservatiekosten (aankoop, verwarming, restauratie...) van een museumcollectie optelt, valt allicht achterover bij het zien van de totale som. Het is niet meer dan billijk dat musea daar een fractie van terugvragen telkens iemand een museum bezoekt.

In de gratisdiscussie verwijzen de voorstanders steevast naar Groot-Brittannië, waar bijna alle vaste collecties gratis toegankelijk zijn.

Er heerst over de plas wel een andere mentaliteit. Vele Britten geven op vrijwillige basis financiële steun aan musea, zetten zich in als vrijwilliger of sluiten aan bij de National Trust. In ruil voor gratis toegang krijgen de musea dus veel terug. Er heerst daarenboven ook een ander fiscaal regime die de steun door particulieren of bedrijven aan musea beloont. Dergelijke mentaliteit bestaat niet op het continent en in plaats van zich blind te staren op dit exotisch model zouden onze musea beter wat duurder worden en niet teveel dromen van gratis toegang. Juist door geld te vragen hebben musea nog de mogelijkheid om op bepaalde momenten alsnog gratis toegang te verlenen of extra diensten aan hun vriendenkring aan te bieden. Wat denkt u: gratis of niet?

Laat het ons weten via info@okv.be.

INTERVIEW

- 4 Carl Depauw: MAS, een museum heruitvinden

TALENT

- 8 Koen Van den Broek

KUNSTWERK VAN DICHTBIJ

- 12 Unieke tekening van Jan Van Eyck

MUSEUM APART

- 14 Het huis Autrique

IN BEELD

- 22 Meestertekeningen van Rubens, Jordaens en Van Dyck
26 De glimlach van Bratkov

KEUZE VAN DE REDACTIE

WEBSTEK

- 18 Vlieg er eens uit

DE MUSEUMPRIJS

- 33 UIT DE BOEKEN

KUNST ONDER DE KERSTBOOM

- 36 KLARA

- 38 AGENDA

OPENBAAR KUNSTBEZIT
IN VLAANDEREN
SECRETARIAAT, REDACTIE
EN ABONNEMENTDIENST
huis 'den Rhyn'
Hofstraat 15
2000 Antwerpen
tel. 03 224 15 30
fax 03 224 15 31
info@okv.be

Bankrelaties
448-0007361-87
385-0590844-80
000-0099920-10
135.20 (NL)

BTW 427 190 176

ISSN 1373-4873
WD 2005/7892/13

UITGEVER

Peter Wouters
peter.wouters@okv.be

HOOFDREDACTEUR

Mark Vanvaeck
mark.vanvaeck@okv.be

REDACTIE

Daan Rau, Rik Sauwen, Karl Marcelis,
Philip Willaert, Eva Wuyts,
Ludo Dosogne, Anne Brumagne

FOTGRAFIE

Saskia Vanderstichele

VORMGEVING

Geert Verstaen

DRUK

New Goff, Gent

PRE-PRESS

Grafisch Buro Geert Lefevre

PUBLICITEIT

03 231 28 00 (B-promotion)

ABONNEMENTDIENST EN WEBSITE

Gerrie Coomans
gerrie.coomans@okv.be

VRIJWILLIGERS

Seger Dircken en Gaston Van der Cruyce

ADVERTEERDERS IN DIT NUMMER

Aboriginal Art Gallery (blz. 33), Caermersklooster (blz. 33), Dexia (blz. 40),
Knack (blz. 39), Lineart (blz. 37), Palais des Congres Luik (blz. 29),
Strip Turnhout 2005 (blz. 29), Veilinghuis Loeckx (blz. 31),
Zilvermuseum Sterckshof (blz. 31).

PETER WOUTERS

Alles wat de mensen, de dingen en de verhalen van de stad bijeenhoudt

Vlaanderen heeft talloze stadsmusea. In *De Museumgids. Vlaanderen & Brussel* vind je er tientallen. Elke zichzelf respecterende stad of uit de kluit gewassen dorp heeft wel ergens een ruimte, een 'museum' waar de geschiedenis van de eigen stad een plaats krijgt. Meestal beperken die musea zich tot de eigen bodem. Dikwijls letterlijk met een afdeling archeologie die illustreert wie er vroeger woonde. Een maquette of enkele plannen tonen de evolutie van het vroegere naar het huidige territorium. Een afdeling schone kunsten brengt hulde aan de plaatselijke kunstenaars. Museologisch niet altijd het neusje van de zalm, maar dergelijke musea bevatten dikwijls ongekende pareltjes. De laatste jaren beweegt er veel in het landschap van de stadsmusea. De stad is opnieuw in de mode. Beleidsvoerders investeren in een aange-naam stadscentrum met opnieuw groen en aandacht voor voetgangers en fietsers. De groeiende mobiliteitsproblemen en het quasi volgebouwde platteland zorgen ervoor dat meer mensen opnieuw naar de stad trekken om er te leven, werken en wonen. Met die instroom groeit ook de interesse naar het verleden en de plaats van de stad in de regio, in het land en in Europa. Nieuwe stadsmusea spelen hier op in maar enten zich ook op het nieuwe erfgoedverhaal die de overheid aanmoedigt hier en elders

Maquette Museum aan de Stroom: "Het MAS wil zowel het verleden, het heden als de toekomst van Antwerpen vertellen." Foto: Collectiebeleid, Michel Wuyts

in Europa en dat ook door de Unesco aangewakkerd wordt. Dit integraal erfgoedverhaal heeft niet alleen oog voor de 'schone kunsten', voor al het materiële erfgoed zoals de toegepaste kunsten maar wil ook het immateriële erfgoed en volkscultuur bij het verhaal betrekken. Dit betekent dat toekomstige stadsmusea niet alleen meer aandacht hebben voor de topstukken uit hun collectie of zich beperken tot hun kunstenaars maar dat er ook aandacht is voor lokale gebruiken, voor processies, voor het culinaire erfgoed. Kortom voor alles wat de mensen, de dingen en de verhalen van die stad bijeenhoudt. De inwoner staat er dikwijls centraal zoals in de communicatie rond het nieuwe stadsmuseum in Hasselt: stadsmus, maar in vele gevallen ook de toekomst van de stad in al haar functies. Het museumgebouw staat ook niet meer op zich zoals vele negentiende-eeuwse musea voor Schone Kunsten maar maakt deel uit van een groter urbanistisch plan waarbij het museumgebouw als hefboom fungeert voor de ontsluiting van de omliggende wijken. Het is in deze context

dat we de ontwikkelingen van allerlei nieuwe stadsmusea in Vlaanderen moeten zien waarvan het Museum aan de Stroom het meest ambitieuze is. Stadsmusea dragen de kiem in zich voor de evolutie van onze toekomstige musea. De wijze waarop deze nieuwe musea tot stand komen zal bepalend zijn voor de evolutie en definiëring van het begrip museum in de toekomst. Het is niet toevallig dat zowel het MAS als het STAM zich uitdrukkelijk richten tot jongeren en scholen en de omgang met het publiek als uiterst prioritair beschouwen. Ze vinden als het ware hēt museum opnieuw uit. Het grootste probleem is hoe stadsmusea een lokaal verhaal vertellen dat toch nog bovenlokaal of zelfs internationaal interesse moet kunnen opwekken.

Uit het stadsweeffel rijzen

Vele buitenlandse steden zoals Parijs, Amsterdam en Londen hebben ook hun stadsmuseum. Meestal zijn het kleine bescheiden musea. Waarom moet Antwerpen zo'n groot museum hebben terwijl

*er nog twee musea leeg staan: Museum Smidt Van Gelder en het Brouwershuis? Je kan het toekomstige MAS niet vergelijken met die stadsmusea. Zij zitten dikwijls verscholen in de stad en tussen andere musea. Het MAS zal figuurlijk en letterlijk uit het stadsweeffel rijzen. De aanpak van het MAS zal ook fundamenteel verschillend zijn van de klassieke stadsmusea die meestal een fragmentair verhaal vertellen. Het MAS wil zowel het verleden, het heden als de toekomst van Antwerpen vertellen. Het idee ontstond in 1993 naar aanleiding van de tentoonstelling *Het verhaal van een Metropool*, toen Antwerpen Culturele Hoofdstad van Europa was. Men beseftte toen de nood aan een geïntegreerde en permanente presentatie. Daarenboven bleek uit een analyse van de museale noden en sterktes de uitdrukkelijk wens om te komen tot een stedelijk historisch stadsmuseum. Het is wel een hardnekkig misverstand dat het MAS louter en alleen zou bestaan uit de drie collecties van het Volkskundemuseum, het Scheepvaartmuseum en Vleeshuismuseum.*

Wat zal er dan juist te zien zijn in het MAS?

Het ontwerp van Neutelings-Riedijk telt tien verdiepingen die elk een specifieke functie krijgen. Het onthaal op het gelijkvloers zal een bookshop bevatten en een Mascafé dat ook via het plein voor het museum toegankelijk is. De cafébezoeker zal voelen dat hij tegelijk in een café en in een museum zit. We onderzoeken of we een aantal stukken ook niet in het café kunnen plaatsen op een verantwoorde museologische manier. Uniek is ook een wandelpromenade en galerij die doorloopt tot op het hoogste niveau. Deze zal ook toegankelijk zijn wanneer het museum gesloten is. De wandelpromenade nodigt uit om de stad panoramisch te ontdekken en moet worden ervaren als een belevingslint. De wandelaar zal enerzijds in het museum kunnen kijken naar een reeks voorwerpen en anderzijds de stad en de stroom al wandelend vanuit de hoogte ontdekken. Vanaf het eerste verdieping starten dan museumboxen waarin telkens een ander verhaal van de stad wordt verteld. Zo is er het verhaal van de groei en ontstaan van de stad. Niet alleen een situering, ruimtelijk, geografisch en in de tijd maar ook hoe de stad zich heeft aangediend voor bezoekers in de loop der eeuwen. Andere verdiepingen presenteren het dagelijks leven van de Antwerpenaars binnenshuis en buitenshuis. Ook het verhaal van de plaats van Antwerpen in de wereld en de wereld in Antwerpen krijgt een aparte verdieping.

Ook Rubens in het MAS?

U bezit nu zo'n 370.000 objecten, of de optelsom van het museum voor Volkskunde, het Nationaal Scheepvaartmuseum, maar zullen buitenlandse bezoekers ook geen andere topstukken verwachten waarmee men Antwerpen associeert zoals schilderijen van Rubens, juwelen in diamant enz...?

Dat is inderdaad een probleem. Er zal een stuk solidariteit moeten ontstaan binnen de Antwerpse musea en een aantal (top)stukken – projectcoördinator Jef Vrelust spreekt zelfs van lijstduwers – zullen eerder hier thuis horen in dit verhaal dan op hun huidige plaats. Voor de bezoeker is het niet relevant wie de getoonde objecten beheert, wel wat en in welke context hij ze te zien krijgt. Men zal het inderdaad moeten aandurven om Rubens zichtbaar te maken in het Museum aan de Stroom, er zilver en mode of

Onlangs zette minister Anciaux definitief het licht op groen voor de steun aan het toekomstige Museum aan de Stroom. Niet minder dan € 21 miljoen trekt de Vlaamse regering hiervoor uit. De totale investering voor het nieuwe museum zal uiteindelijk € 52.000.000 (een slordige twee miljard oude Belgische franken) bedragen. Het hele team onder leiding van directeur Carl Depauw slaakte een zucht van verlichting toen het nieuws bekend werd. Sinds 1998 leeft immers de idee om een nieuw stadsmuseum te bouwen. De aanloop was lang maar de eindspurt lijkt nu toch definitief ingezet.

Carl Depauw: "Er wacht ons nog verschrikkelijk veel werk maar we bouwen wel iets unieks."

Foto: Saskia Vanderstichele

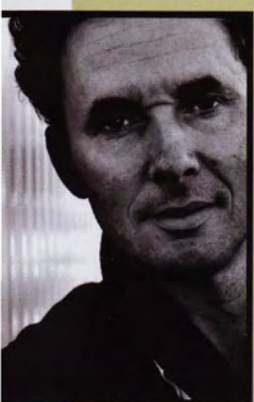

Foto: Saskia Vanderstichele

Beknopte biografie Carl Depauw (* 1960, Antwerpen)

Carl Depauw volgde Kunsthumaniora in Antwerpen (1970-78), studeerde daarna Kunstgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Gent (1978-82). In 1983 was hij werkzaam als wetenschappelijk assistent aan het Museum Plantin-Moretus en het Stedelijk Prentenkabinet, waar hij vanaf 1987 verantwoorde-

lijk werd voor de dagelijkse leiding en werking van het Stedelijk Prentenkabinet. In 1998-99 werd hij bij vzw Antwerpen Open, organisator VAN DYCK 1999, aangesteld tot tentoonstellingscommissaris. Sinds 1 januari 2000 is Carl Depauw directeur van het Rubenshuis & Rubenianum. Daar realiseerde hij in een snel en openvolgend tempo een aantal tentoonstellingen.

Vanaf 1 september 2004 neemt hij de functie op van directeur van het Museum aan de Stroom: een [stads]museum dat op een dynamische, innoverende en eigentijdse (hedendaagse) manier wil omgaan met steeds groeiende en diverse collecties, een actief publieks-/participatiebeleid voert en stedelijk inzicht genereert. Het museum wil zich profileren door zijn werking, met zijn architectuur en in zijn stedelijke context uitdrukkelijk als een platform waar de stad, de mensen, de stroom en de haven elkaar ontmoeten.

een zestiende-eeuws kuras uit het museum Mayer van den Bergh te herbergen of het privilegeboek van de natie van goudsmeden uit 1575 van het stadsarchief... Het heeft ook met een mentaliteit rond de mobiliteit van een collectie te maken. Discussies rond het toekomstig beheer van sommige Antwerpse deelcollecties moeten binnen deze context gebeuren.

We beperken ons ook niet tot het verleden of het heden. Ook de toekomst van Antwerpen moet kunnen centraal staan in het MAS. Utopische ingrepen in de stad zoals van Corbusier of Luc Deleu moeten een plaats krijgen in het MAS. Een verdieping zal in elk geval fungeren als 'open depot'. Met 'open' bedoelen we dat de depotwerking gedeeltelijk zichtbaar en de depot zelf gedeeltelijk toegankelijk zal zijn voor het publiek. De depotbeheerder en registratoren zijn actief in dit voor het publiek zichtbaar gemaakte gebied. De aanpak en uitwerking

van dit 'open' depot wil toonaangevend zijn voor Vlaanderen.

Zijn er buitenlandse voorbeelden waaraan u zich kan spiegelen of waar u inspiratie haalt voor het MAS?

Nee, eigenlijk niet. Het zal een nieuw en uniek concept worden. Hier en daar pikken we wel ideeën op. Zo is er in Parijs een enorme beeldbank waar je bij wijze van spreken dag en nacht allerlei beelden en films kan opvragen. Het zit er voortdurend stampvol. Eén van de verdiepingen van het MAS moet een kenniscentrum worden over Antwerpen. Het geheugen van Antwerpen en van het MAS als het ware. We integreren er de bibliotheken van de huidige musea maar ook digitale en audiovisuele info. Een soortgelijke beeldbank zoals in Parijs moet beelden bevatten van de collectiestukken, van de fotoverzamelingen van het MAS, maar ook al het filmmateriaal (fictie en non-fictie) met Antwerpen als decor of dat te maken heeft met Antwerpse geschiedenis. Er komt ook een verdieping waar we grote tentoonstellingen kunnen plaatsen van ons zelf of waar we reizen- de tentoonstellingen kunnen ontvangen. Dit ontbreekt nu in Antwerpen. In 2008 openen we trouwens met een tentoonstelling over Stadslandschappen en een project in samenwerking met Sint-Petersburg.

"Er zal solidariteit moeten ontstaan binnen de Antwerpse musea en een aantal stukken zullen eerder in het MAS thuis haren dan op hun huidige plaats."

Uit de collecties van Sint-Andrieskerk en Valkkudemuseum

Interactie met de stedelijke evolutie

Musea evolueren naar attracties en attracties worden educatiever. Het nieuwe ordewoord in de museumwereld is beleving. Hoe gaat het MAS het belevingsverhaal invullen?

Ons sleutelwoord in de publiekwerking is dialoog in plaats van declameren. Ik vind dat musea dikwijls teveel met zichzelf bezig zijn en te weinig contact hebben met hun publiek. Binnen onze publiekswerking zal er veel aandacht gaan naar betrokkenheid en de mogelijkheid voor het publiek om feedback te geven.

Hoe ziet u dat dan concreet?

Veel zal afhangen van de opleiding van onze gidsen en van de rol van de educatieve dienst. We mikken absoluut op scholen en op jeugd binnen ons doelgroepenbeleid. We gaan in ons aanbod rekening houden

met de eindtermen van de verschillende scholen maar we denken ook aan projecten extra-muros. De werking van het MAS mag zich niet beperken tot het gebouw zelf. Waarom zou een klas metaalbewerking geen bezoek kunnen brengen aan één van de droogdokken om daar zelf te ontdekken hoe die oude schepen worden hersteld?

We gaan ook nauw samenwerken met de erfgoedcel Antwerpen. De interactie met de stedelijke evolutie mag niet uitsluitend intra-muros worden ontwikkeld, maar is een uitgesproken extra-muros gegeven. Een volledige verdieping zal plaats bieden aan de educatieve dienst met ateliers en andere polyvalente ruimten. Maar het Museum aan de Stroom wenst een maximale toegankelijkheid van het gebouw en de boxen te garanderen. Concreet betekent dit dat het museum alle dagen behalve maandagen en feestdagen geopend zou zijn van 10 tot 18 uur terwijl de zone van de wandelpromenade tot 24 uur toegankelijk blijft ondermeer om de toegang tot het restaurant te garanderen. Het Museum en wandelzone zijn in principe gratis, maar de tentoonstellingen zijn betalend.

Vernieuwde stadsmusea in Vlaanderen

AARSCHOT

Het vroegere museum voor Heemkunde en Folklore kreeg een volledig nieuw uitzicht en verhuisde. Het bevindt zich in een 'moederhuis' uit de jaren 1950. tel. 016 56 84 51

STADSMUS IN HASSELT

Geopend in 2005. Eigelijk het volledig vernieuwd stedelijk museum Stellingwerff-Waerdenhof met onder andere ook aandacht voor de processie van Virga Jesse die om de zeven jaar uitgaat. www.stadsmus.be

MAS

Opening voorzien met Pasen 2008. Totale kostprijs: € 52 miljoen. www.museumaandestroom.be (website in opbouw)

STAM

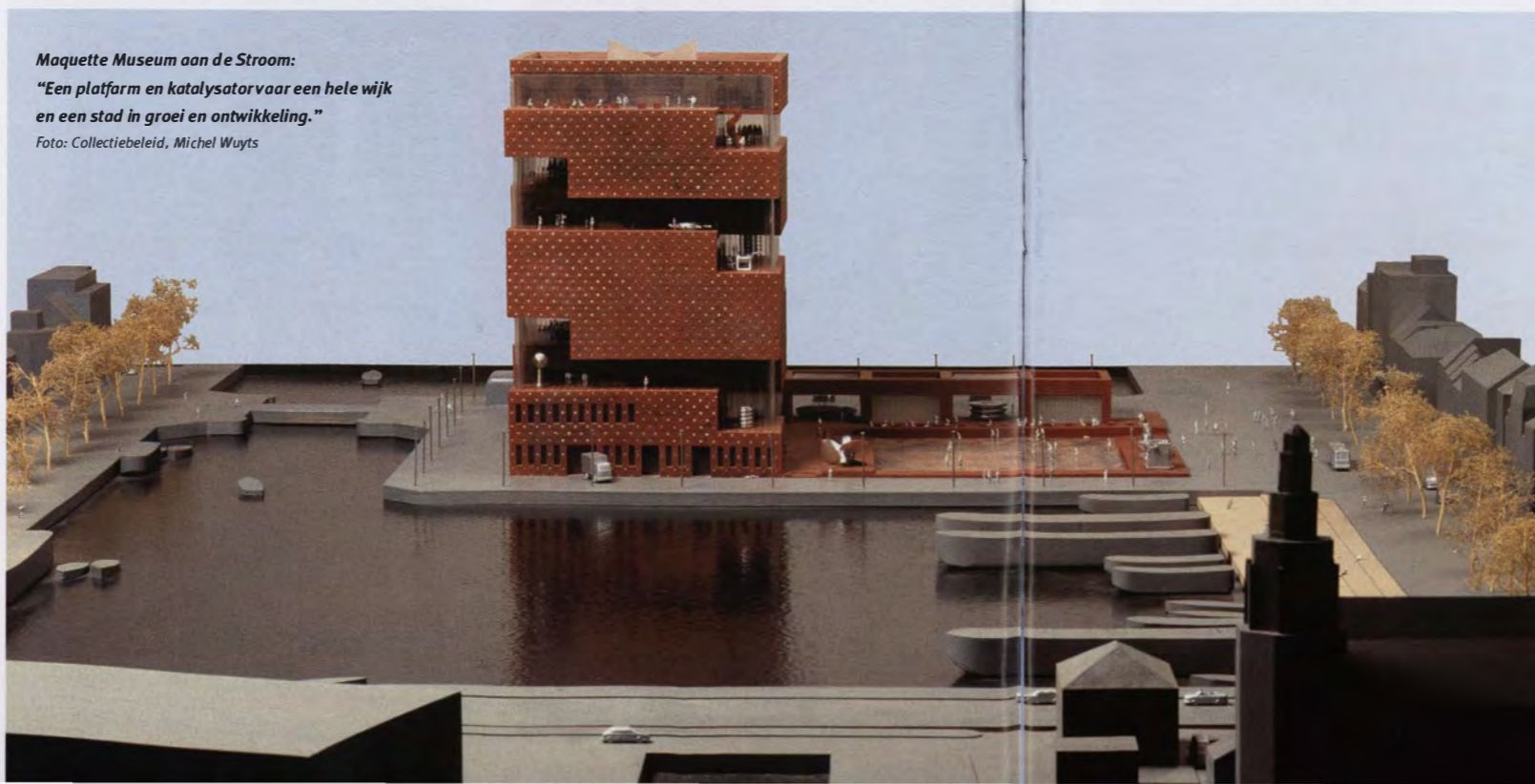
Opening voorzien in september 2008. Totale kostprijs: € 12 miljoen. De plek om een culturele verkenningstocht door Gent te starten. Het komt op de Bijlokesite die zich nog meer zal ontwikkelen tot een cultuurhaven aan de oevers van de Leie. www.stamgent.be

Handenvol geld

Over geld gesproken: u heeft nog € 11 miljoen tekort. Vanaf nu tot 2008 komt dit neer op zo'n € 80.000 per maand te werven. Vanwaar kan dat geld allemaal komen?

Om te beginnen organiseren we binnenkort al een actie rond metalen handjes die je kan kopen voor € 1.000 en waarin de naam van de gever, zij het een particulier of een organisatie in zal staan. De handjes worden dan tegen de gevel geplaatst. We rekenen op de verkoop van zo'n 3000 handjes of € 3 miljoen. Iedereen kan ons een 'handje helpen' en we verwachten en hopen ook op respons van de Antwerpenaren zelf die als vereniging of wijkcomité bijvoorbeeld mee engageren. We rekenen verder ondermeer op een drie miljoen sponsoring via bedrijven, een deel komt uit BTW-recuperatie en van de concessies die we geven aan vier paviljoentjes die op het museumplein zullen staan.

Wat met de exploitatiekosten? Vele ambitieuze projecten beten nadien in het zand omdat de exploitatiekosten te hoog opliepen? Tegelijkertijd droomt men van een Red Star Line-project en zullen de

Maquette Museum aan de Stroom:

"Een platform en katalysator voor een hele wijk en een stad in groei en ontwikkeling."

Foto: Collectiebeleid, Michel Wuyts

kaden ook volledig herbouwd worden. Vissen al die projecten niet in dezelfde vijver?

We gaan een aanvraag indien voor het statuut van erkend museum bij de Vlaamse Gemeenschap, verder zijn er toelagen van de stad, zijn er opbrengsten van het restaurant, van het café en van de bookshop. Hoewel het beleid hieromtrent nog een beslissing moet nemen, kan ik me voorstellen dat de tentoonstellingen niet gratis zullen zijn, dus dat is ook een bron van inkomsten. Het Museum aan de Stroom is meer dan alleen maar een museum. Het moet een platform zijn en katalysator voor een hele wijk en een stad in groei en ontwikkeling. Er zal een nauwe samenwerking zijn met andere actoren zoals het Stadsarchief in het Sint-Felixpakhuis. Er is inderdaad nood om het Red Star Line duidelijk en herkenbaar te positioneren tegenover andere gelijkaardige initiatieven die men nationaal en internationaal aantreft. De gebouwen van de Red Star Line werden intussen aangekocht door de stad Antwerpen. Tegelijkertijd werd een contactpersoon aangesteld in de Verenigde Staten om een financieringsprogramma op te starten, in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting. Het Red Star Line zal vooral een ervaringsplek worden, een herbeleving van een emotioneel nauwelijks te vatten moment in het (vroegere) leven van mensen.

Het MAS heeft internationale ambities, maar er is nooit een vacature uitgeschreven voor uw functie? U ging van het Plantijn-Moretusmuseum naar het Rubenshuis en nu naar het MAS. U bent heel mobiel in tegenstelling tot enkele van uw collega's conservators die aan hun stoel lijken vastgegreid?

In theorie zou een directeur van het toekomstige MAS zelfs een buitenlander kunnen zijn. Men heeft aan mij gevraagd en ik heb een mandaat tot einde 2008. De hoofdopdracht is de hele (inhoudelijke) ontwikkeling en bouw in goede banen te leiden, daarnaast is er een deel veranderingsmanagement. Welke mensen kunnen op welke plaatsten functioneren. Het Rubenshuis is een fantastische leer- school maar van zo'n uitdaging als het MAS kan je als museummens alleen maar dromen. Er wacht ons nog verschrikkelijk veel werk maar we bouwen wel iets unieks.

DAAN RAU

Het atelier in de Klokstraat te Berchem is nagenoeg leeg. Binnen enkele dagen verhuist Koen van den Broek naar een andere werkplek. Erg honkvast kan je hem niet noemen, hij reist erg veel.

Het atelier in de Klokstraat is in feite een industriële opslagruimte met een grote elektrische poort. Het is er op het moment van mijn komst redelijk kaal en ontdaan van alle persoonlijke ingrepen. Geen foto's aan de muur geprikt, geen schetsen te bespeuren, wel enkele foto's achteloos op een hoopje. En hier en daar een schilderij, meestal van groot formaat alhoewel dat niet echt opvalt in die behoorlijk grote ruimte.

Twee schilderijen trekken de aandacht. Ze geven een beeld van een stoeprand en het onderste deel van een boomstam met steunijzers. De beide werken zijn erg gelijkend en toch verschillen ze wezenlijk van mekaar. Het gaat duidelijk om een beeld van dezelfde plek, maar er is een lichte verschuiving van standpunt. Zo ontstaat er tussen de beide werken een interessante dialoog. In ons gesprek blijkt na enige tijd dat het hier om een site gaat die hij in Japan heeft waargenomen. Dat maakt het alleen maar intrigerender.

Ingrijpende contacten en eigen initiatief

Koen van den Broek is geboren in 1973 te Bree. Hij ging architectuur studeren aan de KU Leuven. Het was een studie die hem niet echt lag en hij besluit naar de Antwerpse Academie te gaan. Daar hield hij het twee jaar vol, men zag er voor hem niet echt een kunstenaarsrol weggelegd en raadde hem ten zeerste aan om het instituut in te ruilen voor een andere opleiding. Fred Bervoets is zowat de enige die gelooft in zijn artistieke mogelijkheden. Hij belandt uiteindelijk aan de academie van Breda en mag er na heel wat discussie aan het derde jaar beginnen. Hij slaagt niet, maar gaat wel over naar het vierde jaar waarin hij evenmin slaagt maar desalniettemin toch het diploma verwerft.

Hij bezit blijkbaar wel enige overtuigingskracht en weet zich aanvaard om verder te studeren aan het HISK (Hoger Instituut voor Schone Kunsten) dat een broeinest is van interessante figuren en *coming people*.

*Koen van den Broek,
Zion, 2002, olieverf op doek,
100 x 150 cm.*

Koen van den Broek,
Garage, 2002, olieverf op doek,
174 x 170 cm.

Koen van den Broek,
Mattress, 2003, olieverf op doek,
190 x 145,5 cm.

Het Hoger Instituut is immers een uniek gegeven in Vlaanderen, de jonge kunstenaars hebben er een atelier en worden persoonlijk begeleid, ze worden geconfronteerd met tal van eminente gastdocenten uit de internationale kunstwereld. Kortom dit is een schitterende leerschool. Het is hier dat Van den Broek onder anderen Raoul De Keyser, Luc Tuymans en Jan Debbaut ontmoet, mensen met wie hij het uitstekend kan vinden. Hij laat het niet bij die ongemeen boeiende en ingrijpende contacten, hij neemt zelf ook initiatief en trekt nog tijdens zijn laatste jaar aan het HISK naar Amerika. Dank zij tussenkomst van Jan Debbaut ontmoet hij er John Baldessari, er ontstaat een blijvende vriendschap die zeer inspirerend werkt op de jongeman.

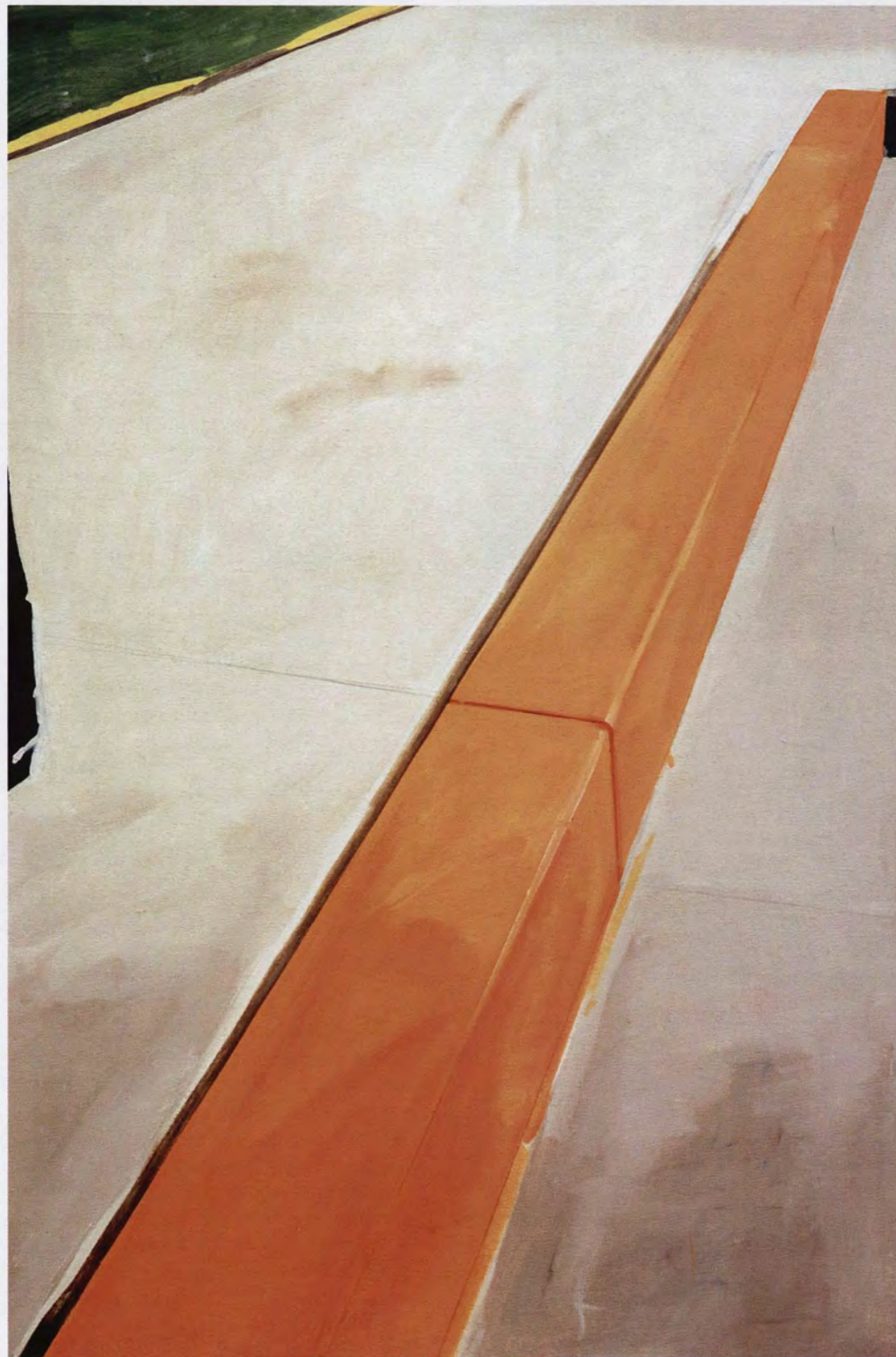
In 2001 is hij één van de gelauwerden in de Prijs Jonge Belgische Schilderkunst. Diezelfde winter van 2001-2002 heeft hij zijn eerste solotentoonstelling in de Londense galerie White Cube waar Jay Jopling hem met overtuiging aan het publiek voorstelt. Vergeten we niet dat de White Cube niet de eerste de beste galerie is maar bekende namen als bijvoorbeeld Jeff Wall, Elsworth Kelly, de gebroeders Chapman en vele anderen in haar 'stal' heeft.

Poëtische beelden

Daar waar hij zich in zijn beginperiode tot een adept van het minimalisme bekende, beseft hij dat dit voor hem een doodlopend straatje betekent. Hij wil evenwel blijven schilderen zonder in de anekdotiek en het epigonisme te vervallen. Hij gaat op reis om informatie te verzamelen, hij maakt foto's, veel foto's. Ze vormen, net als bij zoveel andere schilders van deze tijd, zijn werkmateriaal. Hij fotografeert niet dat wat wij als typisch zien voor een bepaald land of een bepaalde streek. Zeer integendeel richten zijn blik en zijn lenzen zich net naar die plekken die je om het even waar zou kunnen fotograferen. Exotisme is volkomen afwezig.

Hij maakt foto's van wegen, straten, stoepen, stoepranden, alledaagse dingen, maar niet wat je alledaagse foto's noemt. Vanuit die honderden, duizenden beelden selecteert hij zijn schilderonderwerpen. Zijn doeken respecteren de foto zoals hij ze gemaakt heeft, er wordt niets aan de afstelling veranderd.

Koen van den Broek,
Orange Border, 2001, olieverf op doek,
180 x 120 cm.

Hij transposeert de foto op een groter formaat en de afmetingen zullen steeds exacte veelvouden zijn van die van de echte foto's. Sommige details worden weggelaten en er wordt met kleur gewerkt. Hier toont zich de echte schilder, de kunstenaar die met verf (of het weglaten ervan) een beeld creëert dat uw aandacht grijpt en vasthoudt. Want het mogen dan beelden van alledaagsheid zijn, ze overstijgen in hoge mate de banaliteit ervan.

Van den Broek is ook absoluut geen hyperrealist, zijn beelden zijn er te abstraherend en te poëtisch voor, en ook te vlak. Hier wordt niet gewerkt aan een illusie van diepte, integendeel wordt het vlak benadrukt. De huid van het schilderij is eerder spaarzaam maar adequaat met olieverf bewerkt, soms wordt het wit van het geprepareerde doek als medespeler in het geheel benut vanuit een doelbewuste keuze. Ik kan me perfect inbeelden waarom Raoul De Keyser – een

Koen van den Broek,
Viaduct, 2002, olieverf op doek,
280 x 420 cm.

kunstenaar die ik onder de groten reken – enkele jaren geleden Koen van den Broek aan het lezerspubliek van De Morgen heeft aanbevolen.

Matisse

Koen van den Broek gaat graag naar Los Angeles en San Francisco, het zijn plaatsen waar hij zich goed voelt, waar er nog een dynamische kunstscène is, in tegenstelling tot de meer gesettelde scène in New York, en waar hij ook zijn vriend Baldessari ontmoet om over kunst te discussiëren. Laten we niet vergeten dat deze laatste één van de hoofdfiguren is van de conceptuele kunst in Californië. Van den Broeks kunst wordt er ook erg gewaardeerd. Het Museum of Modern Art van San Francisco kocht enkele van zijn werken op de kunstbeurs te Basel.

Bij een bezoek aan het museum in San Francisco werd hij door één van de conservatoren onthaald. Ze vroeg hem zo langs haar neus weg welke kunstenaar

voor hem het meest betekende. "What's your number one?" Hij antwoordde na een korte aarzeling – het is immers niet zo evident om een ranglijstje op te maken – dat zijn voorkeur naar Matisse ging. De conservator nam hem mee naar de lift. De deuren gingen open en daar hing een grote affiche van de tentoonstelling *Matisse and beyond*. Ze nam hem mee naar die tentoonstelling en toonde hem hoe ook zijn werk er een prominente plaats in had gevonden...

Succes in het buitenland

Het is dan ook merkwaardig dat deze jonge kunstenaar zo'n successen kent in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië en met zijn werken figureert in tal van openbare en privé collecties, terwijl hij in Vlaanderen pas de jongste tijd enige erkenning krijgt. Hij had een solotentoonstelling in het Provinciaal Centrum voor Beeldende Kunst te Hasselt in 2001 en onlangs in het Museum Dhondt-Dhaenens te Deurle.

Lineart, de internationale kunstbeurs die jaarlijks een kwalitatief overzicht brengt van de internationale kunst van de 19de, 20ste en 21ste eeuw, vindt dit jaar plaats van 2 tot en met 6 december in de hoofdhal van Flanders Expo te Gent.

- Lineart biedt een staalkaart van het Belgische kunstlandschap, zonder daarbij het internationale karakter te verliezen.
- De beurs steunt op 4 pijlers: etnografische kunst, moderne kunst, fotografie (van antiquariaat tot en met de hedendaagse fotografie) en hedendaagse kunst.
- Lineart 2005 geeft een breed forum aan talrijke talentvolle, jonge Belgische kunstenaars. Zo is er de groepstentoonstelling van afgestudeerden aan het H.I.S.K. brengen de belangrijkste Belgische musea voor hedendaagse kunst individuele tentoonstellingen van o.a. Nico Dockx, Arno Roncada, Jef Gysen, Patrick Vanden Eynde, Sebastien Reuzé, Koen De Decker en Marcel Berlangier.
- De blikvanger, ter ondersteuning van jong talent, is The Fortis Young Ones Award. Deze publieksprijs bekroont vier kunstenaars, jonger dan 30 jaar, met een individuele tentoonstelling op de beursvloer. De vier laureaten zijn Vaast Colson, Louis De Cordier, Wesley Meuris en Kristof Van Gestel.

Een tentoonstelling die overigens vergezeld werd door een interessante publicatie met een artikel van Dirk Lauwaert over zijn werk. Hierin blijft de auteur stilstaan bij het gebruik en de invloed van de fotografie, en ook van de film, in en op Van den Broeks werk. Langs de andere kant weigerde de Commissie voor Beeldende Kunst van de Vlaamse Gemeenschap hem een werkbeurs en liet hem dat weten via een zeer omstandige motivering. Hij heeft dus blijkbaar uitgesproken voor- en tegenstanders. Ik beken mij zonder aarzelen tot de voorstanders van dit ongemeen boeiend werk, getuigend van een grote maturiteit en klasse. Aarzel niet wanneer u zijn naam ziet opduiken om u met zijn werk te confronteren.

Alle illustraties:

© Koen van den Broek
Foto: Diane Bertrand
Courtesy Jay Jopling/White Cube (Londen)

Jan Van Eycks unieke portrettekening geeft niet alle geheimen prijs

LUDO DOSOGNE

Dat de enige bewaarde tekening van Jan Van Eyck een portret van kardinaal Niccolo Albergati zou zijn, zoals vaak wordt beweerd, is lang niet zeker. Een dure staatsiemantel, die met bont is afgezet, paste immers niet bij zijn sobere levenswandel. Zijn hele leven bleef hij trouw aan de regels van de Kartuizerorde. Dank zij recent natuurwetenschappelijk onderzoek weten we meer over het werkproces van de kunstenaar dan over de uitgebeelde figuur.

De zilverstifttekening diende als studie voor een olieverfschilderij, dat zich nu in het Kunsthistorisches Museum van Wenen bevindt. Er werden onlangs op de tekening sporen van een kromme passer

ontdekt. Jan Van Eyck gebruikte hoogstwaarschijnlijk dit meetinstrument om delen van het getekende mannenhoofd uitvergroot op het houten paneel over te brengen.

Wanneer de tekening in het kabinet van Dresden terecht kwam, blijft een raadsel. Johan David Passavant was daar pas de eerste, die de tekening in 1841 opmerkte. Vroegere inspecteurs maken er geen melding van. Verondersteld wordt dat dit meesterwerk reeds deel uitmaakte van een verzameling, die al bestond voor het prentenkabinet werd opgericht. De link met het schilderij wordt bevestigd door de gedetailleerde kleuraanwijzingen. Die zijn met het blote oog

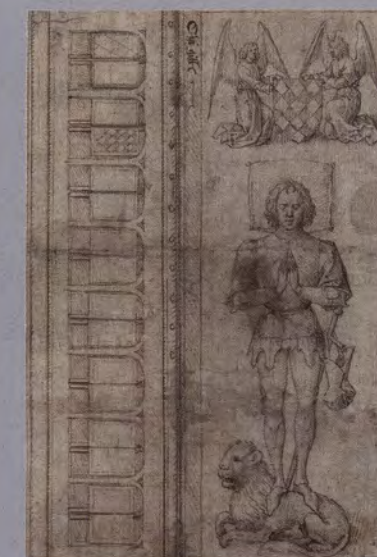
Jan Van Eyck, Portret van een oude man (Niccolo Albergati?), Dresden, Kupferstich-Kabinett, inv. C 775

v.l.n.r.:
Meester van de Dood van Absalom, Twee monsters, Dresden, Kupferstich-Kabinett, inv. C 1968-186

Franco-Vlaams Meester, ± 1420, Jupiter, Dresden, Kupferstich-Kabinett, inv. C 579

Anoniem Vlaams, ± 1480, Grafmonument van Josse de Lalaing (?), Dresden, Kupferstich-Kabinett, inv. C 782

onleesbaar maar konden met behulp van de UV techniek toch grotendeels worden ontcijferd. Van Eyck is uiterst precies. Hij heeft het over 'okerachtig grauwgrijze' haren, een purperachtige wrat, witachtige lippen en een 'bruinsanguinachtige nas gelic den kinbac of den wangen'!

Omdat dit paneel zowel in de inventaris van aartshertog Leopold Willem, die tijdens het Spaans bewind gouverneur-generaal van de Zuidelijke Nederlanden was, als bij de Antwerpse kunsthandelaar Peeter Stevens, die het werk later verwierf, een 'konterfeitsel van olieverf op hout van de kardinaal van Santa Croce' wordt genoemd associëren talrijke kunsthistorici sinds het begin van de twintigste eeuw de afgebeelde figuur met Niccolo Albergati (1357-1443). Die was afkomstig uit Bologna. In 1407 kwam hij aan het hoofd te staan van de Kartuizerorde. Tien jaar later werd hij bisschop van zijn geboortestad. De kerk van het Heilig Kruis in Jeruzalem te Rome was sinds hij door paus Martinus V in 1426 tot kardinaal was gewijd zijn titelkerk. Het Vaticaan stuurde hem geregeld op diplomatieke missie. Hij nam deel aan de vredesonderhandelingen, die moesten leiden tot het beëindigen van de Honderdjarige Oorlog. In 1431 bezocht hij de Franse, Engelse en Bourgondische vorstenhoven. Hij reisde naar Brussel, Gent en Brugge. Daar verbleef hij bij de Kartuziers en het is niet uitgesloten dat hij toen voor Jan Van Eyck heeft geposeerd.

Maar het is even goed mogelijk dat de schilder hem tekende, toen hij zich in 1435 in Arras ophield, waar het eerste Europees vredescongres werd gehouden. Het schilderij zou dan drie jaar later zijn ontstaan.

Op een ets, die Nicolas LeBrun naar een schilderij van Donato Mascagni in de achttiende eeuw maakte, wordt Niccolo Albergati echter helemaal anders voorgesteld. De kardinaal draagt bovendien zijn Kartuizerkleed. Op de tekening en het schilderij van Jan Van Eyck is dat misschien verborgen onder zijn staatsgewaad. Maar er is ook niets te merken van de tonsuur (of 'zijn haarkroontje'), hoewel elk ordelid die wel degelijk liet aanbrengen. Voorzichtigheidshalve wordt de persoon tegenwoordig weer 'een onbekende man' genoemd. Jan Van Eyck brengt hem met een ongeëvenaarde precisie en een vlotte lijnvoering tot leven.

De enig bewaarde originele tekening door Jan Van Eyck is het topstuk op de tentoonstelling *Van Eyck tot Bosch. Oudnederlandse kunst uit Dresden* in het Groeningemuseum. Een even indrukwekkende blikvanger is *De boommens* uit het atelier van Jeroen Bosch. Sinds kort weten we dat deze tekening werd vervaardigd door de schilder van het *Het Laatste Oordeel*-drieluik, dat zich permanent in het Groeningemuseum bevindt.

De twee monsters, die de Meester van De dood van Absalom tekende waren waarschijnlijk bedoeld voor speelkaarten of siervoorwerpen. Ze kunnen rustig de vergelijking met de gedochten van Jeroen Bosch doorstaan.

De tekening van de heilige Catharina wordt door sommigen toegeschreven aan Hugo van der Goes. Anderen menen de stijl van Gerard David te herkennen. De heilige werd in een gelijkaardige houding ook door Hans Memling geschilderd. Ze duikt in een identieke houding zelfs op in het Breviarium van Mayer Van den Bergh.

De *Heilige familie*, die een onbekende Noord-Nederlandse meester rond 1500 schilderde vertoont gelijkenissen met de composities van Petrus Christus en Jan Van Eyck. Misschien horen sommige bruiklenen eerder in Brugge dan in Dresden thuis!

PRAKTISCH

VAN EYCK TOT BOSCH.

OUDNEDERLANDSE KUNST UIT DRESDEN

Van 2 december 2005 tot 26 februari 2006

Dinsdag tot en met zondag van 9.30 tot 17 uur

Groeningemuseum

Dijver 12

8000 Brugge

Tel. 050 44 87 11

www.museabrugge.be

Het huis Autrique: trots van burgerlijke woonlogica

PHILIP WILLAERT

Het huis Autrique werd Horta's eerste bouwopdracht in de Brusselse gemeente Schaarbeek. Je kunt er dromen over gisteren en morgen, van de kelder tot de zolder. Een wandeling door de vele lagen van de tijd.

De weg van de intimiteit en de schoonheid
Sinds de renovatie in december 2004 van het huis Autrique kwamen al zo'n 10.000 bezoekers over de vloer. Dat is meer dan een behoorlijk cijfer. Gangmakers om het gebouw van zijn ondergang te redden zijn de kunstenaars en stripmakers François Schuiten en Benoît Peeters. Zij trokken het gemeentebestuur van Schaarbeek hard aan de mouw om dit uniek stukje Horta-patrimonium alsnog voor de toekomst te bewaren. Twee en een half jaar werd koortsachtig gewerkt aan de restauratie van het pand. Het resultaat mag gezien worden omdat je nauwelijks merkt dat hier werd ingegrepen. De originele kleuren kwamen weer boven water en wonder boven wonder ook de art nouveau mozaïekvloer in de gang van de gelijkvloerse verdieping. Het huis heeft sinds de bouw in 1893 verschillende veranderingen ondergaan. "Geen ervan was radicaal," schrijft Bernard Royen, architect van de gemeente Schaarbeek in het boek *Metamorfosen van een Art Nouveau-huis* gewijd aan het huis Autrique. Toch leek het alsof het huis bedekt was

met een fijne opaalkleurige, monochrome film die alles verborg en alledaags maakte wat deze woning ooit aantrekkelijk had gemaakt.

In vergelijking met het Horta-museum en het herenhuis Tassel ziet het Autrique-huis er eerder gewoontjes uit, een doorsnee Brussels herenhuis zoals er in de onmiddellijke omgeving er wel meer zijn. In zijn *Mémoires*, die Horta in 1939 begint te redigeren, spreekt de architect over de grote vreugde die hij voelde toen Eugène Autrique hem de bouw van zijn huis toevertrouwde. De twee mannen kenden elkaar door hun lidmaatschap van de vrijmetselaarsloge *Les Amis Philanthropes* waar Horta in 1888 geïnitieerd werd. Beiden waren – Autrique was ingenieur – bovendien docent aan de Polytechnische School van de ULB. Horta doceerde er vanaf 1893 als opvolger van Ernest-Jean Hendrickx, de meest getalenteerde volgeling van Viollet-le-Duc. Binnen het milieu van de vrijmetselarij en de universiteit vindt Horta zijn eerste klanten en trouwe

vrienden, mannen, zo schrijft hij van wie "het karakter de weg van de intimiteit en de schoonheid bewandelt". Horta moet met het huis Autrique bijna tegelijkertijd een andere opdracht ontvangen hebben die zijn carrière definitief een andere wending gaf namelijk de bouw van het huis Tassel. De bouwaanvraag werd twee maanden na Autrique ingediend. In deze korte tijdspanne doorbrak Horta resoluut de traditionele regels van de Brusselse burgerwoning. Feit is dat het talent van de gevierde architect in 1893 'ontploft'. "Twaalf jaar van mijn carrière, tweeëndertig jaar van mijn leven zijn verstreken. Ik heb enorm veel gewerkt, nu is het tijd voor beloning," getuigt de gefêterde architect. Als Autrique en Tassel hem de opdracht geven voor hun woningen geven ze de jonge architect een vrijheid die voor hem totaal nieuw is.

'Nieuwe huis'

Voor Autrique is de opdracht eenvoudig schrijft Horta in zijn memoires "geen enkele luxe, geen enkele extravagantie: een bewoonbaar souterrain, een waardige vestibule en trappenhuis, de salon en de eetkamer prettig samen, een eerste etage met bad en toilet (nog niet gebruikelijk in die periode) en een tweede mansardeverdieping voor kinderen en personeel." Feit is dat uit deze opdeling een uitgesproken burgerlijke woonlogica blijkt. De kelder met keuken en wasplaats onderscheiden zich van de theatrale voorkant. Het archaische huis daarentegen heeft geen voor- en achterkant, het heeft een centrum waar het leven wordt doorgegeven. Er wordt gekookt en er worden kinderen verwekt. De burgerlijke woonlogica, ook die van Horta, gaat hier regelrecht tegen in. Het werk wordt verdrongen naar plekken die zich aan het oog onttrekken. Daarentegen heeft het traditionele huis geen semi-publieke of theatrale ontvangstruimten, geen voor- of achterkant. De traditionele woning is essentieel gesloten en privaat. Vreemden komen daar niet binnen, gastvrijheid houdt in dat de genodigde wordt opgenomen in de besloten kring van de familie. Het 'nieuwe huis' verdringt met de opmars van de industrialisatie de oude landelijke architectuur in de nieuw aangesneden suburbane gebieden. Ook Schaarbeek behoort daar toe. Het huis Autrique breekt met het verleden omdat het een burgerlijk stedelijk model volgt dat in essentiële aspecten ingaat tegen

Van dorp naar stad

Het gekozen terrein voor het huis Autrique bevindt zich aan de Haachtsesteenweg 236 (vandaag nummer 266), een tamelijk bescheiden perceel maar met een vrij zicht langs de achterzijde en de mogelijkheid mooie wandelingen in het Josaphatpark te maken via de nabijgelegen Louis Bertrandlaan. Het Schaarbeek van vandaag lijkt in niets meer op het landelijke dorp uit vroegere tijden. De Haachtsesteenweg was vanouds een verbindingsweg en wordt al in 1459 verhard. Hij vormt een belangrijke as tussen stad en platteland. Schaarbeek blijft een dorp tot in het begin van de negentiende eeuw met een bevolking van circa 1.150 inwoners. Omstreeks 1860 is Schaarbeek een wijk in volle expansie, met stedelijke constructies die oprukken en oude gebouwen doen verdwijnen. Molens en boerderijen beperken hun activiteiten

de domestieke waarden van het oude, landelijke wonen. De verburgerlijking houdt in dat het huis ontdebelt in een representatieve voorzijde en een verborgen achterzijde.

© François Schuiten

en verdwijnen samen met de vele ezels die als vervoermiddel golden geleidelijk van het toneel. De aanwezigheid van spoorwegstations – het Noordstation, het station van Schaarbeek – trekt verschillende industrieën aan: stokerijen, speelkaartenfabrieken, ijzer- en kopergieterijen, lijmfabrieken, marmerslijperijen, vernisfabrieken en noem maar op. Kortom de verstedelijking is niet meer te stuiten en Schaarbeek ziet met de aanleg van de Louis-Bertrandlaan tevens de geboorte van een heuse art nouveau-wijk. Deze veertig meter brede laan verbindt de Haachtsesteenweg met het nabijgelegen Josaphatpark. Horta is met de bouw van het huis Autrique de eerste van een lange reeks architecten die hun hart aan deze wijk hebben verpaid. Anderen zouden hem volgen: Henri Jacobs, Gustave Strauven, Franz Hemelsoet, A. Dankelman.

Herinnering

Horta is ervan overtuigd dat de artistieke inspanning niet mag afhangen van de grootte van de werf. Hij staat er op voor de gevel natuursteen te gebruiken in plaats van bezette bakstenen. De deur van het Autrique-huis is voorzien van een enkele nobele omlijsting in subtiële welving in een stijl die nog duidelijk de sporen draagt van de neogotiek. De omlijsting springt uit de vlakke gevel. Dankzij een spel van gietijzeren pijlers op de gelijkvloerse verdieping en zuiltjes op de eerste etage kan Horta de gevel voorzien van grote vensteropeningen. Licht is een belangrijk vormgevend element. Tevoren sloot de burgerij zich op in onverluchte huizen. Horta maakt hier een belangrijk breekpunt van en verlucht het huis Autrique met roosters die aan de buitenkant uitmonden in een sierlijk ornament. Binnen oogt de indeling nog vrij klassiek en is de latere Horta nog niet voor honderd procent op dreef. Maar

toch: in het trappenhuis vindt men al de vernieuwende decoratieve toepassingen van de art nouveau-stijl. De glasramen op de tussenverdieping verwijzen naar de natuur en vormen een prelude van hetgeen we bij Horta in zijn latere createis nog veelvuldig zullen tegenkomen.

Ongetwijfeld is de herinnering de sleutel tot het scenografische programma om het Autrique-huis te reanimeren. François Schuiten en Benoît Peeters zijn er de bedenkers van. Wie het huis Autrique bezoekt ontmoet een verhaal, een verhaal dat ieder voor zich kan bedenken en construeren. Het is alsof je een reis onderneemt doorheen de verschillende lagen van tijd en ruimte. Elke kamer is het theater van een kleine encenering, van een gebeurtenis die iets te maken heeft met haar functie: van de vrijwel intacte keuken in de kelder waar het linnengoed nog hangt te drogen tot de compleet heringerichte zolder vol exotische rom-

© Marie-Françoise Plissart

mel. De encenering van het Autrique-huis evoceert een op zijn minst poëtische ervaring. De vormelijke uitvoering refereert aan hedendaagse kunstinstallaties zoals de video-installatie in de badkamer en verbindt daardoor het huis niet alleen met het verleden maar ook met de toekomst hoe imaginair die ook is.

PRAKTISCH

AUTRIQUE HUIS

Haachtsesteenweg 266

1030 Brussel

Open van woensdag tot zondag van 12 tot 18 uur

Info: tel. 02 215 66 00 of www.autrique.be

EXTRA

OKV Club

Op 19 januari 2006 om 14 uur nodigt Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen 30 abonnees uit op een geleid bezoek aan het Huis Autrique.

Deelname in de kosten:
€ 4,00 per persoon.

Intekenen kan door een brief of kaartje te sturen naar Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Hofstraat 15, 2000 Antwerpen of door te mailen naar info@okv.be.

De eerste dertig intekenaars ontvangen een uitnodiging. Gelieve te vermelden of u voor één of voor twee personen inschrijft.

EVA WUYTS

'Jong geleerd is oud gedaan' geldt ook voor cultuurparticipatie, zo blijkt uit onderzoek. Daarom startte CultuurNet Vlaanderen met een ludieke campagne die het bestaande aanbod voor kinderen in de schijnwerpers plaatst en onze cultuurconsumenten in wording de weg wijst naar podia, tentoonstellingshallen en festivalterreinen in alle uithoeken van Vlaanderen.

CultuurNet Vlaanderen vzw werd door minister van Cultuur Anciaux belast met de opdracht om, zoals dat in beleidskringen heet, "een bijdrage te leveren aan de verbreding en verdieping van de cultuurparticipatie en aan een betere maatschappelijke positionering van kunst en cultuur". Of anders geformuleerd: om zoveel mogelijk mensen uit alle lagen van de bevolking op een actieve en kwaliteitsvolle manier te laten deelnemen aan cultuur. CultuurNet tracht deze doelstelling onder meer te realiseren door het bestaande aanbod via professionele cultuurcommunicatie en innovatieve publiekswerking beter aan de man te brengen.

zoeken in de Agenda ook mogelijk. U zit op het einde van de maand wat krap bij kas? Dan selecteert u gewoon de optie "alleen gratis aanbod tonen". Ook praktische faciliteiten zoals kinderopvang of autoparking kunnen aangeklikt worden.

Crossovers

De zoekmogelijkheden zijn echter zo divers dat de minder geoefende of besluitloze surfer wel eens het noorden durft te verliezen. Het beschikbare aanbod is dan ook zeer breed. Van Muziek, Podiumkunsten en Expo's over Film, Literatuur en Erfgoed tot Architectuur, Vorming en Evenementen en elke nog eens met zijn eigen subdisciplines. De

Wat, waar, wanneer

Prioritair ging de aandacht van CultuurNet uit naar de ontwikkeling van een CultuurDatabank. Deze databank bundelt het cultuuraanbod in Vlaanderen en Brussel en verspreidt deze informatie via tal van kanalen naar het brede publiek. Grote cultuurhuizen en organisaties alsook ruim 150 steden en gemeenten van Alveringem tot Zonhoven voeren inmiddels hun activiteiten in.

Het belangrijkste kanaal om al die gegevens te verspreiden is Cultuurweb, een webstek die tijdens de afgelopen Antwerpse Cultuurmarkt door zijn geestelijke vader, minister Anciaux, boven de doopvont werd gehouden. Deze cultuurportalsite zou een antwoord moeten bieden aan eenieder die op zoek is naar informatie voor een cultureel uitje. Omdat wat, waar en wanneer nu eenmaal de meest gestelde vragen zijn, vindt men deze zoektoegangen rechts op startpagina van deze webstek, al is uitgebreider

hedendaagse veelheid aan cross-overprojecten en multidisciplinaire evenementen zorgen bovendien voor verrassingen. Zo verwacht je onder "diverse erfgoedactiviteiten" niet meteen een biënnale voor videokunst aan te treffen. Voor de ene een onverwachte ontdekking, voor de andere een weinig relevant antwoord op een zoekopdracht?

Handig is de mogelijkheid om organisaties en personen op te sporen, maar omdat je enkel op de startletter kan zoeken, dien je je door het halve alfabet te klikken vooraleer je vindt wat je zocht. In een volgende versie die voorzien is voor het voorjaar 2006 zullen deze kinderziekten wellicht opgelost worden. Alleszins mogen we verwachten dat Cultuurweb nog verder uitgebreid zal worden met diverse interactieve elementen en een personalisatietool. Nu kan men alvast persoonlijke keuzes en alle bijhorende informatie afdrucken en doormailen aan familie en vrienden. Want gelijkgestemd

Ketnet, het VRT-net voor kinderen tot 12 jaar. Dat er rechtstreeks met kinderen gecommuniceerd wordt, is niet verwonderlijk. De tijd dat vader op zondag besliste zijn kroost mee te nemen voor een parkwandeling of ochtendconcert, is al lang voorbij. Heel wat beslissingen – van het merk ontbijtgranen tot de vakantiebestemming – worden genomen door de jongsten.

Vliegensvlug

Waar Vliegjemee vooral de campagne ondersteunt, is de site van Ketnet het feitelijke startpunt voor een vliegensvlugge zoektocht naar gezinsactiviteiten. Het overaanbod aan zoekmogelijkheden van Cultuurweb werd hier verengd tot de basisvragen: Wat wil je doen, Waar wil je iets doen of Wanneer wil je iets doen? Voor diegenen die er daadwerkelijk eens uitvliegen, is er trouwens een deurhanger te downloaden. Net als de mensen achter Vlieg, hopen we dat deze ludieke actie meer is dan een tijdelijke buzz en geen eendagsvlug wordt.

gezelschap voor een opera-avond of literaire voordracht kan je op deze webstek voorlopig niet vinden.

Twee vliegen in een klap

Wie met kinderen en kleinkinderen op stap wil, kan beroep doen op Vliegjemee, een tweede webstek die gebruik maakt van de Cultuurdatabank. Dit initiatief kadert in een nieuwe campagne om het jonge volkje te enthousiasmeren voor musea, theaters en andere culturele trepleisters. De fris en jeugdige site werd door CultuurNet, Ketnet, Yeti/Klasse, het Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken en Cultuur Lokaal speciaal ontwikkeld voor de kids. Zij vernemen er spelenderwijs wat het opzet is van de actie. Zo is er een spelletje, een e-card en merchandise die bij cultuurverstrekkers gratis af te halen is. Maar belangrijker is de tip van de week. Die focust op activiteiten in weekends en vakantieperiodes, de ideale tijdstippen om samen met het gezin aan cultuur te doen.

De mascotte van dienst is Vlieg; een sympathiek ogend specimen van de gelijknamige insectensoort dat voortaan symbool zal staan voor "kinderen en cultuur". Het beestje vliegt niet alleen rond op Vliegjemee, maar is ondertussen ook al uitgezwermd naar de webstek van

Wie ben ik?

Hallow, ik ben Vlieg!

Enik wijs je de weg naar allerlei superleuke activiteiten. Jekanzet met je vrienden doen of met je ouders. Bijvoorbeeld tijdens het weekend of als het vakantie is.

Klik op deze button en spoor me op op ketnet.be. Dan kan je zelf zoeken tussen 1000 superleuke activiteiten. Zoals gekke toneelstukken, tafelkindermusea of grappige circusacties!

Je ouders kunnen me ook vinden op cultuurweb.be

Op deze site stel ik me voor. Klik hier voor mijn paspoort. Je kan een e-card verstuuren, een spel spelen of mijn tips voor deze week bekijken! Klik maar op de bolten hiernaast.

home de weekdij prijzen partners contact

Home | Veelgestelde vragen | Contact

Wat Waar Wanneer

Deze week in regio Vlaanderen

Musiek: Hamorologieconcert, Brussel

Backstreet Boys, Brussel

Bettina Rheims, Sint-Joost-Tem-Nieuwe

Gratis naar de Boekenbeurs Winkelen van de 250 themadag-tickets

Met kinderen: Fantastische familie-uitje

Alles over de actie Vlieg je mee?

Tijdens de Bibliotheekweek is elke bibliotheek een cultureel groen veld. Lees hier alles over verse verzen, fijne leessavens, verboden vruchten en sterrebeelden.

De bibliotheek, je komt tevrede terug!

Waar kan ik terecht met de Cultuur toegangscheques SABAM? Het je geschiedt van 5 € kan je terecht in de bioscoop, het theater, culturele centra, musea, etc... ook in jouw buurt! Zoek op Regio:

Vlaanderen

europa1a russia

Meer informatie over CultuurNet Vlaanderen vindt u op: www.cultuurnet.be.
 Hun portaalsite is te raadplegen via www.cultuurweb.be.
 Via www.cultuurdatabank.be kan elke organisator zijn of haar activiteiten zelf toevoegen.
 De webstek van hun kindercampagne vindt u op www.vliegjemee.be.
 De kindvriendelijke agenda is te consulteren via www.ketnet.be.
 Dit artikel en de bijbehorende links kan u terugvinden op www.tento.be.

Herabonneer u nu en ontvang het premieboek voor slechts € 28. (Winkelprijs € 34,5)

OKV in 2006: meer themanummers en meer actualiteit

De abonnees van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen worden vanaf 2006 extra verwend. Er zijn vijf à zes in plaats van vier themanummers.

Ook de frequentie van het actualiteitsmagazine *Tento* verhoogt van vier naar zes. *Tento* en themanummer vormen vanaf volgend jaar één magazine dat dan tweemaandelijks verschijnt.

En er komt een gedrukte kwartaalagenda met een overzicht van vele tentoonstellingen in België en de buurlanden.

Dat betekent: veel meer (432 bladzijden in plaats van 320 bladzijden) en nog beter gepresenteerde informatie.

Het enige dat ongewijzigd blijft is de abonnementsprijs!

• Meer themanummers

Tot nu ontvingen OKV-abonnees jaarlijks vier themanummers, die volgens de grote lezersenquête bijzonder in de smaak vallen.

Het is inderdaad een gevarieerd aanbod waarbij elke aflevering de tijd neemt voor een exhaustieve kennismaking met een museum, een tentoonstelling of een ander boeiend onderwerp. Vanaf volgend jaar krijgt de abonnee vijf à zes themanummers in de bus.

• Meer actualiteit

Onbekende musea met boeiende collecties, nieuwe musea, interessante tentoonstellingen, talentvolle kunstenaars, het verhaal van een kunstwerk. Hierover wil de OKV-abonnee, zo leert de lezersenquête, graag meer lezen. Daar zorgt OKV voor, vanaf 2006 zes keer per jaar. Dat betekent twee extra *tento*-nummers in een nieuwe jas: aantrekkelijke vormgeving op kwaliteitspapier.

• Complete tentoonstellingsagenda

Bij de jaargang 2006 hoort ook een gedrukte tentoonstellingsagenda die meerdere keren per jaar verschijnt. Het is een complete en handige gids met informatie over tentoonstellingen in Vlaanderen en Brussel, en ook in Wallonië en onze buurlanden.

Van korrel tot borrel

Het Nationaal Jenevermuseum in Hasselt illustreert de geschiedenis van de jeneverproductie in ons land, met aandacht voor de sociale aspecten van vrouwen en drinken en voor kunstige affiches, glas en keramiek.

Universiteitscollecties

Kunstschaten, manuscripten en boeken, archieven, etnografische verzamelingen, musea van diërkunde, geneeskunde en van het Vlaams studentenleven... Een ontdekkingsstocht langs vaak onbekende, schitterende collecties van onze universiteiten.

Museum Dhondt-Dhaenens

Het verhaal van een privé-verzameling Latense kunst die uitgroeide tot een museum in een markant gebouw aan de Leie. En de boeiende ontmoeting (of confrontatie?) van deze vaste collectie met werk van hedendaagse kunstenaars tijdens tijdelijke tentoonstellingen.

Kunstwerkstede De Coene

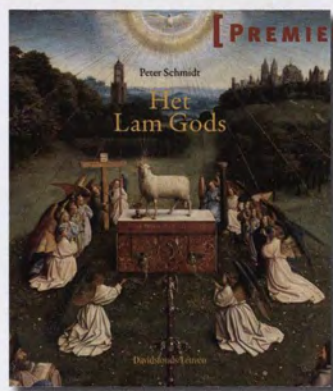
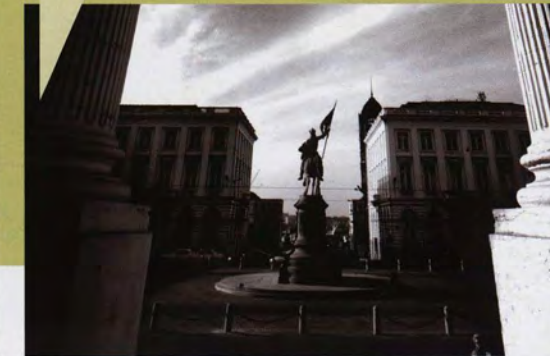
De gids bij de grote overzichtstentoonstelling *De Coene. 1888-1977. Art nouveau, art deco, modernisme* in Kortrijk. Over De Coene's visionaire integratie van meubelmakerij, interieurbouw en architectuur. In het Parijse Unesco-gebouw, bijvoorbeeld, of de jachten van oliesjeks.

ModeMuseum

Flaneren door een oogstrelende verzameling in het hart van modestad Antwerpen: kleding, schoenen, accessoires, kant, wandelstokken. Van historische kostuums uit de zestiende eeuw tot ontwerpen van Dries Van Noten, Ann Demeulemeester en vele andere, ook buitenlandse, couturiers.

Buitenkunst

Een wandeling in straten en op pleinen. Stilstaan bij negentiende-eeuwse standbeelden van stichtende helden en hedendaagse kunstwerken, bij subtiele decorstukken en grootse stedenbouwkundige ingrepen. Met oog voor beleid en visie achter de projecten (of het gebrek er aan) en voor de controverse.

[PREMIEBOEK] Exclusief voor de OKV-abonnees. De allernieuwste ontdekkingen over het Lam Gods met de meest recentste digitaal opgenomen beelden voor slechts € 28 (winkelprijs € 34,5)

[EXCLUSIEF EN BOEIEND AANBOD] gratis nocturnes, atelierbezoeken...

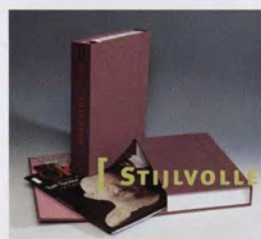

[GRATIS UW OKV MUSEUMKAART]

gratis toegang of aanzienlijke korting in talrijke Vlaamse en Brusselse musea.

Toegang tot de meest complete en correcte museuminformatie en tentoonstellingsagenda voor Vlaanderen en Brussel:

[WWW.TENTO.BE]

[STIJLVOLLE EN PRAKTISCHE OPBERGCASSETTE], ideaal voor uw boekenkast.

Herabonneren

	België	Europa	Int.
Abonnement 2006	€ 25	€ 28	€ 34
Abonnement 2006 + premieboek	€ 53	€ 64	€ 73
Abonnement 2006 + premieboek + opbergcassette	€ 64	€ 83	€ 95
Abonnement 2006 + opbergcassette	€ 36	€ 47	€ 56

Hoe abonneren?

• België

Door storting op rekeningnummer 448-0007361-87 van vzw Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen.

• Nederland

Door storting op gironummer 135.20 van vzw Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Antwerpen.

U kan gebruik maken van bijgaand overschrijvingsformulier.

Meestertekeningen van Rubens, Jordaens en Van Dyck in Brugge

LUDO DOSOGNE

Manfred Sellink over Vlaamse meestertekeningen uit Boijmans Van Beuningen in Arentshuis:
 “Je zit op de huid van de denkende en tandenknarsende kunstenaar!”

Wie het scheppingsproces van een klassiek schilder wil doorgronden, kan niet om zijn tekeningen heen. Dat geldt zeker voor Rubens, Jordaens, Van Dyck en de andere Vlaamse kunstenaars uit de Gouden zeventiende eeuw, van wie in het Brugse Arentshuis een vijftigtal meesterwerken uit het Prentenkabinet van het Rotterdamse museum Boijmans-Van Beuningen worden getoond. De ‘dépendance’ van het Groeningemuseum leent zich uitstekend voor dit soort intimistische exposities. Manfred Sellink maakte een scherpe keuze. Vooral hij artistiek directeur werd van de Brugse musea, was hij tien jaar hoofdconservator prent- en tekenkunst van de vermaarde Rotterdamse verzameling.

“De Vlaamse tekenkunst is in de Belgische musea ondervetwoordigd,” stelt hij vast. “Belangrijke eigen collecties zijn zeldzaam en ook het aantal tentoonstellingen over dit thema is beperkt. Toen het Rubenshuis enkele jaren geleden uitpakte met *Meestertekeningen van Jan Van Eyck tot Hieronymus Bosch* waren de meeste werken afkomstig van buitenlandse bruikleengevers. Het museum Boijmans Van Beuningen heeft daarentegen een kleine driehonderd tekeningen van zeventiende-eeuwse Vlaamse meesters in zijn bezit. Die zijn onlangs vanuit zoveel mogelijk wetenschappelijke invalshoeken bestudeerd en in kaart gebracht. Daaruit heb ik er twaalf van Rubens en evenveel van Jordaens en Antoon van Dyck geselecteerd. Bovendien zijn ook enkele andere talentrijke tijdgenoten zoals Abraham van Diepenbeek, Lucas van Uden, Jan Grasmus Quellinuis, Paulus Pontius en Frans Snyders met één of twee werken vertegenwoordigd. Elke tekening krijgt voldoende ademruimte zodat de bezoeker niet overbelast wordt en hij rustig in iedere zaal – of laten we het beter ‘kamer’ noemen - kan verwijlen.”

Pieter Paul Rubens,
Schetsblad met kopieën naar Adriaen Collaert
 © Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Peter Paul Rubens,
Portret van een jonge vrouw
 © Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Antoon van Dyck,
Portret van Frans Francken de Jonge
 © Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

De meest diverse types komen aan bod. Schetsbladen met kopieën en studies, die zijn geïnspireerd op beroemde voorgangers als Titiaan en Michelangelo, worden afgewisseld met landschappen en portretten. De tentoonstelling focust niet alleen op de individuele tekenaars, maar ook op de bedrijvigheid in de ateliers. De tekenaars pasten uiteenlopende technieken toe. Voor zijn *Portret van een jonge vrouw*, dat één van de hoogtepunten is op deze expositie, gebruikte Rubens drie krijt kleuren en witte dekverf. Van Dyck maakte compositieschetsen met penseel en inkt. Jordaens voegde waterverf aan zijn krijt toe.

De collectie dankt grotendeels haar faam aan de topstukken uit de nalatenschap van Frans Koenigs. “Over deze Duitse verzamelaar, die in de buurt van Keulen werd geboren, maar zich later tot Nederlander liet naturaliseren, worden wilde verhalen verteld, die niet altijd met de

werkelijkheid stroken,” verwittigt Manfred Sellink. “Hij had een immens fortuin opgebouwd zodat hij – toen de prijzen op de kunstmarkt niet al te hoog waren – bijna een encyclopedische collectie kon opbouwen met tekeningen van de vijftiende tot de negentiende eeuw. Het begin van zijn verzamelkoorts viel samen met zijn verhuis in 1922 naar Nederland. Hij was echter niet rijk genoeg om peperdure schilderijen of fel begeerde tekeningen van Rafaël of Michelangelo aan te schaffen. Toen hij in de jaren dertig in financiële problemen geraakte gaf hij zijn verzameling in onderpand aan een handelsbank. Het Museum Boijmans kreeg ze in bruikleen. De joodse bankiers Lisser en Rosenkrantz betrouwden echter de politieke ontwikkelingen niet. Kort voor de Tweede Wereldoorlog uitbrak wilden zij de kostbare collectie te gelde maken. De Rotterdamse havenmagnaat D.G. Van Beuningen snelde ter hulp en kocht alles op zodat de collectie in het museum kon

blijven. Bij de bombardementen op de havenstad bleef het gebouwencomplex gespaard. Toen de nazi's de hele verzameling voor het geplande Führermuseum wilden overkopen veranderden 528 tekeningen van eigenaar.”

De familie beweert nu bij hoog en bij laag dat deze verkoop onder oorlogsdwang gebeurde. De nazi-agenten waren uiteraard vooral in Duitse kunst geïnteresseerd. Die werd aangevuld met werk uit andere landen. In 1941 – dat is tevens het jaar, waarin Frans Koenigs in een verkeersongeval het leven liet – werden deze tekeningen naar Dresden overgebracht.

Slechts een gedeelte van de verkochte werken kon later worden gerecupereerd. Het Poesjkin museum wenst de tekeningen, die daar waarschijnlijk via de officieren van het Rode Leger geraakt zijn en pas dertien jaar geleden werden ontdekt,

alleszins te behouden. Ook in Oekraïne doken 139 tekeningen uit de Koenigs-collectie op. Die werden onlangs aan de Nederlandse staat teruggegeven. Ze waren goed geconserveerd want ze zaten nog in de oorspronkelijke dozen, die herkenbaar zijn aan de rode lakzegels. Op dit moment zijn nog een veertigtal tekeningen spoorloos.

Reder D.G. Van Beuningen was alleszins een gewiekst zakenman. Hij had de tekeningen voor een veel hoger bedrag van de hand gedaan dan hij er zelf voor had betaald. Ook het legaat van Frans Jacob Otto Boijmans (1767-1847) heeft het museum geen windeieren gelegd. Hij bezat een tweehonderdtal bladen van Vlaamse meesters. Daarvan werd bij de brand van 1864 tweederde gered. "Dat hij een fijne neus had voor waardevolle kunst blijkt uit enkele uitzonderlijke aankopen als *Soo de ouden songen, pijpen de jongen* van Jacob Jordaens, een voorbereidende schets voor zijn schilderij met dezelfde titel, dat in het Koninklijk Museum voor

Lucas van Uden,
Berken
© Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Antoon van Dyck,
Knielende man in rugaanzicht
© Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Jacob Jordaens,
Studie van een doedelzakspeler
© Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Jacob Jordaens, *Chronos*
© Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

en de Vlaamse kunstenaars verzamelde hij zowel tekeningen als schilderijen. Zijn collectie was alleszins omvangrijk genoeg om er een volwaardig kunstmuseum mee op te richten, wat twee jaar na zijn dood effectief gebeurde.”

Tekeningen zijn door kunstenaars slechts bij hoge uitzondering als volwaardig kunstwerk bedoeld. “Vaak vormden ze een visueel repertoire,” licht Manfred Sellink toe. “Of het waren persoonlijke studieschetsen. In Italië kopieerde Rubens Michelangelo. Hij schetste ook handen, armen en benen van mensen, die hij ontmoette. In zijn ‘cantoer’ bewaarde hij achter slot en grendel tekeningen, die als inspiratiebron of als voorbeeld voor zijn medewerkers dienden. Eén van zijn oudste medewerkers, Willem Panneels, die tijdens Rubens’ diplomatieke reis naar Spanje en Engeland de leiding kreeg over het atelier, beschikte toen over de sleutel. Het vermoeden bestaat dat hij allerlei tekeningen uit dit kantoor voor eigen gewin heeft gekopieerd. Hij hoopte immers een autonome carrière te beginnen. De Rubenskopieën in het prentenkabinet in Kopenhagen worden met hem geassocieerd.”

Wanneer kunstenaars als Rubens, Jordaens of Van Dyck een opdracht in de wacht sleepten, probeerden ze al schetsend hun compositieproblemen op te lossen. Zo konden ze uittesten hoe een vlak kon ingedeeld worden of hoe de interactie tussen de personages het trefendst kon uitgebeeld worden. Van verschillende ‘studies’ bestaan zowel vage als uitgewerkte versies. In slechts enkele gevallen is een tekening een zelfstandig kunstwerk. Het landschap met de kerk van Lucas van Uden behoort wel tot deze categorie.

“Tekeningen brengen je alleszins dichterbij het creatieproces,” vindt Manfred Sellink. “Je zit op de huid van de kunstenaar. Je reist met Rubens mee en hoort hem denken: ‘Dat reliëf van Michelangelo zou ik toch wel willen overnemen!’ en spontaan zet hij – enthousiast, aarzelend of tandenknaarsend – een vluchtige schets op papier.”

Omdat ze op een tentoonstelling uit hun context zijn gelicht krijgen kunstwerken een andere betekenis. In een museum worden ze al te vaak als esthetische

iconen ‘gesacraliseerd’. Daarom kan het geen kwaad om de ontstaansgeschiedenis uit te pluizen.

“Vele geselecteerde tekeningen hebben ‘wall power’! Zij geven zich meteen,” benadrukt Manfred Sellink. “Enkele bladen geven echter pas hun geheimen na een langere observatie prijs. Toch worden ze altijd door glas afgeschermd. Vaak weten de liefhebbers van tekeningen niet dat ze in de studiezaal van een prentenkabinet de tekeningen uit het dépôt ook zonder dit storende glas kunnen bekijken. Ze bevinden zich dan in een bewaardoos. Slechts als er gevreesd wordt voor een te grote belangstelling, zoals voor een onschatbare tekening van Rembrandt, moet de geïnteresseerde zich tevreden stellen met een facsimile. In Cambridge (Massachusetts) werd twintigste-eeuwse grafiek in het kader van de tentoonstelling *Textuur in de prentkunst* nochtans uitsluitend in de passe-partouts (zuurvrije kartonnen omlijstingen) getoond zodat bijvoorbeeld ook de dikte van de inkt bestudeerd kon worden. Door de grote bezoekersaantallen die wij in het Arentshuis verwachten, kunnen wij dit echter onmogelijk riskeren.”

Omwille van de overgevoeligheid van het tekenpapier voor licht kan de expositie slechts tot het eind van het jaar blijven duren. De ruimtes zijn vanzelfsprekend niet al te fel verlicht omdat de tekeningen anders verbleken.

Manfred Sellink zal ook in de toekomst nog tentoonstellingen met werk uit de Boijmans-Van Beuningen collectie opzetten, waarin andere kunstenaars of periodes worden belicht.

Schone Kunsten van Antwerpen op een ereplaats hangt. *De graflegging* in pen en penseel van Rubens had hij ook al verworven. Voor Jan Fyts *Eenden en patrijzen*, die door een hond worden opgeschrikt en een ontwerp van Abraham van Diepenbeek voor de randversiering in een boek heeft hij ook geld neergeteld. Frans J.O. Boijmans had aanvankelijk niets te maken met Rotterdam. Hij was een Utrechtse jurist, die in de kerkenstad moeilijk kon aarden. We weten bitter weinig over zijn artistieke drijfveren. Vermoedelijk schuimde hij in het eerste decennium van de negentiende eeuw talloze veilingen af. Hij was overduidelijk geïnteresseerd in de oude kunst en de romantische school. Van de Hollandse

PRAKTISCH

RUBENS, JORDAENS, VAN DYCK: VLAAMSE MEESTERTEKENINGEN UIT HET PRENTENKABINET VAN MUSEUM BOIJMANS-VAN BEUNINGEN

Nog tot 31 december 2005

Van dinsdag tot en met zondag van 9.30 tot 17.00 uur

Arentshuis

Dijver 16

8000 Brugge

Tel. 050 44 87 12

www.museabrugge.be

De glimlach van Bratkov

RIK SAUWEN

Terwijl van op het dak van het SMAK te Gent de wolkenmetende man onverstoorbaar zijn werk voortzet, siert een reusachtige foto van twee afgeleefde mannen de voorgevel van het museum. Zij dragen dezelfde gestreepte zeemanstrui en dezelfde marinepet, bekroond met de rode ster en het gedateerde symbool van hamer en sikkel. Ze proberen stram in de houding te staan, met fier geheven hoofd. Zelfs die inspanning lijkt al te veel. De tijd deed zijn werk. De ruggen zijn gekromd, de handen stijf van de reuma; zelfs de fiere blik is vervlogen tijd. Dit zijn de zielige helden van Sergej Bratkov.

De man heeft een ontwapenende glimlach. Tijdens ons gesprek tovert Sergej Bratkov (°1960) die met de regelmaat van een klok tevoorschijn, om een bevreemdend lijkende gedachtegang te onderlijnen, een aarzeling in zijn eigenzinnig Engels te verdoezelen of gewoon uit tevredenheid om over zijn werk te kunnen praten.

Installatiekunst of fotografie

Uiteraard meent hij dat zijn werk het zonder exegese kan stellen. Fotografie is een direct medium. De Europaliantentoonstelling in het SMAK te Gent kan zelfs de indruk wekken dat het hier zonder meer om een fototentoonstelling gaat. Maar die illusie wordt vrij vlug doorgeprikt. Naast een klassieke accrochage van kleurrijke portretten en andere ensceneringen in de naakte museumzalen, toont de kunstenaar een selectie transparante werken in een kruisvormige, schaars verlichte, tunnelachtige ruimte. Waar de twee gangen elkaar kruisen staat een leeg olievat. Door er in te kijken wordt dat een kijkdoos, want onderin blijkt ons

de domme grijns van een breedsmoelkikker tegemoet, geen echte uiteraard, wel een banaal tuincentrumexemplaar. Om ons helemaal in te pakken noemt Bratkov het werk *The Frog Princess*. Bij hem is fotografie zowel middel als doel, zoveel is duidelijk.

“Installation, that is very important,” maakt hij mij duidelijk. “En heb je het kruis gezien? Very important, heel erg Russisch.”

Natuurlijk is het hem er niet om te doen de Russische ziel te ontrafelen, maar hij bedrijft wel een subtiel spel met die benadering. Je zou inderdaad aan de hand van deze tentoonstelling je nieuwsgierigheid naar de dagelijkse realiteit in het postsovjet Rusland kunnen stillen. Bratkov maakt haarscherpe documentaire opnamen van mensen en dingen in een stijl die zijn degelijke opleiding in het Sovjettijdperk verraadt. Maar gelijktijdig is hij er zich heel goed van bewust hoezeer het medium revelerend kan zijn. Wanneer de kunstenaar de voor de hand liggende inhoud en de zich opdringende connotaties een beetje helpt – forceren hoeft amper en vaak zelfs helemaal niet – dan dompelt hij ons onder in een droomwereld waarvan wij niet weten of wij hem grappig of tragisch moeten vinden. Wanneer hij daar ook nog de clichés van de kapitalistische massacultuur door verwerkt, is het feest pas compleet.

De fotograaf als kameleon

Herhaaldelijk hoor ik Sergej Bratkov zichzelf bestempen, als een ‘kameleon’ en even vaak wijst hij mij op het belang van het vasthouden van het ogenblik. “Als fotograaf neem ik de houding van een kameleon aan. Ik werk met een maximum aan empathie.” Niet dat Bratkov de wereld vanuit een soort candid camera bekijkt. Hij verbergt zijn aanwezigheid niet, zijn bedoelingen daarentegen worden pas post factum duidelijk. Erger nog, het zijn meestal andermans bedoelingen die tot groteske uitvergrotingen leiden. Het kan choquerend voorkomen dat hij een hele reeks kinderen in uitdagende houdingen van minipornosterren met dito outfit portretteert. De opnamen kwamen tot stand op

The Frog Princess, 2003
Regina Gallery, Moskou

Russian Pilot, 1999
Regina Gallery, Moskou

Matrosy, 887 x 1200
Regina Gallery, Moskou

The Red Bride, 2000
Regina Gallery, Moskou

uitdrukkelijke wens van de ouders. Het-geen de kinderen ervan vinden staat niet perse op hun gezicht te lezen. Het zielige decor, een tot op de draad versleten zetel of een kramakkelig krukje, aftands behang, een deprimerende badkamer in ondefinieerbare Comeconpasteltinten, geeft een extradimensie aan de goedkope glamour van lippenstift, sigaretten en vampposes van de veel te jonge modellen. De fotograaf registreert schijnbaar op bestelling.

Kostya

Bratkovs glimlach wordt een brede grijns als ik hem vraag naar het naakte meisje op de marmeren parkbank. "Natuurlijk ging zij akkoord, maar het was vooral haar vriend die op die opname aandrong. Ik wist waar wij het zouden doen. Het is heel vlug gegaan. Een rustige plek. Niemand in de buurt. Het meisje uit de kleren. Afdrukken en gedaan." Het is een prachtopname geworden die uitvergroot een gammal stalletje te Watou sierde tijdens de jongste poëziesomer. Het liggend meisje verbergt ons niets van haar weelderige anatomie. Zij waant zich centerfold en starlet tegelijk. Zij neemt zelfs de stereotype glimlach aan, met blinkende tanden en halfgesloten ogen. De witmarmeren bank omsluit haar als het decor van een renaissancedoek en zij is Venus. Storend element is op de rechterkant van de bank een onhandig geschreven en haast uitgewiste graffiti, Kostya, een jongensnaam. Geen verband met het meisje en haar Hollywoodroom, wel een verrassing. Zonder aarzelen noemt Bratkov het werk *Kostya*.

Moscow, 1200 x 547
Regina Gallery, Moskou

De taal van de reclame

De verleidingen van de reclame, haar gespeelde opgewektheid, om maar te zwijgen over haar impact op de nieuwe consumenten, vindt Bratkov na vijftien jaar nog altijd een onuitputtelijk speelterrein. Het reclamepaneel is een artistieke hefboom van belang, de installatiekunst uitvergroet tot de afmetingen van een stad, van een land. In het SMAK confronteert hij ons ermee door een installatie met liggende billboards (omvergevallen of omgegooid, vandalisme of vergelding?). Wie de moeite neemt om de begeleidende tekst te lezen, verneemt dat het spel ook gevaarlijk had kunnen zijn. Bratkov was zelf betrokken bij een reclamecampagne waarin hij een vroegere campagne voor gsm's handig en met de nodige humor recycleerde tot een promotie voor een nieuw

From the series Hotel in Yalta,
2002
Regina Gallery,
Moskou

EXTRA

OKV Club

50 abonnees kunnen op zaterdag 17 december om 14 uur in het SMAK te Gent gratis deelnemen aan een geleid bezoek aan de Europaliantentoonstelling met foto's van Bratkov en aan de volledig vernieuwde presentatie van de vaste collectie.

Intekenen kan door een brief of kaartje te sturen naar Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen, Hofstraat 15, 2000 Antwerpen of door te mailen naar info@okv.be.

De eerste vijftig intekenaars ontvangen een uitnodiging.

Gelieve te vermelden of u voor één of voor twee personen inschrijft.

Landing Party,
1181 x 905
Regina Gallery,
Moskou

wodkamer. Er kwam narigheid van en terecht heeft hij toen voor een gevangenisverblijf of erger gevreesd. "Fotografie is macht." Het is een vorm van waarneming met een andere uitwerking. Gewone activiteiten worden vastgelegd, maar het resultaat draait anders uit. Met de grootst mogelijke nauwkeurigheid registreert hij een stratenloop van geüniformeerde paramilitairen. De combinatie straatbeeld, militaire uniformen en sportieve inspanning geeft een bevreedende visuele mix. De momentopname zorgt voor een overdramatisering van de beweging, van een incident, een val bijvoorbeeld. Om terug te keren tot de kruisvormige gang: een spiegel nodigt uit tot voyeuristisch gedrag. Wat wij te zien krijgen is op zijn minst ongevoel: niet een zinnenprikkelend meisje maar metaalarbeiders in onvervalste Sovjetstijl, weliswaar gezien door een fisheye!

Een modelmodderbad

Onwillekeurig neem je Bratkovs glimlach over. In dat verband verdient het de aanbeveling om, gezeten op één van de harde banken, meer dan één keer de video te bekijken die op een communistisch onpersoonlijke overloop wordt vertoond. Op het eerste gezicht is het een reportage, in traag documentaire stijl gedraaid, over een vulkanisch kuuroord aan de Zee van Azov. Wij zien de badgasten aankomen, enkelingen van elke leeftijd, gezinnen of vriendengroepjes. Zij kleden zich om en lopen naar de baden. Zij begeven zich in het modderachtig water, de ene omzichtig, de andere met een kordate plons. De ene zwemt, de andere ploetert of blijft rustig

liggen. Slotsom is dat binnen de kortste keren iedereen er als een marsmannetje uitziet. Iedereen even bruin en iedereen even naakt, ondanks de obligate badpakken. De commentaartekst gaat onverstoorbaar verder met het opsommen van numerieke gegevens en het bezingen van de geneeskrachtige eigenschappen van de vulkanische modderpoel. Obsceen trekken de marsmannetjes aan hun huid (die badpakken die wij niet meer onderscheiden), wrijven zich de ogen uit waardoor hun gezicht met gekke blanke brillen worden getooid. De bevreedening waait je toe, terwijl je ondergedompeld wordt in een discours van doordeweekse clichés. Hier geen beklemming noch onaangename reminiscenties, wel zachte ironie.

Metromuseum

"Fotografie is macht," zegt Sergej Bratkov breed glimlachend. Hij speelt op de woorden, meen ik achter dat lachje te lezen. Hij weet dat wij dat op dubbelzinnige manier interpreteren bij het zien van zijn foto's van de 'special forces', de paramilitaire formaties die onder meer de strijd met het terrorisme aanbinden. Wij zien scherpschutters in actie, evenals individuele portretten met op de achtergrond een hevig oplaaiende vuurgloed die niets aan de verbeelding overlaat. Zes van die expressieloze tronie sieren de Hortahal van het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel. Gekoppeld aan opschriften met daarop de namen van diverse Moskouse straten in cyrilisch schrift, roept hij zo de sfeer van een Moskous metrostation op. Bratkov is tuk op installaties en op de directe impact ervan op de toeschouwer. Of de ordehandhavers bescherming of bedreiging uitstralen, laat hij ons dus zelf uitmaken. De kunstenaar zadelt ons met een stukje dubbelzinnigheid op, die dubbelzinnigheid die de modale Rus dagelijks aan den lijve ondervindt. De fotograaf is misschien een kameleon, maar hij staat niet buitenspel.

PRAKTISCH

SERGEJ BRATKOV

Nog tot 8 januari 2006

Van dinsdag tot en met zondag van 10.00 tot 18.00 uur

SMAK Citadelpark, 9000 Gent

Tel. 09 221 17 03

www.smak.be

www.stripturnhout.be

STRIPTURNHOUT 2005

Het grootste en oudste stripfestival van Vlaanderen
Zaterdag 17 en zondag 18 december in Turnhout

William Vance • Bronzen Adhemar 2005 | Hermann
Jef Nys & Panamarenko | Luc Cromheecke
Verkoopsbeurs met signerende tekenaars uit binnen- en buitenland
Info- en vakbeurs + Randprogramma

LES ANTIQUAIRES

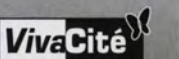
ou
PALAIS DES CONGRES
LIEGE

du 26 au 29 janvier 2006

Judi 26 et Vendredi 27 janvier
de 14 h à 21 h

Samedi 28 et Dimanche 29 janvier
de 11 h à 20 h

PALAIS DES CONGRES
Esplanade de l'Europe 2 - 4020 LIEGE

Een initiatief van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen en Linklaters De Bandt

De MuseumPrijs: € 30.000

Waarom een museumprijs?

Er zijn nogal wat culturele prijzen, in alle formaten en gewichten, voor alle domeinen van het kunstenlandschap: proza en poëzie, beeldhouwkunst en schilderkunst, fotografie en film, muziek en theater... Er zijn de officiële prijzen van steden, provincies en gewesten, naast vele privé-initiatieven. Wat opvalt is dat zelden of nooit een museum bekroond wordt. Men kan blijven zoeken naar de oorzaken waarom musea zo weinig in de prijzen vallen. Of men kan er iets aan doen.

Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen droomt al lang van een museumprijs. Het past perfect in de missie: bijdragen tot een kwalitatieve ontsluiting van musea, openbare collecties en erfgoed omdat omgaan met kunst en erfgoed zin geeft aan de samenleving en tot maatschappelijk ontwikkeling en gemeenschapsvorming leidt. Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen wil zich geheel ten dienste stellen van de museum- en erfgoedsector door hen maximaal te ondersteunen op het gebied van communicatie. Dat gebeurt via het tijdschrift en de website, maar ook via zinvolle beleevingsgerichte evenementen waarbij het publiek met de sector samengebracht wordt. Nu kan Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen de MuseumPrijs uitschrijven, dank zij het sociaal en financieel en-

gagement van Linklaters De Bandt, een internationaal advocatenkantoor met in ons land vestigingen in Antwerpen en Brussel. Linklaters heeft een jarenlange en wereldwijde traditie van steun aan het goede doel.

Elk jaar drie prijzen

De MuseumPrijs wil alle musea maximale kansen geven om te winnen. Vooral goedwerkende kleinere, minder bekende en/of vernieuwende musea mogen niet uit de boot vallen. Daarom wordt een regionale opdeling ingesteld en zal het niet altijd een groot 'Brussels' museum zijn dat wint. De MuseumPrijs bekroont elk jaar één museum in Vlaanderen, één in Brussel en één in Wallonië. Elk van de drie winnende musea wordt beloond met 10.000 €. De eerste uitreiking zal plaatsvinden in april of mei 2006.

Een 'nationaal' initiatief sluit aan bij de tijdgeest, nu Vlaanderen en Wallonië officieel de culturele samenwerking willen uitbouwen.

De winnaar is het goede doel

De winnende musea worden uitgenodigd het gewonnen geldbedrag integraal te besteden aan eigen projecten die kinderen of jongeren, kansarmen of mensen met een handicap beter aan het museumgebeuren laten participeren.

Een studie van de Koning Boudewijnstichting toont aan dat kansarmen meer problemen hebben met hun culturele uitsluiting dan met hun penibele financiële situatie. (Resultaten van een enquête uit 1998, gepubliceerd in de KBS-publicatie 'Deelname aan het culturele leven: een verwaarloosd recht en een primordiaal instrument in de strijd tegen armoede'.)

Als musea op een doordachte manier elementen voor bijzondere doelgroepen in hun vaste opstelling integreren, komt dat vaak alle bezoekers ten goede. Kinderen en jongeren die musea bezoeken, doen ervaringen op die bijblijven en soms richtinggevend zijn voor het verdere (artistieke) leven. Enkele voorbeelden uit het OKV-boek Herinneringen. Veertig Vlamingen en hun geliefkoosd kunstwerk. Theatermaker Jan Lauwers die als vijfjarige jongen de prauw van de Lenogola in het Museum voor Midden-Afrika zag: "Ik weet zeker dat deze boot me heeft doen inzien wat kunst werkelijk is: een zorgvuldige balans tussen vorm en inhoud." Marcia De Wachter, directeur van de Nationale Bank, en actrice Hilde Van Mieghem die als tieners zichzelf herkenden in Breugels Dulle Griet in het Museum Mayer van den Bergh en even strijdlustig door het leven wilden gaan. Fotograaf Michiel Hendryckx over De ijsbeer van François Pompon in het Openluchtmuseum Middelheim: "Ik heb veel te danken aan die ijsbeer. Ik ben als het ware op de rug van die mollige knuffel de wereld van de kunst binnengewageld."

Sociaal-artistieke projecten en publieksontsluitende projecten vallen dikwijls tussen wal en schip qua subsidiëring. De financiële rugsteun van de MuseumPrijs is meer dan welkom.

Ook een MuseumPublieksprijs

Naast de drie prijzen, waaraan een geldbedrag is verbonden en die door een jury worden toegekend, zal er ook voor elk van de drie regio's een publieksprijs zijn. Iedereen kan kiezen voor één museum in Vlaanderen, één museum in Brussel en één museum in Wallonië. Stemming gebeurt via de websites www.museumprijs.be en www.prixdesmusées.be. Het publiek kan ook gebruik maken van stemformulieren die verspreid worden via de mediapartners.

De MuseumPrijs wordt mee gedragen door de museumverenigingen in Vlaanderen, Brussel en Wallonië en door organisaties in het veld van cultuurparticipatie, zoals Kunst & Democratie, en toegankelijkheidsbureaus. Werkvergadering met de partners: foto's: Saskia Vanderstichele

Volgende veiling:
Dinsdag 13 december 2005

Kijkdagen:

Vrijdag 9 december van 10u tot 19u
Zaterdag 10 december van 10u tot 17u
Zondag 11 december van 10u tot 13u

www.loeckx.be

Christofle

Hoogtepunten van een dynastie
04.10.2005 - 29.01.2006

14de Zilvertriennale
04.10.2005 - 08.01.2006

Ontdek twee eeuwen edelsmeedkunst tijdens deze fascinerende confrontatie tussen de gerenommeerde Franse zilverfabrikant *Christofle* en het hedendaagse jonge ontwerperstalent van de *14de Zilvertriennale!*

Departement Cultuur

Zilvermuseum Sterckshof Provincie Antwerpen
Hooftvanderlei 160 | 2100 Antwerpen-Deurne
T +32 (0)3 360 52 52 | F +32 (0)3 360 52 53
info@zilvermuseum.be | www.zilvermuseum.be

Zilvermuseum Sterckshof

Keuze van de redactie

Pijn

In een tijd van wellness en lifestyle durft het Museum Dr. Guislain in Gent het aan om het begrip pijn en pijnbestrijding in zijn cultureel-historische context te plaatsen. Dat levert een verdraaid knap en ontroerend kijkstuk op.

Pijn houdt ons behoorlijk bezig, pijn pikkelst onze emotie en voedt ons denken. Meer dan twee miljoen Belgen zouden lijden aan chronische pijn. Dat is één op vijf Belgen. Waar of niet, pijn is wel degelijk in ons midden. De tentoonstelling *Pijn* verloopt via twee lussen. 'Pijn is niet plezierig' toont pijn vanuit de optiek van de lijder. Zo laat het fotografische werk van Elke Boon onverbloemd het lijden van jonge mensen zien. De verhalen achter deze beelden zijn ronduit beklijvend. In het tweede deel 'Troost doet deugd' zien we hoe buitenstaanders met pijn omgaan, van medelijden voelen en troosten, tot

voyeurisme, sadisme en foltering. Pijn als spektakel: een 'tandarts' op een kermis temidden van drommen toeschouwers. We zien een stervende aids-patiënt gefotografeerd als gaat het om een tafereel uit het leven van Christus. Getekend Benetton United Colors. Het Museum. De tentoonstelling laat zien hoe pijn vandaag en in het verleden verbeeld wordt, en ook hoe we kijken naar pijn. Opvallend is het aandeel van hedendaagse kunstenaars:

Berlinde De Bruyckere, Thomas Schütte, Roger Raveel, Robert Devriendt, Sam Dillemans, Philippe Vandenberg, Luc Tuymans, Thierry De Cordier, Elly Strik en vele anderen. Maar ook kleppers als William Hogart, Goya en Ensor zijn in Gent van de partij. Een aanrader van formaat (PW)

Pijn

Nog tot 30 april 2006

Van dinsdag tot en met vrijdag van 9.00 tot 17.00 uur, zaterdag en zondag van 13.00 tot 17.00 uur

Museum Dr. Guislain

J. Guislainstraat 43

9000 Gent

Tel. 09 216 35 95

www.museumdrguislain.be

Braem bezoekt Braem

Hij moet een beweeglijke geest hebben, de man die zonder te verpinken een boek schrijft over België, *lelijkste land ter wereld* en enkele jaren later hetzelfde onderwerp aansnijdt onder de titel *Het mooiste land ter wereld*. Renaat Braem (1910-2001) is nochtans geen windvaan, wel een creatieve geest waarvan de soepelheid te weinig wordt gewaardeerd. Toegegeven, de Antwerpenaars houden niet van zijn 'politietoren', trekken hun neus op voor zijn sociale woningbouw en bezoeken te weinig zijn woonhuis (nu museum). Het vertekende beeld kan rechtgetrokken worden door een bezoek aan het Middelheimpaviljoen dat door kenners als één van zijn meest geslaagde verwezenlijkingen wordt gezien. Aan de hand van een ruime selectie tekeningen en ontwerpschetsen wordt er momenteel de historiek van het eigenzinnige gebouwtje uit de doeken gedaan.

Uit de opdracht voor een tijdelijk paviljoen voor de Zevende Biënnale voor Beeldhouwkunst in 1963 groeide de idee voor een permanent gebouw om er de meest kwetsbare stukken van de collectie onder te brengen. Het was Braem zelf die met een voorstel voor de dag kwam, een ontwerp dat hij gratis ter beschikking van het stadsbestuur stelde, naar eigen zeggen 'om te beletten dat men er weer een banaal geval zou neerpoten'. Je hoort het hem zo zeggen. De tentoonstelling volgt stap voor stap de evolutie van het project, van de enthousiaste droombeelden tot de meer nuchtere uitwerking. Braem was een vlotte tekenaar. De schetsen stapelden zich op. Op het papier zie je hoe de ideeën elkaar verdringen en letterlijk overlappen. Van meet af aan betreft hij het omliggende landschap bij het gebouw, binnen- en buitenruimten zijn in wisselwerking, geen evidentie in die jaren. Hij wil natuurlijk het landschap ook aanpakken, maar krijgt daar niet de kans toe. Het gebouw zoals wij het vandaag kennen is slechts een onderdeel van het finale concept, het vierde in de reeks. Braem zelf had een zevenledige constructie bedacht die letterlijk tussen de bomen moest kronkelen, als een aaneenschakeling van gesloten ruimten en patio's, als een reuzenvertebraat in de beboste omgeving neergeveld. De opdrachtgever vond dat hij het ook met minder kon stellen en volgde die gedurfde ecologische visie niet. Het gebouw werd in 1971 opengesteld, naar aanleiding van de Elfde Biënnale.

De tentoonstelling handelt over het paviljoen zelf dat dus de volle aandacht krijgt. De opstelling houdt daar rekening mee. Er werd gekozen voor een originele accrochage, geïnspireerd op een ontwerp van Renaat Braem zelf. Geen pastiche dus, noch een archeologische reconstructie, wel een creatief verder bouwen op Braems onuitputtelijke ideeëntrommel. Want op hem kan verder worden gebouwd en daar ligt zijn onafgewerkt paviljoen misschien nog op te wachten. (RS)

Renaat Braem en het Middelheimmuseum – beelden van een paviljoen

Nog tot 19 februari 2006

Dinstag tot en zondag

van 10.00 tot 17.00 uur

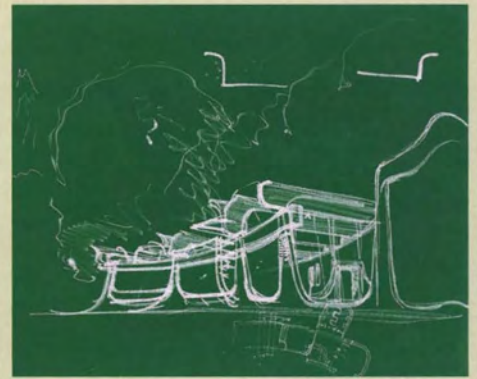
Openluchtmuseum Middelheim

Middelheimlaan 61

2020 Antwerpen

Tel. 03 827 15 34

<http://musea.antwerpen.be>

Uit de boeken

SCHOONSELHOF NU!

Een eigentijdse visie op de Antwerpse necropool

Schoonselhof is voor Antwerpen wat Père-Lachaise is voor Parijs: een unieke begraafplaats waar beroemde maar ook onbekende stadsgenoten hun laatste rustplaats hebben gevonden en nog steeds vinden. De vaak prachtige monumentale graven zijn gelegen in een parklandschap met eeuwenoud lover en stille dreven.

Schoonselhof nu! beoogt een frisse kijk te geven op de Antwerpse stedelijke begraafplaats, in dvd- en boekvorm. Hoewel ook deze necropool een plek is van verdriet en afscheid, laten boek en reportage zich niet door die dimensie leiden. *Schoonselhof nu!* wil een eenzijdige visie op de begraafplaats doorbreken en staat daarom niet exclusief in het teken van de dood, of besteedt het alleen maar aandacht aan de monumenten of de aan de verhalen over de overledenen

Het is een uniek boek over een unieke begraafplaats. Met nieuwe foto's van Magnumfotograaf Carl De Keyzer en met tekstbijdragen van Anne-Mie Havermans, Kristien Hemmerrechts, Marc Jacobs, Luc Verpoest, Frank Herman, Wim Cuyvers, Tom Lanoye.

Carl De Keyzer maakte honderden kleurenfoto's op Schoonselhof. Een groot aantal daarvan staat verspreid door het boek. 63 uitzonderlijke opnames gebruikte hij voor het scharnierpunt in deze uitgave. Met 21 fototriptyeken, opgebouwd uit een combinatie van mensen, landschappen en graftekens, verbeeldt De Keyzer zijn eigen Schoonselhof. Kunsthistorica Anne-Mie Havermans belicht in korte besprekingen ruim honderd opvallende grafmonumenten – met de vaak intrigerende levensverhalen van de vele bekende en minder bekende mensen die er te ruste werden gelegd, waarbij ook hun rol in Antwerpen wordt belicht. De grafontwerpers, de beeldhouwers, de steenhouders en de leveranciers van grafornamenten komen uiteraard (maar hier wel voor het eerst) aan bod.

Coördinator beleid van de Erfgoedcel Antwerpen Frank Herman tekende voor dit boek enkele van zijn persoonlijke 'begraafplaatservaringen' op uit onder meer de VS, India en Europa.

Schrijfster Kristien Hemmerrechts bezint zich op haar eigen persoonlijke wijze over de aan regeltjes gebonden opruimwoede op begraafplaatsen en over onze omgang met onze doden.

Tom Lanoye, oud-stadsdichter van Antwerpen, levert met zijn gedicht 'Amnesia' stof tot nadenken over hoe wij met onze dierbare overledenen omgaan.

Schoonselhof nu! is een uitgave van de Erfgoedcel Antwerpen binnen het erfgoedconvenant van de

Stad Antwerpen met de Vlaamse Gemeenschap.

Verkrijgbaar vanaf 8

december 2005 voor de

gezamenlijke prijs van

39 euro: Stadswinkel

Antwerpen, Grote Markt 11

(03 220 81 82), maar ook

in De Groene Waterman,

Copyright en erfgoedhuis

Den Wolsack.

Intekenactie: als vooraf voor

het boek/dvd ingetekend

wordt, wordt een korting

toegestaan: 35 Euro in

plaats van 39 Euro. Deze

actie loopt tot 8 december

2005.

(info@erfgoedcelantwerpen.be)

Caermersklooster

Provinciaal Centrum voor Kunst en Cultuur

Vrouwebroersstraat 6 - 9000 Gent
tel. 09 269 29 10 - fax 09 269 29 11
caermersklooster@oost-vlaanderen.be
www.caermersklooster.be

tentoonstelling

Lieven Nollet

De gevangenis in België

van 25 november '05 t.e.m. 8 januari 2006

Graag onze e-nieuwsbrief?

mail naar: caermersklooster@oost-vlaanderen.be

ABORIGINAL ART GALLERY

Investeer in een 40.000 jaar oude,
nog steeds levende cultuur.

Authentieke Aboriginal kwaliteitskunstwerken

Aboriginal Art Gallery – Australian Shop

Mageleinstraat 48, 9000 Gent

Een eeuwenoude cultuur, in een eeuwenoud huisje!

Donderdag, vrijdag, zaterdag: 11.30u tot 18.00u

nu ook woensdag: 13.00u tot 18.00u

056/61.70.47 - 0475/70.85.99

fax 056/61.70.48

Raadpleeg onze catalogus voortaan op onze vernieuwde website: www.australianshop.com

info@australianshop.com

tel: 0475/70.85.99

Kunst onder de kerstboom

Schitterende geschenken voor uw familie en vrienden en... voor uzelf.

Alle prijzen zijn inclusief verzendingskosten.

We pakken de boeken zorgvuldig in en zorgen voor een snelle levering bij u thuis.

Van sommige titels is de voorraad beperkt.

Bestellen kan door storting op rekening 448-0007361-87 (België) of 135.20 Nederland van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen vzw, met vermelding van de letter(s) die bij de door u bestelde aanbieding horen ('A' voor *De Museumgids*, 'E1' voor *Van Klei tot Kerk*, enz.).

A De Museumgids Vlaanderen & Brussel

"De nieuwe museumgids ziet er door de kleurendruk, de talrijke illustraties en de prettige vormgeving zeer aantrekkelijk uit. Er staat enorm veel informatie in en interessant zijn ook de overzichten van de kleinere musea, intrigerende collecties en rareiteiten waar de gids de liefhebbers op attendeert." De Standaard

Het is duidelijk. De museumliefhebbers in Vlaanderen en Brussel zaten al een tijdje te wachten op deze uitgave. Onmisbaar voor elke kunstliefhebber, maar ook gewoon aangenaam om te lezen want hij staat boordevol weetjes. Wist u bijvoorbeeld dat de rozet in het Museum van de 18de eeuw in het Paleis van Karel van Lotharingen, niet minder dan 28 soorten Belgische marmer bevat? Of dat er haren op de kop van een kafferbuffel in het Afrikamuseum afkomstig zijn van zwartharige Tervurenaren na een oproep van het museum aan de lokale kappers?

Slechts € 6 voor de abonnees, nieuwe abonnees krijgen de boeiende gids aan € 8, in de winkel kost de gids € 15. Garegenaaid en gebonden, 352 p., 300 kleurenillustraties

B Unieke grafiek Petit Roman, Fik van Gestel, 30 x 38 cm, niet ingekaderd. Slechts € 100 stuk.

C Panamarenko. De retrospectieve!

Hét naslagwerk bij het verrassende oeuvre van Panamarenko. Het geeft een prachtig overzicht met nooit eerder gepubliceerde documenten, foto's en archivalia. De teksten komen van de museumconservatoren Frederik Leen en Francisca Vandepitte, de Engelse criticus Jon Thompson en de wetenschapper Charles Hirsch. Panamarenko zelf kruidt het boek met pittige commentaren.

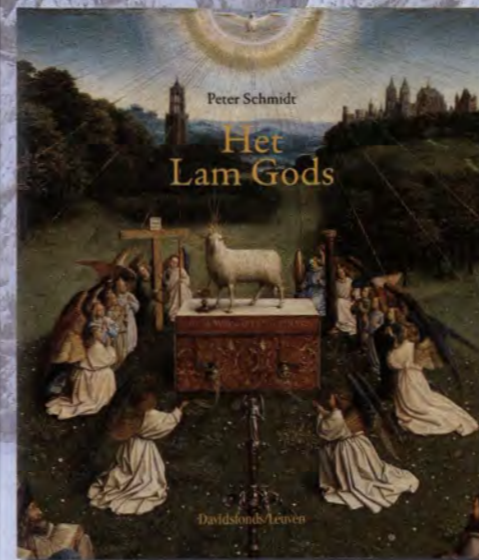
Slechts € 30, 240 p., 250 kleurenillustraties

D Het Lam Gods

Kunsthistorische ontdekking van Peter Schmidt leidt tot nieuwe interpretatie van het retabel. De auteur ontdekte dat de schilders Van Eyck het achthoekige waterbekken gebruikten als een soort mal voor de compositie van de groepen rond het Lam Gods. De verbazingwekkende originaliteit van hun werkwijze bestond erin dat ze niet een vlakke geometrische achthoek als model namen, maar de driedimensionale constructie van een voorwerp in perspectief. Wat de auteur verder ontdekt leest als een thriller en leidt tot spectaculaire besluiten. Het brengt onze kunsthistorische kennis een stap dicht bij de ontsluiting van het theologische vraagstuk dat over het retabel van het Lam Gods hangt. Alle panelen van het retabel werden speciaal voor dit boek opnieuw gefotografeerd. Een primeur dus, want in geen enkel boek zijn zoveel loepzuivere detailopnames van het werk te zien. Peter Schmidt was gedurende vele jaren hoogleraar bijbelegese aan het Grootseminarie in Gent en is momenteel docent aan de K.U.Leuven.

Slechts € 28 (winkelprijs € 34,5) Gebonden met stofwikkelt, 156 p., talloze en nieuwe uitzonderlijk gedetailleerde foto's

E De erfgoedgidsen van de Provincie Antwerpen

- E1 Van Klei tot Kerk. Baksteengotiek in de Kempen
- E2 De Tuinen van Hingene tussen Schelde, Rupel en Vliet
- E3 Kijkparadijzen voor het volk. Panorama's en diorama's in Antwerpen

Per stuk € 10, per twee stuks € 18, per drie stuks € 24

F Vorstelijk Vrouwelijk

Een wandelgids met drie boeiende tochten door Mechelen. Op stap langs drie historische wandelingen in de stadskern maakt u kennis met de vrouwelijke kantjes van Mechelen. Van Margareta's tot straatmadeliefjes start in het politieke hart van Mechelen anno 1500, aan de voormalige paleizen van Margareta van York en Margareta van Oostenrijk. De wandeling Van arbeidsvrouw tot koningin schetst een beeld van de economische rol en de werkomstandigheden van vrouwen tot ver in de negentiende eeuw. Vrouwen met een passie, vrouwen met een missie leert Mechelse vrouwen kennen die uit de band sprongen door hun doorgedreven begeestering, doorzettingsvermogen en daadkracht.

Slechts € 8. Fraai uitgegeven met een metalen spiraal en handige plattegronden.

Historische wandelingen in Mechelen
van Margareta's tot straatmadeliefjes
van arbeidsvrouw tot koningin
vrouwen met een passie,
vrouwen met een missie

Elke zaterdag en zondag tussen 7 en 10 uur kiest Herwig Verhovert voor u de opvallendste tentoonstellingen en culturele manifestaties waar u de volgende dagen naartoe kan. Elke week is er ook een reportage over een vaste collectie van een museum.

Herwig Verhovert
Op Klara
Elke zaterdag en zondag, telkens tussen 7 en 10 uur, met de reportage omstreeks 9.30 uur

Vertel eens een museum. Dat vroegen Klara en enkele Vlaamse musea aan vier cultuurmensen. Vanaf einde november, de ideale periode voor spannende vertelavonden, brengen zij een eigen verhaal. Op zaterdag hoort u bij 'Herwig Verhovert' een gesprek met de vertellers. Op zondag laat hij u luisteren naar de museumreportage. En dan vertelt Herwig Verhovert wanneer u naar het museum kunt, voor een rondleiding en een verhaal. Kaarten voor dit bezoek kosten € 7,00. Maar u kunt ook uw kans wagen bij 'Herwig Verhovert'. Tijdens de museumreportage geeft hij een telefoonnummer waarop u gratis toegangskarten kunt reserveren.

Groeningemuseum Brugge en Joke van Leeuwen

Zaterdag 26 november: gesprek bij 'Herwig Verhovert' met Joke van Leeuwen, auteur, illustrator en performer.
Zondag 27 november: reportage over het Groeningemuseum bij 'Herwig Verhovert'.
Donderdag 1 december: museumverhaal en -bezoek.

TRAM 41 Nationaal Museum van de Speelkaart Turnhout en Tom Naegels

Zaterdag 3 december: gesprek bij 'Herwig Verhovert' met auteur Tom Naegels.
Zondag 4 december: reportage bij 'Herwig Verhovert' over het Nationaal Museum van de Speelkaart.
Donderdag 8 december: museumverhaal en -bezoek.

Stampe en Vertongen Museum Antwerpen en Lucas Van den Eynde

Zaterdag 10 december: gesprek bij 'Herwig Verhovert' met Lucas Van den Eynde, acteur, zanger, en amateur-copiloot.
Zondag 11 december: reportage over het Stampe en Vertongen Museum bij 'Herwig Verhovert'.
Donderdag 15 december: museumverhaal en -bezoek.

Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis Brussel en Tom Lanoye

Zaterdag 17 december: gesprek met auteur Tom Lanoye bij 'Herwig Verhovert'.
Zondag 18 december: reportage bij 'Herwig Verhovert' over het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis.
Donderdag 22 december: museumverhaal en -bezoek.

LINEART GENT 2-6 DEC 2005

LINEART PLAYGROUND

BELGIUM'S CALLING

MUSEUM FWD ARTIST FWD GALLERY

THE FORTIS YOUNG ONES AWARD

ART KIDS ZONE

ART INFO LOUNGE

INTERNATIONAL ART FAIR
19th, 20th & 21st CENTURIES
200 GALLERIES, ART DEALERS,
MUSEA AND EDITORS
ETHNOGRAPHIC ART
MODERN ART
CONTEMPORARY ART
PHOTOGRAPHY

Meeting Point For The Art Lover

LINEART FLANDERS EXPO GENT BELGIUM
OPENING HOURS: EVERY DAY FROM 11 A.M. TO 7 P.M.
FRIDAY AND MONDAY TO 10 P.M.
INFO I.J.V. B-9000 GENT
TEL +32 9 241.55.00
INFO@LINEART.BE • WWW.LINEART.BE

SPECIAL LINEART 2005 HOTEL ARRANGEMENT FOR VISITORS
Discover the historical centre of Ghent
in collaboration with ACCOR Hotels
Reserve direct T +32 9 224 22 30
and mention 'accorlin 05'

Mees Pierson
the Private Bankers of Fortis

DeMorgen
RECHTEN IN 'T HESER

HOGESCHOOL GENT
The University of Applied Sciences

avs
audiovisual systems

modular lighting instruments

Agenda – Zie ook www.tento.be

ANTWERPEN KONINKLIJK MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN, ANTWERPEN

ExtravagANT

Nog tot 31 december 2005

Jan Van Riet. Testamenta

Nog tot 29 januari 2006

Rijksmuseum aan de Schelde

Nog tot 31 december 2005
(t. 03 238 78 09 of [www.
antwerpen.be/cultuur/kmska](http://www.antwerpen.be/cultuur/kmska))

MuHKA

Intertidal. Vancouver Art &

Artists

Van 17 december 2005
tot 26 februari 2006
(t. 03 260 99 99
of www.muha.be)

MUSEUM PLANTIN- MORETUS

Blind bestempeld en rijk

verguld

Nog tot 15 januari 2006
(t. 03 221 14 50 of [http://
museum.antwerpen.be](http://museum.antwerpen.be))

OPENLUCHTMUSEUM MIDDELHEIM

Renoit Braem en het

Middelheimmuseum – beelden van een paviljoen

Nog tot 19 februari 2006
(t. 03 827 15 34 of [http://
museum.antwerpen.be](http://museum.antwerpen.be))

BILZEN

LANDCOMMANDERIJ ALDEN-BIESEN

De Duitse orde in Haspengouw

Nog tot 11 december 2005
(t. 089 51 93 93 of
<http://alden-biesen.be>)

BRUGGE

ARENTHUIS

Rubens, Jordaens en Van Dyck.

Vlaamse meesters tekeningen

Nog tot 31 december 2005
(t. 050 44 87 12 of
www.brugge.be)

GROENINGEMUSEUM

Oud Nederlandse

meesterwerken uit Dresden

Van 2 december 2005 tot 26
februari 2006
(t. 050 44 87 11 of
www.brugge.be)

MUSEUM VOOR VOLKSKUNDE

Het dagelijks leven op papier

Van 18 december 2005
tot 19 maart 2006
(t. 050 44 87 11
of www.museabrugge.be)

BRUSSEL

CHARLIERMUSEUM

Jakob Smits (1855-1928)

Nog tot 18 december 2005
(t. 02 218 53 82 of [www.
charliermuseum.be](http://www.charliermuseum.be))

KMKG

Tussen foto en film

Nog tot 30 december 2005

Verfijnde kunstnijverheid

Nog tot 31 december 2005

Art Nouveau & Design 1830- 1958

Nog tot 31 december 2005
(t. 02 741 72 11 of
[www.kmkg-
mrah.be](http://www.kmkg-mrah.be))

KONINKLIJKE MUSEA VOOR SCHONE KUNSTEN VAN BELGIË

Panamarenko

Nog tot 29 januari 2006
(t. 02 508 32 11 of
[www.fine-arts-
museum.be](http://www.fine-arts-museum.be))

KONINKLIJK LEGERMUSEUM

Penseel op het geweer

Nog tot 11 november 2008
(t. 02 734 78 33 of
[www.klm-
mra.be](http://www.klm-mra.be))

MUSEUM VOOR HET KOSTUUM EN DE KANT

De kant van Kroatië

Nog tot 31 december 2005
(t. 02 213 44 50)

DE PANNE

CULTUURHUIS DE SCHARBIELLE

In goede banen? De provincie West-Vlaanderen en het beheer van de buurtwegen.

Nog tot 4 december 2005
(t. 050 40 72 90)

DEURLE

MUSEUM DHONDT- DHAENENS

Juliao Sarmento

Van 13 november 2005 tot
22 januari 2006
(t. 09 282 51 23 of
www.museumdd.be)

GENT

MUSEUM DR. GUISLAIN

Pijn

Nog tot 31 april 2006
(t. 09 216 35 95 of
[www.museumdr-
guislain.be](http://www.museumdrguislain.be))

MUSEUM VOOR INDUSTRIËLE ARCHEOLOGIE EN TEXTIEL

Philippe Cauderlier, de Belgische Escoffier

Nog tot 31 december 2005
(t. 09 269 42 00 of
www.miat.gent.be)

MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN

Masereel

Nog tot 15 januari 2006
(t. 09 240 07 00 of
www.mskgent.be)

SMAK

Sven *tJolle. Kabinet 5

Nog tot 8 januari 2006

Rindfleisch / Rapedius

Nog tot 15 januari 2006

Franky D.C.

Van 28 januari tot 2 april
2006
(t. 09 211 17 03 of
www.smak.be)

HASSELL

NATIONAAL JENEVERMUSEUM

Elixir

Nog tot 31 december 2005
(t. 011 24 11 44 of [http://
www.jenevermuseum.be](http://www.jenevermuseum.be))

HOOGSTRATEN STEDELIJK MUSEUM

M. C. Escher

Nog tot 18 december 2005
(t. 03 314 65 88 of
www.hoogstraten.be)

LEUVEN

ARTES

Leven in steen

Nog tot 29 januari 2006
(t. 016 22 45 64 of
www.artesleuven.be)

OOSTENDE

VENTIAANSE GAANDERIJEN

Oostende in 1905

Nog tot 6 december 2005
(www.oostende.be)

TERVUREN

KONINKLIJK MUSEUM VOOR MIDDEN-AFRIKA

De vlinders

Van 15 februari tot 15
oktober 2006
(t. 02 769 52 11 of
www.africamuseum.be)

TURNHOUT

TRAM 41 NATIONAAL MUSEUM VAN DE SPEELKAART

Geknoopt. Stropdassen met speelkaarten

Nog tot 31 december 2005
(t. 014 41 56 21 of
www.tram41.be)

WAREGEM BE-PART

Hermann Maier Neustadt

Nog tot 29 januari 2006
(t. 056 62 94 10 of
www.west-vlaanderen.be)

MECHELEN 2005 STAD IN VROUWHANDEN Tentoonstellingen

Lamot

Dames met Klasse

Nog tot 18 december 2005

Speelgoedmuseum

Speelgoed in meisjeshanden

Nog tot 29 januari 2006

De Noker

Emilie Fresco

Nog tot 18 december 2005

Alle info over Mechelen 2005
t. 070 22 28 00 of
www.mechelen2005.be

EUROPALIA RUSLAND TENTOONSTELLINGEN

ANTWERPEN

ModeMuseum Provincie

Antwerpen

Katharina Prospekt

Nog tot 5 februari 2006

Tel. 03 470 27 70

FotoMuseum Provincie

Antwerpen

Street, Artand Fashion

Nog tot 8 januari 2006

Tel. 03 242 93 00

BRUSSEL

Avant-garde in Rusland (1900- 1935)

Paleis voor Schone Kunsten

Nog tot 22 januari 2006

Diverse locaties in Brussel

Russische route

Nog tot 12 februari 2006

Paleis voor Schone Kunsten

Van tsaar tot keizer

Nog tot 22 januari 2006

Tel. 02 507 85 94

Museum van Elsene

Symbolisme in Rusland

Nog tot 5 februari 2006

Tel. 02 515 64 21

Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis

Trans-Siberian Express

Nog tot 26 februari 2006
Tel. 02 741 72 11

Bibliotheca Wittockiana Russische boekkunst 1904- 2005

Nog tot 12 februari 2006
Tel. 02 770 53 33

Cultuurcentrum ING

Fabergé, juwelier van de Romanovs

Nog tot 26 februari 2006
Tel. 02 547 85 83

Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis

De Hunnen

Nog tot 26 februari 2006
Tel. 02 741 72 11

Koninklijke Bibliotheek van België

Langs de Volga. Meesters van de 19de-eeuwse Russische fotografie

Nog tot 11 februari 2006
Tel. 02 519 53 11

Kunstcentrum van het Rood Klooster

Russion Vision o n Europe

Nog tot 29 januari 2006
Tel. 02 660 55 97

La Botanique

De 7 torens van Moskou (1935- 1950)

Nog tot 19 februari 2006
Tel. 02 218 37 32

GENT

SMAK

Sergey Bratkov

Nog tot 8 januari 2006
Tel. 09 221 17 03

LA LOUVIÈRE

Centre de la Gravure et de l'Image imprimée

Sovjetpropaganda (1930-1945)

Nog tot 18 december 2005
Tel. 064 27 87 27

LUIK

Musée de l'Art Wallon

Sovjetidealisme

Nog tot 5 februari 2006
Tel. 04 221 89 11

Alle info over Europalia Rusland
www.europalia.be

Jongeren,
& musea...

Wel jong, niet gek op musea

Gegeew. Lege blik. Slapende ledematen. De jonge museumbezoeker kan het niet helpen. Deze symptomen kunnen wel een goede reden zijn om het als gids of leerkracht anders aan te pakken. Want behalve in schoolverband gaan twaalf- tot achttienjarigen bijna nooit naar het museum. Een veertienjarig meisje vat het probleem samen: "Verwachtingen? Het is wel een museum, hè" Een wandeling tussen de mummies en de amforen, de weefgetouwen en de droogzwierders, de rugzakvliegtuigjes en de poetsgarnalen, de Iguanodons van Bernissart en de afvalkuilen van een Gallo-Romeinse nederzetting. En tussen de waarschijnlijk grootste schatten die een museum kan hebben: de jonge bezoekers zelf.

Tekst: An Devroe

Foto's: Saskia Vanderstichele

Keigortig tot keikoddig Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel

De verwarring weergalmt in de majestueuze inkomhal. De tweedejaars techniek-wetenschappen en sociale en technische vorming (tso) uit Brugge zijn op zoek naar de gids die hen zal rondleiden in het oude Griekenland en Rome. Hun leerkracht geschiedenis, die over het gebouw had kunnen vertellen terwijl ze wachten, is niet meegekomen.

"Supercool," als de tieners eindelijk tot bij een gouden vaasje van de Cycladen gebracht worden. Teruggevonden in scherven. De geschiedenis komt tot leven. Om dan weer onder dikke lagen stof te verdwijnen wanneer de gids details geeft over herkomst en datering zoveel millennia voor Christus. Bij het Griekse vaatwerk lijkt een dialoog tussen museumgids en tieners op gang te komen. Het monster van Kreta, de Minotaurus, wordt erop herkend, maar Ariadne wordt gereduceerd tot een kwisaangelegenheid met verlies van punten als het antwoord niet binnen de tijd is: "Zelfs mijn zoon van zeven kent dit verhaal." Maar de huid van deze tiener is dik: "Gaat dat niet over een touw of zoiets? Ben je niet vergeten te

zeggen dat Theseus afgesproken had witte zeilen te hijsen als hij de Minotaurus gedood had, maar dat hij dat vergeten was?" Over de atleten op de vazen weet een meisje te vertellen dat ze naakt liepen nadat hun lendendoeken waren afgevallen. De gids wuift dat weg als anekdotisch. Bij de Grieken stond de naakte mens gewoon centraal. De spontane antwoorden blijven uit en luisteren wordt lastig. De toelating om te gaan zitten, wordt dan ook op een opgeluchte yes onthaald. Er ontstaan allerlei Griekse poses: een halfliggende jongen met een zittend meisje tegen elke opgetrokken knie. Is deze beeldengroep al naar Griekenland of Rome geweest? "Rome, is dat Italië of Spanje? In Spanje hebben we het huis van Salvador Dalí gezien, er stonden eieren op.

Je moest van ver naar een figuur kijken en die kwam steeds dichterbij." Aan haar enthousiasme te horen, is kunst het probleem niet. Op het huis van haar vriendin staan ook eieren: "Mijn mama is architect." Tijdens een lange uitleg onder een kaart gaan de blikken rond naar al wat beweegt, en worden de stijve spieren gemasseerd. Boven de maquette van het oude Rome zijn de jongeren het noorden allang kwijt. Of nog iemand weet wat de Curia is? "Mm, een curry." Na anderhalf uur hebben ze honger gekregen. "Waar is Vaticaan-

stad?" wil een jongen weten. Maar de plek die tieners met Rome associëren, staat er net niet op. Tijd om wat stoom af te blazen. Ze hadden zelf iets willen doen. In het illusiemuseum (Illuseum in Gent) konden ze dat. Ze hadden vrij willen rondlopen: "Voor die ene keer dat we komen. Ze moeten toch weten dat wij niet zo lang kunnen stilzitten."

Ook de derdejaars beeldende en architecturale kunsten (kso) uit Malle mogen in de tentoonstelling over Egypte slechts aankomen met hun ogen. De nu en dan bezwerende toon van deze gids maakt het vraag-antwoordspel spannender, dat is te zien aan de vele vingers in de lucht. De leerlingen zijn ook voorbereid, al is niet ieders maag bestand tegen het verhaal van de mummificatie dat door enkele klasgenoten met zin voor detail wordt verteld. De mummie uit de vierde eeuw voor Christus, 'de borduurster', kan op sympathie rekenen: "Griezelig? Nee, dat is toch chic. Maar ik zou hier van nacht niet graag opgesloten zijn. Die tanden zijn keigortig."

Vrij rondlopen is het voorrecht van de vierdejaars uit dit kunstsecundair onderwijs. Op de tentoonstelling *Art Nouveau & Design 1830-1958* zijn ze dan ook snel rond. Tegen een audiogids kan je onbeleeft zijn: "Ik wil alleen prentjes kijken. Aan het einde weet je niet meer wat ze in het begin gezegd hebben." Iemand is nog maar binnen en vindt het al saai. Maar vanaf Victor Horta met zijn 'keinjige' stoel wordt alles beter. "Wat een oog voor detail," verraaft het eigen oog van deze veertien- en vijftienjarigen. Ze kunnen dat oog zelfs oefenen in het museum, want op de computer versieren ze vazen met de typische zweepsplaglijnen van de art nouveau, en op de grond schikken ze echte stukken tapijt tot een modernistisch ontwerp. Aan draaiblokken waar ze mensentypen met de juiste stoelen moeten paren, wordt een andere vaardigheid geoefend: "Kom, we maken nieuw samengestelde gezinnen." In het interieur van Huub Hoste vindt iedereen zijn meug: "Wat een coole tafel. Ik wil die keuken, dat kastje, die matten, die spiegel... hé, dat heb ik op internet bij de Kidskitch gezien." De zetel van Marcel-Louis Baugnet is het topstuk, want hij is volgens de tieners tegelijk 'keimooi', 'keischattig' en 'keikoddig'. Ook voor een meisje uit het kunstonderwijs kan dat allemaal wel eens te veel worden: "Ik vind het eigenlijk raar dat ze altijd iets nieuws maken. Dit vind ik allemaal al lang goed."

**"Dat is wel mooi gedaan.
Moet je kijken...
Hier gebeurt iets."**

"Ik wil alleen prentjes kijken."

'Panamarenko mag niet stoppen' Koninklijke Musea voor Schone Kunsten, Brussel

De *Aeromodeller* van Panamarenko kan beter, dat is de mening van enkele tieners uit Brussel die we hebben uitgenodigd voor een vrij bezoek. Paula, tweedejaars handel (tso) en Karen, derdejaars verzorging-voeding (bso), de armen over elkaars schouder geslagen: "Die gaten in de mand van de zepelin zijn veel te gevaarlijk voor kinderen. Er moeten ramen komen, gordijnen en matjes. En een toilet achter een gordijntje of anders dikke pech." Ze giechelen bij al het gênante dat ze al voor zich zien. Eerstejaars Mohamed (oriënterend jaar) wil de *Aeromodeller* liever vervolmaken zodat hij kan vliegen: "Zo is hij niet stabiel. Die mand moet in een licht metaal." Bij Panamarenko's duikboot ontcijfert Karen de cyrilische tekens: "Panama. Ik heb een Russische vriendin. Dat daar is de p. Misschien is hij in Panama

gemaakt door slaven? De boot is wel een beetje saai. Er zijn geen kleuren. Die auto of wat is dat daar (*Bing II*) is geslaagder. Die heeft tenminste een kleurtje. Hier word ik depressief van."

Van het schilderij aan de muur daarentegen, *Tafereel van de septemberdagen 1830 op de Grote Markt van Brussel* van Gustaf Wappers, worden deze jongeren wel gelukkig: "Dat is wel mooi gedaan. Moet je kijken: die gevallen man, en die oude man die opkijkt naar de hemel. Dat paard dat gekneld zit. Al die wisselwerkingen. Hier gebeurt iets."

De *Prova-Car* van Panamarenko vinden de meisjes te simpel: "Die kán mooi worden. Het lijkt op een soort bed. Voor als je allergisch bent voor mugen. Een bed met wielen, zo kan je naar je plaats in de klas rijden om verder te slapen. Paula houdt niet zo van kunst," legt Karen uit. "Ik vind het wel interessant om naar te kijken en om over na te denken. Het is jammer dat de kunstenaar

stopt. Als hij verder doet, kan hij nog dingen verbeteren." *Panamarenko, geef nooit op*, Noordkaap zong het ook al. Mohamed kan assisteren want de *Bing of the Ferro Lusto* zal volgens hem kunnen vliegen als hij van textiel gemaakt wordt. Karen vindt de bol gewoon mooi en ziet een kleine uitvoering ervan, gevuld met likeur, al op haar bureau staan. Ook voor het vliegende tapijt dat de tieners er nog uitpikken, want ze worden het beu, vindt Karen een toepassing: "Dat is goed voor in de toekomst om de files te vermijden, maar ik ben al dood in de toekomst."

"Wij zijn de fossielen, niet de apen."

"Wat een oog voor detail."

Rammelen met schedels
Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel

"Wij zijn de fossielen, niet de apen." De deelnemers aan de fossielen- en evolutierondleiding van het vijfde en zesde jaar natuur en techniek/gezondheid (vwo, gelijk aan aso) uit Terneuzen distantiëren zich van elkaar. Ze bewonderen de gefossiliseerde bruine beer en de 'keischattige' wolharige neushoorn en maken er met hun mms-gsm's gedigitaliseerde versies van. De uitleg bij de Iguanodons van Bernissart gaat door de slechte akoestiek wat verloren. De jongeren wijzen naar een of ander bot in het skelet en fluisteren in elkaars oor een heel ander verhaal. Dat iemand op een bankje gaat zitten, mogen we niet verkeerd begrijpen: "Ik vind het wel interessant,

hoor," zegt de jongen, "maar ik ben moe. We hebben deze voormiddag al de Nationale Plantentuin van België in Meise bezocht. Dit hier is heel leuk om te zien, maar al die verhalen hoeven er niet altijd bij. Wat zijn dat daar? Bewakers? Hoe spannend!"

Hun ogen de kost geven doen enkele meisjes wanneer ze door de zaal met aquariums worden geleid. Met open mond volgen ze de capriolen van de rood-wit gestreepte poetsgarnaal: "Heb je dat gezien? Die maakt *loopings*. Waar zit die schoonmaakgarnaal nu? Zonde, die raakt nooit meer onder het steengruis vandaan." Ze bespeuren anemoonvisjes: "Nemo's! Zullen we zwaaien. Hallo? Hallo? Zie naar die mond. Ik zou zo'n vis willen zijn." Ze smeken de leraar of ze nog eens naar de dierentuin mogen.

Na de rondleidingen zijn er eindelijk de ateliers. De veelbelovende zandbak in het fossielenatelier blijft echter onaangeroerd. Deze leerlingen moeten gefossiliseerde varens, haaiantanden, en zeeegelstekels benoemen met behulp van een brochure met zwart-wit foto's en Latijnse namen. Beleefd gaan ze aan de slag, maar na een halfuur moeten sommigen nog maar eens herbeginnen omdat het nog niet helemaal goed is. Wie klaar is, grijpt naar de kleurenplaten met dinosauriërs en begint zich een weg naar buiten te kleuren. In andere zaaltjes van het labyrintische museum worden versteende walviswervels en mammoetonderdelen doorgegeven. Ze worden begerig betast, besnuffeld en met de schedel van de Cro-Magnonmens wordt zelfs even gerammeld.

Schietspoele, sjerrebekke, spoelza!
Museum voor Industriële Archeologie en Textiel, Gent

De zesdejaars elektriciteit-elektronica (tso) uit het Oost-Vlaamse Beveren zijn hier voor hun geïntegreerd proefproject. Of ze nu de freesmachine, de verdeelkast of de lift als onderwerp hebben, ze bekijken het van alle kanten, en de geschiedenis is er daar een van. Het groepje monstert de verscholen onderdelen van de lift op de tentoonstelling *Aan tafel! Philippe Cauderlier, een meesterkok uit Gent*. Iedereen helpt meezoeken naar rem- en kabeltrommel en liftklem. In het textiellabo van de tentoonstelling *Katoenkabaal* worden vochtigheid of veerkracht van het katoen uitgetest. Waterdicht ("O ja? Het lekt langs alle kanten."), lichtgevend of lichtdoorlatend textiel? Het wordt allemaal spelenderwijs getest. De weefgetouwen doen aan de "schone tijd, haha" denken toen jongens als zij al tien jaar aan het werk waren. Maar ze verstommen wanneer een weefgetouw in gang wordt gezet. *Schietspoele, sjerrebekke, spoelza! Dikke djakke, kerrekoltjes, klitsklets!* uit "De vier weverkes" klinkt in het echt oorverdovend. Het museum doet aan het erfgoed van thuis denken: "We hadden thuis een oude Singer naaimachine, maar ze werkte niet meer en we hebben ze aan een verzamelaar verkocht. Ik vond de oude drukkerij het mooist. Wij hebben thuis nog een oude druk van *De Leeuw van Vlaanderen*." Groepjes van acht, eigen leraars mee met net genoeg uitleg om te kunnen blijven hangen, en alle zintuigen in het spel, bij tieners is het een systeem dat werkt. Na twee uren is dat dan ook te horen: "Is het al gedaan? Spijtig."

“Wat komen ze in het museum zoeken?”

Lichtgevoelig FotoMuseum Provincie Antwerpen

De laatstejaars moderne talen-wetenschappen (aso) uit Hoboken weten eigenlijk niet wat ze in het museum komen zoeken. Een begeleidster denkt dat het bezoek misschien bij het vak Nederlands hoort. Maar aan de leerkracht Nederlands kunnen we het niet vragen. De museumgids laat de jongeren rondkijken in de zaal met de reclamebeelden die in 2006 op ons zullen afkomen. Na een vluchtig rondje ploffen ze neer op de poefs. Als ze zich een voorstelling maken over het product dat geadverteerd zal worden, moeten ze die boven de harde muziek uitroepen. Het erop los associëren gaat daardoor volledig de mist in.

De foto's van het actuele Rusland worden door een andere gids toegelicht. Volgens haar ontleenden de halfnaakte vrouwen eigenwaarde aan het feit dat ze niet als de prototypische huisvrouw werden geportretteerd. Maar een meisje vindt de fotoreeks *Provocations* van Sergey Chilikov toch wel wat ordinaar. En bij de reeks *Russian Regions*: “Als die foto's in België genomen waren, zouden we ze maar niks vinden. De Russen zullen foto's van België ook speciaal vinden. In België heb je wel niet zo'n mooi licht.” De gids gaat niet in op deze prangende kwesties.

De samenwerking met de gids is er even wanneer de jongeren een groepsportret maken met een oude reiscamera. Het lukt ze net om een minuut lang te poseren, maar in de donkere kamer gaan zelfs de vergroeters gevaarlijk bewegen. De tieners lachen wat af en de gids is een beetje ten einde raad: “Dan zal ik maar doen zoals bij de kleutertjes en zelf het antwoord geven.”

Gallische spacecake Provinciaal Archeologisch Museum van Zuid- Oost-Vlaanderen, Velzeke

Op de plaats waar vroeger een Romeins legerkamp was, maken de klassen van het eerste Latijn (aso) uit Boom

nu een dagje Gallo-Romeinse onderdompeling mee. De dag begint met het aanschouwen van kleerkasten vol met *bracae*, *tunicae* en *fibulae*, en die namen zullen ze geweten hebben. “Een verkleedpartij!”, dat zien de jongeren wel zitten. Maar de museumgids hoort liever het woord ‘kledij-project’. Van zelf roefelen in

de kleren is geen sprake. De gidsen zullen de jongens en meisjes laag na laag in Galliërs of Romeinen veranderen. Bij het verwijderen van de houttouwen en schoenen uit de eenentwintigste eeuw, valt op dat een jongen deze morgen twee verschillende kousen aantrok. Ze moeten allemaal erg lachen en zullen dat

blijven doen met elke nieuwe metamorfose bij hun klasgenoten. “Net een priester, een schooier, Roodkapje, de boze tovenaar!” Wat schaft de Gallische pot? “Spacecake.” Hoe kwamen de Romeinse vrouwen aan de blonde lokken van de benijdenswaardige Gallische vrouwen? “Met *white spirit*!” De oplossing

dat die blonde haren er bij de Galliërs gewoon afgeknipt werden, doet verschrikt naar de haren grijpen. Al lachend leert men, maar de gids dreigt met een testje achteraf. Deze scholieren worden door meer dan een gids op hun verantwoordelijkheid gewezen: “Jullie zijn Latinisten.” Ze hebben geluk want hun lerares (Latijn!) is erbij en geeft aan wat ze eigenlijk nog niet kunnen weten. Maar over elke vraag wordt wel nagedacht. Waarom spreken we van Gallo-Romeinen? “Julius Caesar vond de Galliërs zo dapper dat hij ze als beloning Gallo-Romeinen noemde.”

Is de Gallische of Romeinse mode tweeduizend jaar later nog hip? De kousen met linten wel: “Zoals Brad Pitt in *Troy*.” “Keischoon,” mijmert een meisje: “Ik heb het kleding van Cleopatra. Maar het is wel een raar gevoel. Ik heb graag alles strak op mijn buik en dit is zo fel overgeplooid.” Ze hadden toneel willen spelen in die kleren in plaats van daar gewoon te staan: “Dan wordt zo iets ook nog een beetje leuk.” Een meisje legt de vinger op de wonde: “Als je naar een museum trekt en je weet dat er een kledingatelier is, dan verwacht je daar van alles van. In een ander museum gingen we ook eens munten slaan en brood bakken, maar als we daar toe-

kwamen, deed iemand ons dat allemaal voor.” Even ziet het er naar uit dat vijandelijkheden tussen Galliërs en Romeinen een kans krijgen. “Jij bent niet bleek genoeg, jij werkt te veel,” moet een Gallische aanhoren van een Romein. En dan beginnen ze met hun sjajls te slaan. *Fun*.

In het museum zelf graait de gids in een bak met prehistorische werktuigen en overhandigt ze aan de tieners. Ruggen wordt geschrobd met de hakbijl, de sikkel is een boemerang. Een jongen krijgt een ijzeren *torques* - “een walkman!” - op. Hij staat hem niet meer af: “Dat mogen alleen jongens dragen, het is een teken dat ik onsterfelijk ben.” Met een vuursteen en een stuk ijzer mogen ze zelf vuur maken tot de vonken er afspringen. Nadat al drie jongens aan de beurt waren, probeert een meisje het argument van gelijke kansen: “En nu een meisje, een meisje!” Het lukt.

Het is voor het eerst dat ze van een gids veel mogen vergeten, maar van een paar zaken wil hij dat niet. Door ze veel te herhalen, antwoorden de tieners op den duur in koor:

“In Velzeke was?”
“Een Romeins kamp.”
“Daar kwamen bij?”
“Handelaars.”

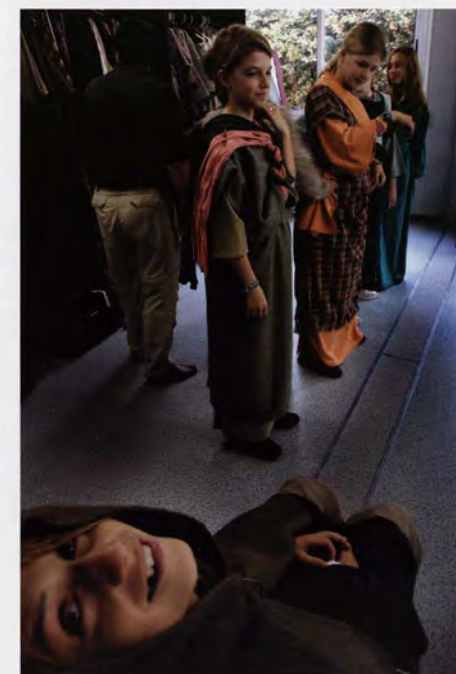
“Griezelig? Nee, dat is toch chic.”

“Dat waren?”
“Galliërs.”

Maar de elf- en twaalfjarigen zijn moe. In de tuin naar Gallo-Romeins model dient de sokkel van een verbrijzelde jachtgodin als leunstoel. De wandeling naar de archeologische site wordt voorafgegaan door uitleg over maaihoogte en moederbodem. Nog iets dat ze nooit meer mogen vergeten. Maar ze horen het niet meer: “Ik hoop dat er een soort souvenirwinkeltje is.” De tieners zijn terug bij de les als ze echte archeologen in afvalkuilen van tweeduizend jaar oud zien harken. De hoofdarcheoloog toont hen waar ze een schedel van een paard gaan opgraven en het gebit is al goed te zien. Wil er iemand archeoloog worden? “Wat verdient dat?” De jongeren laten er op de terugweg geen twijfel over bestaan. De archeologische wandeling vonden ze vandaag het tofst: “Ze was kort.”

“Een verkleedpartij!”,
dat zien de jongeren
wel zitten.

Jongerenwerking in het Jubelparkmuseum: museumfreaks?

De Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis hebben ervaring met jongerenwerking: 20 jaar lang al vragen deelnemers aan museumateliers naar activiteiten voor +14-jarigen. Maar het blijft zoeken naar de juiste formule om bij de snel evoluerende jongerencultuur aansluiting te vinden. Meerdaagse workshops als introductie op bijvoorbeeld textiel verven of juwelen ontwerpen spreken artistieke jongeren wel aan, maar projecten met een publieksmoment zoals een maquette voor de tentoonstelling voor blinden realiseren of zelf een tentoonstelling opbouwen met werkjes van het kinderatelier en museumstukken hebben meer succes. De Jongerenmuseumdagen 2001 met als thema 'Word conservator van de toekomst' waren een grote stap vooruit in het leerproces. Vijftien jonge mensen tussen 14 en 19 jaar werkten van mei tot november aan hun visie over 'het museum van de toekomst'. Ze ontdekten in de verzamelingen van het reusachtige maar in hun ogen ouderwetse museum twaalf kunstwerken of objecten die hen persoonlijk aanspraken. Zij dachten na over een originele setting en over het soort informatie dat jongeren zou aanspreken, vandaar telkens een link met hun eigen leefwereld. Dit resulteerde in verrassende, soms grappige of ontroerende projecten.

Enkele voorbeelden:

Eagle in Red: Line liet over de enorme adelaarskop van de Azteekse beschaving rode, gele en blauwe lichtstralen dwalen. De bezoekers konden op zelf ontworpen ligstoeltjes met een walkman luisteren naar de legende van de stichting van Tenochtitlan en het lied 'Eagle' van de popgroep Abba.

Message on the Net: Julien legde in de afdeling Nabije Oosten de link tussen kleitabletten met spijkerschrift en onze huidige e-mails.

Burial Pit: naast grafkuilen met Merovingische skeletten en bijhorende grafgiften liet Timothy een nepgraf maken met een levensgrote foto van zichzelf, omringd door cd-hoesjes, snoeprepen, tijdschriften en een game-boy.

Stars: Stan toverde de galerij met Romeinse portretten om tot een Hollywoodboulevard met gouden sterren op de grond naast de keizers, de sterren van toen. Twee gipsen bodyguards (met zonnebril) hielden de wacht bij de ingang en achtergrondmuziek uit de film *Gladiator* zorgde voor sfeer.

Tunafish: voor Eva's project werden honderden grote blikken tonijn opgestapeld naast het indrukwekkende beeld van het Paaseiland dat de god der tonijnvissers genoemd werd.

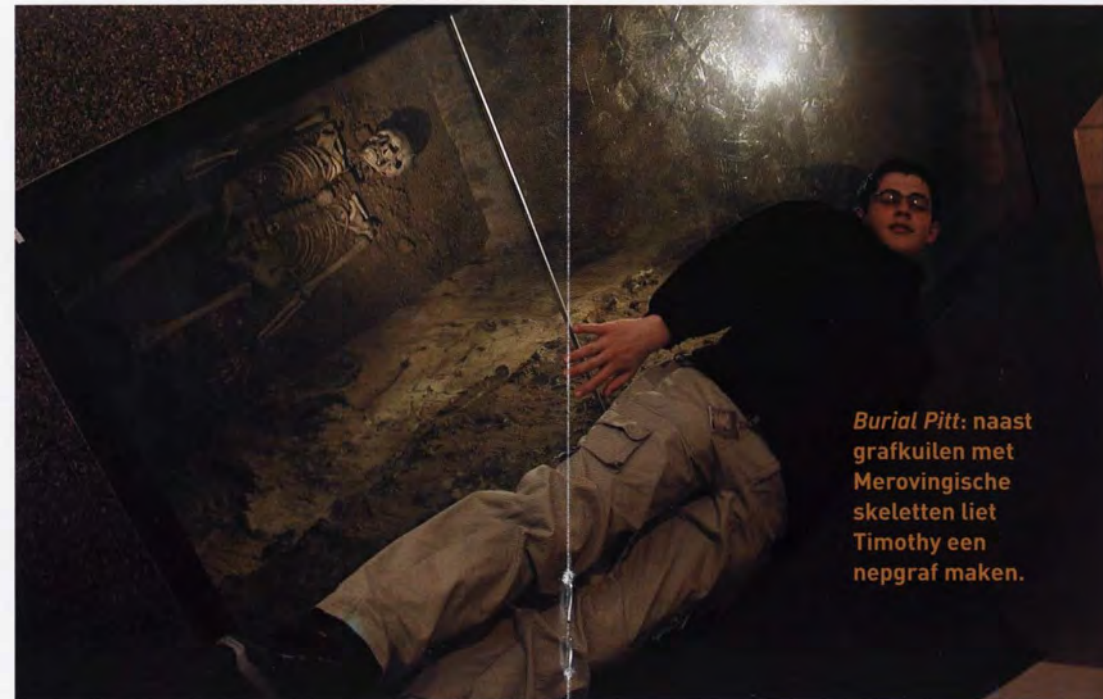
Bij ieder project schreven de jongeren zelf paneelteksten en kozen een passende popsong. Ze waren geheel vrij om ideeën aan te dragen en uit te voeren op voorwaarde dat ze het budget respecteerden en het fiat van de museummedewerkers kregen. Ze zorgden zelf voor sponsoring; organiseerden een persconferentie en verzorgden 30 Nederlandstalige en 3 Franstalige rondleidingen voor 355 jongeren van tweede en derde graad Secundair Onderwijs tijdens de projectweek. Ook belangrijk: 37 personeelsleden meldden zich tijdens hun middagpauze voor een rondleiding door de jongeren.

Dit proces leerde dat het informele contact tussen de jongeren onderling en tussen de jongeren en de begeleiders via e-mailtjes en telefoontjes een must is. Samen naar installaties van hedendaagse kunstenaars

Informatie loskrijgen van wetenschappelijke medewerkers, vitrinekasten sjuuwen met de verhuisploeg, een persconferentie op touw zetten met de P.R. dienst, het ging allemaal vanzelf. Blijkbaar wist het personeel het enthousiasme en de inzet van de jongeren te appreciëren.

Problemen om de jongeren regelmatig te laten terugkomen bleken er niet te zijn: op ieder vrij moment kwamen jongens en meisjes langs om aan hun project te werken. Dit zorgde soms voor overlast op de educatieve en culturele dienst. Het is dus echt noodzakelijk dat jongeren hun eigen stek krijgen: een ruimte waar zij kunnen samenkomen, met telefoon en internetaansluiting.

Een ander probleem vormt de tijdsindeling: op het ogenblik dat de studenten tijd

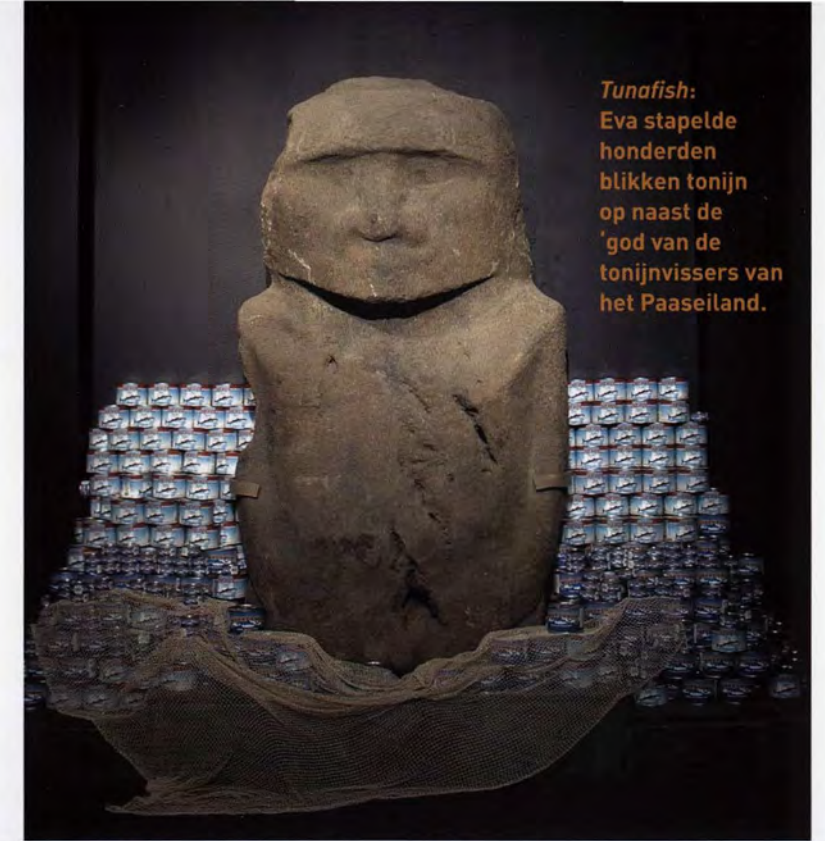

Burial Pitt: naast grafkuilen met Merovingische skeletten liet Timothy een nepgraf maken.

(KunstenFestivaldesArts) of naar een muziekoptreden (Klinkende Munt); 's middags een picknick in de binnentuin in het zonnetje en voldoende drank en versnaperingen om energie uit te putten doen wonderen. Studenten uit ASO, technisch en beroeps-onderwijs werkten prima samen: ze konden van elkaar leren en hadden elkaar nodig om hun projecten te realiseren. Opvallend was de ongedwongen omgang van de studenten met het museumpersoneel: er werd druk overlegd met titularissen, preparators, fotografen en leden van de technische ploeg.

hebben om in het museum te werken d.w.z. tijdens vakanties, weekends of na 16 uur, zijn niet altijd de personeelsleden aanwezig die voor het project nodig zijn. Overleggen wordt zo erg moeilijk. En rechtstreeks contact is juist wat de jongeren zelf wensen.

Dit bleek ook bij de belangrijkste realisatie door jongeren in het Jubelparkmuseum tot nu toe: het project 'Tatau-au? Tattooooh!'. Onder de indruk van de Jongerenmuseumdagen 2001, stelde de tentoonstellingscommissaris van de tentoonstelling *Tatu-Tat-*

Tunafish: Eva stapelde honderden blikken tonijn op naast de 'god van de tonijnvissers van het Paaseiland.

Stars: Stan toverde de galerij met Romeinse portretten om tot een Hollywoodboulevard.

too 64m² in de expositieruimte beschikbaar om in te richten door en voor jongeren. Tijdens de zomer 2003 bedachten zestien jongeren tussen 14 en 21 jaar een origineel concept om het thema 'Jongerencultuur en tatoeage' vorm te geven. Om informatie te verzamelen over de visie van hun leeftijdgenoten stelden zij met de hulp van een sociologe een vragenlijst op die door 308 jongeren beantwoord werd. De resultaten waren terug

De tentoonstellingscommissaris stelde ruimte ter beschikking voor het jongerenproject *Tatau-au? Tattou-oo!*

te vinden in de hen toegewezen ruimte in de vorm van een jongerenkamer. Bij het begrip tatoeage denken jongeren aan vrienden die een tattoo hebben, aan vedetten met tatoeages en aan tattoo-motieven. Dus werd het een kamer vol posters, boeken, strips, cd's, kledingstukken en gadgets. Je kon er kijken naar een video die de jongeren zelf realiseerden, bladeren in een map met knipsels over tatoeage of het interactief spel proberen waarvoor zij vijf BV's wisten te strikken.

deducatie, een interactieve computeranimatie te realiseren. De +18-jarige deelnemers (studente scenografie, studente architectuur, student marketing) konden zeer goed de werkgroepjes sturen die niet door professionals begeleid werden.

Het was voor het eerst dat een jongerenproject deel uitmaakte van een grote tentoonstelling die zo lang liep (september 2004 - februari 2005) en door zoveel bezoekers (ca. 48.000) gezien werd. De jongeren staken er veel van op en het resultaat scoorde goed bij leeftijdsgenoten van het vijfde en zesde jaar ASO en TSO. Enkele bedenkingen: de tijd tussen het concept en het tentoonstellingsmoment mag maximum 6 maanden zijn en jongeren kunnen zich niet altijd schikken naar de timing van de tentoonstellingsmakers, maar zijn wel tevreden met de wijze waarop museummedewerkers hun plannen vorm geven.

Op basis van deze twee projecten kunnen we stellen dat jongeren graag en hard werken in en met museumverzamelingen en museumpersoneel.

Voldoende tijd vrijmaken om hen te begeleiden is noodzakelijk. Het project moet publiek trekken, liefst ook leeftijdsgenoten. Een heterogene groep jongeren zorgt voor diversiteit en dynamiek. Vaak vullen ze elkaar mooi aan. Enkele jongeren die er al jaren museumateliers hebben opzitten blijken erg nuttig: zij voelen zich thuis in het museum en beschouwen de museummedewerkers als vrienden.

Marian Van der Elst, verantwoordelijke voor het Museumatelier in het Jubelparkmuseum

Napoleon gehalveerd

"Even vertellen dat de schoolreis die me is bijgebleven de trip naar Waterloo was in de jaren 1950: het beklimmen van de 'terp', een bezoek aan het museumpje, het verorberen van meegebrachte boterhammetjes, het ravotten op de wei en het kopen van een 'kadootje' voor thuis. Die thuiskomst was niet zo denderend. Ik kocht namelijk voor vader een plaasteren buste van Napoleon.

De commentaar die ik na het overhandigen van mijn geschenkje kreeg was héél duidelijk: "Hoe is het mogelijk dat ge geld uitgeeft aan zo een tiran en moordenaar." Daar kon ik het dan mee stellen en eigenaardig genoeg was Napoleon al na twee dagen gehalveerd: 'iemand' in ons gezinnetje had de man van Elba laten vallen! In Waterloo ben ik nooit meer teruggeweest, zeker niet nadat we kennis maakten met de Boerenkrijg in onze jeugdbeweging." *Hugo uit Antwerpen*

David Claerbout, *Retrospection*, 2000
Black and white video projection,
sound
Courtesy Galerie Micheline Swajcer

De luxebus

"Het blijft voor mij nog altijd dé schoolreis onder de schoolreizen: die van 1956! Ik zat in het tweede middelbaar van een tamelijk grote Mechelse school. Op één dag trokken de zowat 600 leerlingen tegelijkertijd op schoolreis. De helft stapte op de trein en spoorde richting Antwerpen. Daar stapten even later zowat 300 leerlingen over de Meir richting het Steen, en de vlakbij gelegen afvaartkade van de Flandriaboten. We vergaapten ons onderweg aan de indrukwekkende gevels van de 'koekenstad'. Het was mooi, en in mijn herinneringen ook veel groener op de de Keyserlei en de Meir, richting Boerentoren, Groenplaats en tenslotte de kaai.

Gezwind stapten we op de Flandriaboot, richting Zeebrugge. Daar kwamen we de andere helft van de school tegen: die waren met luxe-autobus - nu vanzelfsprekend, maar toen een heel evenement! - naar Brugge gereden en hadden ons al heel wat te vertellen over die mooie stad. Ik herinner me dat we mekaar maar kort zagen: het was echt een wisseling van vervoermiddelen: die van de boot stapten in de bussen en die van de bussen trokken de boot op.

Wij dus richting Brugge: en het was mooi. Ik vergeet nooit hoe ik in de verte de Belforttoren zag opdrommen, omringd door nog enkele mooie kerktorens. Echt heel goed weet ik niet meer welke musea we bezochten, maar in elk geval beklommen we die Belforttoren. Toen de avond viel, moesten we alleen nog maar met die 'sjijske' bus richting Mechelen rijden, voor zover ik me herinner over een gloednieuwe snelweg, zonder files. Heerlijk!"

M.- J. De Wachter uit Mechelen

Een weg door de oorlog

"De Eerste Wereldoorlog brengt me in gedachten naar onze jongens in Irak," zegt de zeventienjarige Jonathan Pratt uit York. Hij is een van de 60.000 Britse scholieren die jaarlijks het In Flanders Fields Museum bezoeken.

Naar schatting komen 200.000 bezoekers per jaar naar de Ieperse Lakenhallen om de Eerste Wereldoorlog te memoreren. Onder hen bevinden zich maar liefst 90.000 jongeren. Tweederde van deze jongeren komt uit Groot-Brittannië, eenderde uit Vlaanderen. De belangstelling uit Frankrijk is een pak minder. Op jaarbasis zijn dat ongeveer 500 à 600 leerlingen. Nederlandse leerlingen doen het echter met 1.500 bezoekers beter dan de Fransen. De meeste Vlaamse kinderen komen verplicht in schoolverband. Geen wonder dat lang niet alle jongens en meisjes dezelfde passie voor de Grote Oorlog delen. Jolien bijvoorbeeld, ze is 14 jaar en zit op het Sint-Janscollege in Poperinge: "Ik zou hier nooit uit eigen beweging

Educatief pakket

Ook Britse jongeren geven in Ieper die dag rendez-vous. De jongens en meisjes van de Easingwoldschool die we ontmoeten zijn ongeveer zestien jaar en hebben er een lange reis op zitten. Ze komen helemaal uit York en zijn al vroeg uit de veren. In tegenstelling tot de Vlaamse scholieren hebben Britse scholieren die naar Vlaanderen komen bewust gekozen voor het pakket geschiedenis. Verplichting is er niet bij. De Eerste Wereldoorlog staat bijgevolg stevast op het programma weet Dominiek Dendooven die in Ieper de educatieve omkadering coördineert. Dominiek Dendooven: "De interesse in Engeland voor de Eerste Wereldoorlog leeft en neemt zelfs toe nu de tijdsafstand met de Tweede Wereldoorlog groter wordt. Ongetwijfeld heeft die interesse voor WO1 te maken met identiteit. Je moet bedenken dat in de streek rond Ieper zich zo'n 160 Britse militaire begraafplaatsen bevinden terwijl er maar vier Duitse begraafplaatsen zijn. Fransen en Duisters hebben hun graven geëvacueerd, de Britten deden dat niet."

Dendooven weet dat er in Engeland gespecialiseerde touroperators zijn die hun eigen gidsen meebrengen. "Daar hebben we doorgaans geen controle over, soms zijn dat oud-officieren. Wat zij vertellen weten we dus niet." In elk geval kunnen Vlaamse leerkrachten het museum aanspreken voor een boeiend educatief programma, een bundel van om en nabij de honderd bladzijden waarin een ruime keuze aan onderwerpen aan bod komt. Recent is er ook een educatief programma verkrijgbaar voor kinderen uit de lagere school.

Maken Vlaamse scholieren er doorgaans een daguitstap van, de Britten trekken er twee tot drie dagen voor uit. Zij bezoeken niet enkel Ieper maar reizen door naar de Somme en Verdun, plaatsen die voor eeuwig met de Grote Oorlog zijn verbonden. Bovendien zijn Britse scholieren goed voorbereid. Begeleider Richard Radway van de Chesham High School schreef voor zijn studenten *First World War Battlefields Study Guide* een zestig pagina tellend werkboek. De student kan daarin eigenhandig notities en foto's verwerken. Radway: "De studenten die kiezen voor geschiedenis krijgen tweeënhalf uur les in de week. We beperken ons niet alleen tot dit museum, straks vertrekken we naar de grote slagvelden van de Somme en Verdun."

Symboliek

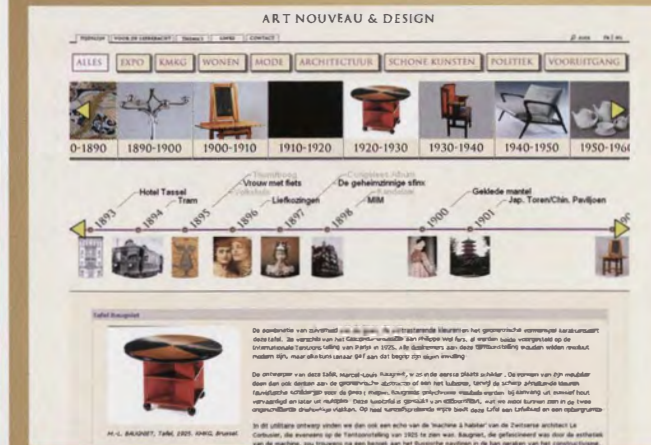
Juffrouw E. Brown van de Easingwoldschool is voor de eerste keer mee naar Ieper. Ze is zwaar onder de indruk. Vooral door de opgestapelde kruisen die de ingang markeren van een van de laatste ruimtes bekijken. "Wat een betekenisvol icoon, welk een symboliek," zegt ze met enige emotie in haar nog jonge stem. Niet minder onder de indruk is leerling Jonathan Pratt (16). "De filmbeelden op de video'schermen hebben een grote impact. Ze zijn het geheugen waarvoor we respect moeten opbrengen. Oorlogen zijn van alle tijden dat ondervind ik hier maar al te goed. Als ik rondloop, dan ben ik in gedachten ook bij onze jongens in Irak."

Philip Willaert

Art Nouveau & Design: een digitale tijdslijn

Eva Wuyts

De tijdsband, meestal een meterslange collage die de juf zelf heeft samengesteld met prenten uit allerlei tijdschriften, is een klassieker in het basisonderwijs. Behalve opsmuk voor grauwe klaslokalen, is het een uiterst geschikt instrument om kinderen in gesynthetiseerde vorm te laten kennismaken met de 'stedentijd' en andere illustere tijdperken.

Met de overgang naar het secundair onderwijs wordt geschiedenisonderricht eensklaps heel wat complexer, genuanceerder ook. Want elke historische evolutie bestaat uit tal van al dan niet simultane gebeurtenissen die op het eerste zicht soms niets met elkaar te maken hebben. De historiografie laat zich niet meer samenballen in een simpele lineaire voorstelling en de papieren tijdslijn verdwijnt als didactisch materiaal uit de klas.

Het toenemend gebruik van internet in de lessen zou bij jongeren echter wel eens de digitale comeback kunnen inluiden van de ouderwetse tijdsband. Websites zijn immers het medium bij uitstek om een veelheid aan gerelateerde gegevens gestructureerd weer te geven. Enerzijds kan een webstek zeer gelaagd opgebouwd worden zodat de gebruiker bij elke muisklik meer specifieke informatie krijgt. Anderzijds laten hyperlinks tussen verschillende interne en externe webpagina's toe om ook transversale verbanden te leggen.

Een prachtig voorbeeld is de Art Nouveau en Design-tijdslijn van de Koninklijke musea voor Kunst en Geschiedenis in Brussel. Deze werd speciaal ontwikkeld voor het onderwijs om jongeren op een attractieve manier de overzichtsgeschiedenis van de Belgische sierkunsten bij te brengen. Door een thema (zoals mode of interieur), een periode of beide te kiezen activeert men een tijdsbalk met daarop afbeeldingen die kunnen aangeklikt worden. Dit kunnen tentoonstellingsstukken zijn, maar evengoed objecten zoals een telefoon die het gekozen tijdperk typeren. Bij elk beeld hoort uiteraard de nodige (kunst-)historische uitleg die eventueel kan afgedrukt worden.

De meerwaarde van deze tijdslijn zit echter vooral in de relatiestelling van de objecten met een aantal sociale, politieke en economische scharniermomenten. Zo wordt het bredere kader geschetst waarbinnen al die evoluties plaatsvonden en wordt duidelijk hoe ze met elkaar verbonden zijn. Behalve gevisualiseerd op de tijdsbalk wordt die samenhang ook gerealiseerd in de beschrijvende teksten via hyperlinks naar een aanverwante onderwerpen zoals neogotiek en de Schoolstrijd.

De tijdsband kan zowel voorafgaand als na een geleid bezoek aan de gelijknamige tentoonstelling ingezet worden. De leerkracht kan het benutten voor de eigen lesvoorbereiding of om leerlingen het tentoonstellingsbezoek zelf te laten voorbereiden. Interessant is ook dat - afhankelijk van het gedoode vak - de focus kan gelegd worden op de mode (voor de richtingen textiel), architectuur of schilderkunst (voor esthetica) of de sociale en politieke evoluties in de maatschappij (voor geschiedenis). Kortom: een eigentijds didactisch instrument op maat van onderwijzers én hun leerlingen.

De Art Nouveau en Design-tijdslijn vindt u op www.detijdslijn.kmkg.be.

En avant les jeunes

Franky Devos

Jongeren en kinderen enthousiast maken voor het museum. Naar dé gouden tip zijn we op zoek.

Hieronder twee lijstjes: tips voor ouders, leerkrachten en jeugdwerkers en tips voor museummedewerkers.

Met welke ga jij aan de slag?

Tips voor ouders, leerkrachten en jeugdwerkers

- 1 Doe niet gewichtig over kunst en cultuur. Illustreer dat het evenzeer tot het dagelijkse leven behoort als soep in de winter en bloemen op moederdag.
- 2 Respecteer de smaak van jongeren en kinderen. Kies een museum dat nauw aansluit bij hun interesse en waar echt iets te beleven valt.
- 3 Laat kids de website bekijken van vijf musea en zelf kiezen waar ze naartoe willen.
- 4 Sla ze niet om de oren met uitgebreide biografieën over kunstenaars. Vertel hen wat ze gaan beleven.
- 5 Hoe jonger, hoe invloedrijker de vrienden. Maak van een museumbezoek een verrassende uitstap met vriendjes.
- 6 Kunst en cultuur moeten jongeren ontroeren, verrassen of aan het lachen brengen. Hen daartoe verplichten heeft weinig zin. Enkel als je echt zeker bent dat wat het museum biedt ook aanslaat bij jouw kinderen of leerlingen is een verplichte confrontatie zinvol.
- 7 Kies voor musea die voor zichzelf spreken. Een museum dat vooraf twee lesuren of een lange uitleg behoeft, wordt al als vervelend ervaren nog voor men er is.
- 8 Maak als ouder tijd vrij voor cultuurbezoekjes. Schuif die verantwoordelijkheid niet door naar het onderwijs. Immers, kennismaken met een museum via de ouders leidt tot meer museumbezoek in de jonge volwassenheid dan wanneer de kennismaking via het onderwijs gebeurde.
- 9 Maak kinderen al op jonge leeftijd vertrouwd met het museum. Naarmate het eerste cultuurbezoek op jongere leeftijd plaatsvond, des te frequenter het latere cultuurbezoek uitvalt, ongeacht of ouders of school de kennismaking verzorgden.
- 10 Beware of fake! Authenticiteit is dé centrale waarde in het leven van jongeren. Probeer hen niets te verkopen of aan te smeren.
- 11 Degradeer kinderen en jongeren niet tot consument. Ze vinden het prettig om zelf aan de slag te gaan.
- 12 Overschat ze niet. Hun artistiek referentiekader is beperkt. Op vlak van kunst en cultuur hebben jongeren en zeker kinderen veeleer een mainstream- dan een avant-gardesmaak.
- 13 Daag het museum in je buurt uit. Hoe actief kunnen kinderen en jongeren er zijn? Wat biedt het op verjaardagsfeestjes? Kan het af en toe open blijven tot middernacht? Mag een fijne organisator de centrale hal gebruiken voor een party? Is het depot geen inspirerende plek voor een splend detectivespel?
- 14 Is het leeftijdsverschil tussen je kinderen of tussen leerlingengroepen groter dan vier jaar, zorg dan voor een apart aanbod.

Tips voor het museum

- 1 Heb je kinderen en jongeren echt iets te bieden?
- 2 Kunst wordt sterk geassocieerd met vrouwelijke waarden. Wil je jongens bereiken, zorg dan voor een mannelijke toets in je communicatie: krachtig taalgebruik, harde kleuren. Kies voor jongens als campagnebeeld. Jongens slaan aan bij meisjes, meisjes niet bij jongens.
- 3 Spreek niet geïnteresseerden aan via hun vrienden, school en verenigingen. Zoek naar aanknopingspunten bij hun leefwereld.
- 4 Zet geïnteresseerden in als ambassadeur. Bied ze extra verdiepende activiteiten: workshops, atelierbezoeken, inleidingen. Jongerenkortingen zijn erg effectief bij hen.
- 5 Creëer communicatiemateriaal met verschillende instapdrempels: sprekende beelden en glasheldere korte boodschappen voor doeners, verdiepende achtergrondinformatie in kranten, programmaprochures en op je site voor denkers.
- 6 Ondersteun jongeren van allochtone afkomst in hun cultuurvormen, eerder dan ze verplicht enthousiast te maken voor de westerse.
- 7 8- tot 14-jarigen ontlene vaak liever hun identiteit aan het museum dan 16-plussers. Zet hén in als ambassadeur.
- 8 14- tot 18-jarigen stellen zelden gedrag dat afwijkt of de afkeuring opwekt bij leeftijdsgenoten. Speel in op hun groepsgevoel. Benadruk het sociale aspect van je aanbod.
- 9 Richt je nooit op ouders én kinderen/jongeren tegelijkertijd.
- 10 Ga niet voor een one night stand! Zorg voor een langetermijnstrategie. Probeer methodes uit, meet de resultaten en stel je strategie permanent bij.
- 11 Betrek jongeren bij alle aspecten van je werking, ook bij de

- 20 Overschat de mobiliteit van jongeren niet.
- 21 Communiceer met beelden eerder dan met tekst.

12 Gebruik geen jongerentaal. Je maakt je verdacht!

13 Exclusiviteit is een krachtig verkoopargument. Maak jongeren tot VIP. Stuur ze een brief.

14 Mik in de communicatie steeds op de bovengrens van je doelgroep. Maak een campagne voor 16-jarigen als je 14-jarigen wil bereiken.

15 Gebruik je museum voor alles waarvoor het niet dient.

16 Experimenteer met aanvangstijden en openingsuren. Alles is sexy om middernacht.

17 Zet jongerenkortingen duidelijk in de verf. Moffel ze niet weg in kleine lettertjes onderaan je flyer of in de marge van je poster.

18 Verwacht geen wonderen van jongerenkortingen. Het zet eerder wel-geïnteresseerden aan nog méér te participeren. Het stimuleert zelden niet-geïnteresseerden om toch deel te nemen.

19 Behalve voor toeristen en buurtbewoners, verdwijnt de mobiliserende kracht van gratis na een paar maanden.

Franky Devos schreef in opdracht van CultuurNet Vlaanderen, CJP en CANON Cultuurcel *Ambrassadeurs, over jongeren, cultuur en communicatie* (2004).

In december verschijnt bij de uitgeverij International Theatre & Filmbooks Amsterdam zijn tweede boek *Jong & Grijpbaar*.

De boot die geen kunstwerk is

"Mijn vader was een verwoed verzamelaar van etnologische en archeologische objecten uit heel de wereld. Gepassioneerd door vreemde culturen nam hij me mee naar het Afrikamuseum in Tervuren. Dit museum is voor mij nog steeds een zeer mysterieus, eigenzinnig gebouw. Alleen al de zalen met de opgezette dieren, totaal anachronistisch en politiek incorrect, ik hoop dat ze nooit verdwijnen...

Maar het beeld dat werkelijk zeer grote invloed op mij heeft gehad was de prauw van de Lenogola, een volk uit Midden-Zaïre. Deze 22 meter lange, uit één stam gekapte boot heeft mij geleerd wat 'materie' is. Ik had nog nooit 'hout' op die manier waargenomen. Ik ben er van overtuigd dat deze boot me de schoonheid van bijvoorbeeld de sculpturen van Brancusi heeft doen inzien. Of de kracht van de krakkemikkige machinerieën van Panamarenko. Maar ook begrippen als 'horizontaliteit': 'a tree is best measured when its down'. Of 'harmonie': vaardige houthakkers kapt een levensnoodzakelijk transportmiddel en zie: zuivere schoonheid, in perfecte harmonie met hun leven, was geboren. Die eenvoud: in onze maatschappij zo moeilijk en zo delicaat, voor hen een evidentie. Ik weet zeker dat deze boot, die geen kunstwerk is, me heeft doen inzien wat kunst werkelijk is: een zorgvuldige balans tussen vorm en inhoud. Als een werk te veel vorm is, of als een beeld geen beeld meer is maar slechts inhoud, is het geen kunst maar slechts te veronachtzamen vertier.

Dit heeft me ertoe gedwongen op zoek te gaan naar die balans, en toen ik als vijfjarige jongen deze boot voor het eerst zag, besefte ik niet dat die zoektocht de rest van mijn leven zou bepalen."

Jan Lauwers, theatermaker, beeldend kunstenaar en artistiek leider van Needcompany, in *Herinneringen. Veertig Vlamingen en hun geliefkoosd kunstwerk*, een uitgave van Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen.

Jan Lauwers

Foto: Maarten Vanden Abeele

Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren

Erfgoed in de klas.
Een handboek voor leerkrachten
HEREDUC (HERitage EDUCation) is een Europees project rond erfgoededucatie. Culturele Biografie Vlaanderen vzw timmerde in dit project samen met partnerorganisaties uit Duitsland, Nederland, Frankrijk en Italië op initiatief van het Gemeenschapsonderwijs aan een vernieuwende aanpak. De uitkomst van het project is een handboek voor leerkrachten van het basis- en het secundair onderwijs dat allerlei ideeën en tips bevat om met erfgoed aan de slag te gaan in de klas. Maar ook voor erfgoedmedewerkers kan het een bijzonder nuttig instrument zijn.
Auteurs: Veerle De Troyer, Pieter Mols, Hildegard Van Genechten e.a.

ISBN: 90-441-1799-8
2005, 154 blz.
Depotnr. : D/2005/5779/76
Prijs : 10 €
Copyright : Garant

CANON
CANON, de Cultuurcel van het Departement Onderwijs, wil een bruggenbouwer zijn tussen de werelden van cultuur en onderwijs en zo cultuur een actieve plaats geven in de school. Dit gebeurt onder andere door goede voorbeelden uit de praktijk te ondersteunen, publicaties te verzorgen en vruchtbare ideeën uit te wisselen. Terugkerende en jaargebonden projecten garanderen een gevarieerd en dynamisch cultuuraanbod. Voor meer cultuur op school biedt de nieuwe website van CANON Cultuurcel een schat aan informatie: www.canoncultuurcel.be. Daar vindt u ook een uitgebreide databank van kunstenaars en organisaties die met uw school mogelijk aan de slag kunnen in velerlei projecten.

CANON Cultuurcel, departement Onderwijs, Koning Albert II laan 15, 1210 Brussel, tel 02.553.96.63 canon@ond.vlaanderen.be.

Wie meer wil weten en lezen

www.waar?

Sites met meer inhoudelijke informatie over kunsteducatie

www.boekman.nl www.canoncultuurcel.be
www.cultuurenschool.net www.kunstbank.org www.abc-web.be
www.cultuurnet.be www.cultuurnetwerk.nl www.erfgoed.be
www.erfgoedactueel.nl www.scp.nl www.musea
www.veroverjeeigenmonument.nl www.museumbende.nl www.show.me.uk

Site met meer informatie over educatieve programma's van musea:

www.tento.be

Sites voor leerkrachten, ouders, instellingen:

www.schoolweb.rago.be/erfgoed www.pabo.cultuurenschool.net
www.erfgoedactueel.nl www.canoncultuurcel.be www.kunstinzicht.be
www.digilife.be/schoolnet www.artsculture.education.fr www.datbewarenwe.nl
www.cultuurnetwerk.org www.erfgoedstart.nl www.stichtingkijken.nl/index.html www.cultuurplein.nl
www.amusevous.be

Vormgeving: Geert Verstaen

Verantwoordelijke uitgever: Peter Wouters,
Hofstraat 15, 2000 Antwerpen.

'Jongeren & Musea' is een uitgave van vzw Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen en CANON.

OKV
OPENBAAR KUNSTBEZIT
IN VLAANDEREN

CANON
CULTUURCEL DEPARTEMENT
ONDERWIJS